

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Cvrsvs Philosophicvs

Arriaga, Rodrigo de

Antverpiæ, 1632

Liber Primvs De Prooemialibvs Logicæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95614)

LIBER PRIMVS DE PROOEMIALIBVS LOGICAE.

DISPUTATIO PRIMA.

De Obiecto & Scientiâ in communi.

E DVORVS capitibus Scientia dignoscitur, & ex obiecto, & ex modo tendendi ad illud: ideo prius de obiecto Logicae, deinde de modo tendendi agendum nobis erit: sed quia ad cognitionem speciei debet praere cognitio generis, ideo ut, quae de Dialecticâ, quae est species Scientiâ, in communi dicturi sumus, facilius intelligantur, praebare oportet nonnulla de obiecto & scientiâ in communi.

SECTIO I.

Definitio & diuisio Obiecti ut sit.

OBIECTVM à verbo *obicio* deducitur, quod proprie significat alicui opponi; hinc translatum est ad significandum terminum alicuius potentiae: *color*, verbi gratiâ, dicitur obiectum *visus*; *sonus*, obiectum *auditus*; *creatura* dicuntur obiectum *diuinâ omnipotentiae*: sed strictiori significatione sumitur pro termino potentiae vitalis tam cognoscitivae quam volitivae: quo sensu *verum* dicitur obiectum *intellectus*; *bonum*, *voluntatis*; *color*, *potentiae visus*, &c. Quia verò potentiae vitales non attingunt sua obiecta, nisi mediis actibus; obiecta potentiarum, sunt etiam & actuum ab eis elicibilium. quando ergo disputamus de obiecto alicuius Scientiâ, inquirimus quod sit obiectum omnium actuum illius.

Obiectum ergo in hac acceptione confundi solet cum *subiecto*; licet in rigore *subiectum* proprie sit id de quo aliquid cognoscimus, *obiectum* verò, quod de illo cognoscimus, quod alio nomine *predicatum* dicitur: sed quia *predicatum* & *subiectum*, ut propositio sit vera, debet esse idem realiter, ideo utrumque tam obiecti quam subiecti nomine significatur.

2. Obiectum Primò diuiditur in *materiale* & *formale*. *Formale* est, quod primò per se attingitur à potentia; ut v.g. quâdo ager intendens salutem, amat propter illam venâ scissionem; sanitas est obiectum formale, quia per se primò amatur, & ratione illius venâ scissio, quâ ideo dicitur obiectum materiale. Idem est in intellectu: in syllogismo, v.g. assentior conclusioni propter praemissas; praemissae sunt obiectum formale, quâ illis propter se, & propter ipsas assentior conclusioni. Aduerte, non esse de ratione obiecti formalis, ut propter illud alteri obiecto assentiar, vel aliud bonum amem; quia potest dari obiectum formale, quod non ducat in alterius cognitionem, vel amorem, ut quando amo Petrum

propter ipsum, quin propter illum amem aliud bonum; & quando assentior alicui veritati propter ipsam, quin ex eâ ad aliam veritatem progrediar: in quibus casibus Petrus est obiectum formale mei amoris, & veritas cognita mei intellectus, & tamen me non determinant ad alterius obiecti amorem vel cognitionem. Vnde malè docetur à nonnullis, obiectum formale necessarium esse causam propter quam materiale ametur vel cognoscatur; ostendi enim iam, obiectum formale dari sine alio obiecto materiali amato vel cognito: solum ergo est de ratione obiecti formalis, per se immediatè, & non ratione alterius, attingi à potentia: quod verò communiter additur, scilicet *& propter quod cetera attinguntur*, non est necessarium requisitum ad omnia obiecta formalia, etsi in multis reperiatur.

Obiectum *materiale* est illud, in cuius amorem vel cognitionem ducimur à formali, ut v.g. media, quâ amantur propter finem; obiectum conclusionis, cui propter praemissas assentior. Nonnulli recentiores hæc exempla non admittunt; contendunt enim, & media & conclusiones esse obiecta formalia, quia in se formaliter terminant actum & intellectus & voluntatis: media enim, etsi propter finem, verè tamen amantur, & obiecto conclusionis, etsi propter praemissas, verè tamen assentimur. Obiectum ergo materiale (inquiunt hi Auctores) tantum est illud, quod, cum in se neque ametur neque cognoscatur, dicitur tamen cognitum, quia aliquid illi inherens cognoscitur, ut *paries*, qui dicitur visus, non quia ipse videatur, sed quia color illi inherens videtur. Hæc quaestio est de solo nomine, de significatione scilicet *obiecti materialis*; in eâ tamen standum communi modo loquendi Philosophorum, vocantium obiecta materialia omnia, quâ propter aliud attinguntur, etiam si ipsa in se verè attingantur: ideo enim diuidunt obiectum materiale in *proximum* & *remotum*. *Proximum* vocant illud, quod hi recentiores contendunt esse formale; *remotum* verò, quod solum denominatiuè cognoscitur, & quod ab his recentioribus solum agnoscitur ut materiale: & nihil est frequentius, quàm dicere, media esse obiectum materiale, finem verò formale, etiam si media verè terminent actum voluntatis.

Obiicies contra hanc diuisionem, aliquando esse idem re & ratione obiectum materiale & formale, ergo diuisio non est bona. Consequentia patet; quia (ut dixi in Summulis) vnum membrum diuisionis non debet in alio contineri. Antecedens verò probatur, quia quando in syllogismo ostenditur definitio per definitum, ut in hoc,

omnis

omnis homo est animal rationale, omne risibile est homo, ergo omne risibile est animal rationale, medium seu obiectum formale est homo, & animal rationale est obiectum materiale: sed homo & animal rationale non distinguuntur, nec ratione, quia definitio nullo modo differt à definito; ergo obiectum formale & materiale non distinguuntur. Respondeo, definitionem non distinguui à definito ex parte rei, siue ex parte obiecti, distinguui verò ex parte modi concipiendi; quia definitum cognoscitur actu confuso, definitio verò est cognitio clara & expressa rei: potest autem eadem res confusè cognita esse medium, ut ipsa clariùs cognoscatur. Vnde nego, non esse sufficientem distinctionem inter præmissas & conclusionem, ut illæ dicantur terminari ad obiectum formale, hæc verò ad materiale; siue ut eadem res, prout terminat præmissas, dicatur obiectum formale, prout verò terminat conclusionem, dicatur materiale; sicut idem homo cum albedine dicitur albus, cum calore calidus, &c. Neque hic maius aliquid latet mysterium.

Sed urgebis: Obiectum materiale & formale non distinguuntur inter se, nisi per solos actus; ergo præmissæ tam terminantur ad obiectum materiale quàm conclusio, & hæc tam ad formale quàm præmissæ, quod videtur absurdum. Sequela probatur; quia præmissæ non terminantur ad obiectum ut subest ipsis præmissis, sed ad illud secundum se; neque conclusio terminatur ad obiectum ut subest ipsi conclusioni, sed ad illud secundum se; ergo neque conclusio neque præmissæ terminantur ad obiectum formale & materiale. Patet consequentia; quia obiectum secundum se, neque est materiale neque formale; ut sic enim, includit ipsos actus: ergo cum actus non terminantur ad se ipsos, sed ad rem ipsam nudam, non poterunt terminari ad obiectum formale aut materiale. Respondeo, quando dicimus præmissas terminari ad obiectum formale, tantum nos velle eas terminari ad obiectum, simul illud constituendo in ratione formalis (idem est de conclusione respectu obiecti materialis: sicut enim amor sanitatis dicitur illam respicere ut obiectum formale, etsi independenter ab illo amore sanitas in se nec sit obiectum materiale nec formale (nam in ratione obiecti constituitur per ipsum amorem;) ita similiter conclusio dicitur terminari ad obiectum materiale, quia ipsa illud constituit in ratione materialis; & præmissæ dicuntur ferri ad obiectum formale, quia ipsæ illud constituunt in ratione formalis.

Aliqui disputant in præsentem, an ante actum intellectus res ipsa sint in se obiectum formale & materiale; an verò id habeant formaliter per ipsos actus: & tandem dicunt esse obiectum radicaliter à se ipsis, esse verò obiectum proximè ab actibus. Sed quæstio est de modo loquendi, in qua hi abutuntur terminis: nam posse esse obiectum, non dicitur obiectum; sicut homo potens esse albus, non vocatur albus radicaliter: neque res ex se plus habent respectu cognitionis, quàm homo ex se respectu albedinis. Adde, hoc modo res ex se ipsis non habere magis esse obiectum formale, quàm materiale: quia qualibet ex se est apta, ut ametur vel cognoscatur propter aliam, & sic ut constitutur in esse obiecti materialis; vel ut ametur aut cognoscatur propter se, & sic

fiat obiectum formale: ergo res à se ipsis neque radicaliter habent magis esse obiectum formale, quàm materiale. Neutrum autem propriè habent, sed capacitatem utriusque; quia à se non habent actu cognosci propter se aut propter aliud, sed præcisè, posse cognosci.

Aduerte, idem obiectum, quod respectu vnius est formale, posse esse materiale respectu alterius: ut quando propter sanitatem amo scissionem venæ, sanitas est obiectum formale; si verò sanitatem ipsam propter studia exoptarem, tunc sanitas esset obiectum materiale. Idem est in intellectu: nam præmissæ vnius syllogismi possunt esse conclusio in altero. Ratio à priori constat ex paulò antè dictis; quia res dicitur obiectum formale vel materiale denominatiuè ab actibus & à modo, quo per illos attingitur: potest autem iam vnus actus per se primò terminari ad hoc obiectum, postea verò alter diuersus terminari ad illius idem obiectum propter aliud.

Rogabis, an quando voluntas appetit plura media propter eundem finem, vnum tamen mediū propter aliud, verbi gratiā, propter sanitatem amo scissionem venæ, & propter hanc volo vocare Chirurgum; & vltius, ut hunc vocem, mitto seruum; an, inquam, in hoc casu & similibus, vltimum medium sit obiectum formale respectu penultimi, & hoc respectu antepenultimi, &c. Quæstio est de solo nomine: hoc certum, absolute non esse dicenda obiecta formalia, quia obiectum formale absolute ponitur pro fine. Quod si cum istā limitatione volueris vocare obiecta formalia, non multum tecum contendam.

Solum hoc nota, in omni electione necessario futurum aliquod obiectum ita materiale, ut nullo modo possit dici formale: quia cum necessario incipiendum sit ab aliquo, propter quod non ametur aliud, sed ipsum propter alia, necessum est illud esse merè materiale; ita etiam è contrario futurum aliud merè formale, scilicet illud quod per se intenditur vltimò, & non propter aliud.

SECTIO II.

Aliæ diuisiones Obiecti materialis & formalis.

RECENTIORES nonnulli diuidunt obiectum materiale in remotum, propinquum, & proximum. Remotum dicunt illud, quod in se non attingitur verè, sed denominatiuè à formā aliqua ei inhaerente, ut paries dicitur visus ab albedine. In hac explicatione conueniunt hi cum omnibus Philosophis. Propinquum verò vocant illud, quod cognoscitur in se. Proximum verò id, quod in re cognitā formalissimè intenditur cognosci: ut verbi gratiā, in visione parietis, obiectum materiale remotum est ipse paries, cui inhaeret albedo visa, & hæc est obiectum materiale propinquum, proximum verò est ratio coloris, quæ formalissimè respicitur per visionem. Hoc obiectum proximum diuiditur vltius in obiectum attributionis, quod primò & per se intenditur cognosci à scientiā, & in obiectum alteri attributum; scilicet illud, de quo agitur in ordine ad obiectum attributionis.

Hæc diuisio non est noua in re, sed solum in vocibus, in quibus præcisè non licet à communi dissentire, & vel hæc de causâ omnino est reicienda. Non esse nouam in re, probò; quia omnes ferè Doctores admittunt in visione albedinis (quo exemplo vtuntur hi Auctores) & esse parietem, qui dicitur obiectum materiale remotum, & esse albedinem, & esse rationem coloris; albedo tamen communiter vocatur obiectum *formale quod*, ratio verò coloris obiectum *formale quo*. Illa autem distinctio *propinqui & proximi*, non tam est diuisio obiecti materialis, quam subdiuisio *obiecti formalis*: quod inde patet, quia, in omnium sententiâ, color & albedo dicuntur obiecta formalia. Quod rursus probò ad hominem ex ipsorum verbis: nam explicantes obiectum materiale proximum, hæc habent, *est id quod respicit formalissimè actus*, (verba sunt ipsorum) ergo obiectum proximum est obiectum formalissimum. Patet consequentiâ, quia obiectum eo modo est obiectum quo ab actu respicitur: sed per te proximum respicitur formalissimè; ergo est obiectum formalissimè. Respondebis, esse quidem formalissimè, si comparetur cum pariete, qui est obiectum materiale, si verò comparetur cum luce, esse obiectum materiale, quia color videtur per lucem: sed contra (vt rectè Hurtadus ad aliud propositum Disputatione 17. de Animâ §. 15.) licet lux soleat dici obiectum materiale *quo visus*, non tamen propriè, sed metaphorice: neque enim lux prius vi aducit nos in visionem coloris, quia vtrumque ex æquo videtur, sed quia color non potest videri sine luce, à quâ dependet vt à conditione sine quâ non, ad producendas species. Imò si lux esset obiectum materiale propriè respectu coloris, in eo casu color non esset obiectum proximum, quia propior esset lux, ergo obiectum proximum vt proximum non est materiale, sed formale. Deinde quia ex eorum sententiâ sequitur, obiectum attributionis esse obiectum materiale, cum in omnium sententiâ obiectum attributionis sit non solum formale, sed præcipuum inter formalia, vt dicam. Tandem, quia si respectu auditionis musice verbi gratiâ vocatur materiale obiectum propinquum, & sonus vt sic vocatur etiam materiale, licet proximum; dicas quæso mihi, quod illi actui relinquis obiectum materiale? neque enim inuenies ibi aliquam lucem sicut in colore, quam voces obiectum materiale. Sed videamus, quomodo illi explicant obiectum materiale vt sic.

9 Dicunt ergo, obiectum materiale diuidi etiam in *propinquum, proximum, & remotum*. *Propinquum* vocant illud, quod nos subiectum in propositionibus: *proximum* verò vocatur obiectum conclusionis: *remotum* verò, obiectum præmissarum. Hæc diuisio solis etiam vocibus noua, non placet: quia (vt Sectione 1. ostendi) obiectum conclusionis est materiale, non formale. Hi autem recentiores dum volunt dicere aliquid noui, tantam pariunt confusionem, vt vix percipi possit quid velint. Quis enim, & quomodo, in vno syllogismo, vbi omnia ista obiecta debent reperiri, inueniet sex obiecta, tria materialia, & tria formalia? & quomodo ibi materiale proximum distinguitur à formali propinquo, vel proximo? Præterea, propinquum & proximum idem est. Cur ergo hi doctrinam communem nouis &

malè applicatis vocibus confundunt, tradentes inutiliter & obscure per plura, quæ per paucissima clarè dicuntur?

His ergo diuisionibus reiectis, obiectum tam materiale quam formale diuiditur in *adæquatum & inadæquatum*. *Adæquatum* est totum illud, quod potentia vel scientia potest cognoscere per omnes suos actus: *inadæquatum* verò erit pars illius obiecti. Hæc diuisio non est iuxta regulas omnes bonæ diuisionis, quia vna pars diuisi includitur in aliâ, nempe obiectum partiale in totali, vt pars in toto. Traditur nihilominus communiter, vt perfectius cognoscatur obiectum, quia saltem inadæquate hæc duo obiecta distinguuntur.

Hic aduerte Primò, obiectum adæquatum non esse idem ac obiectum attributionis, de quo statim; quia etiam obiecta attributa, seu (si vis ea alio nomine vocare) propria, considerantur à scientiâ, & consequenter sunt pars obiecti adæquati scientiæ: nisi etiam confundas significationem nominum, & adæquatum dicas idem significare quod attributionis. Aduerte Secundò, aliquando obiectum attributionis, quia præcipuum est, & finis ad quod aliorum cognitio ordinatur, ab aliquibus vocari totale & adæquatum obiectum scientiæ, illiusque specificatum. Aduerte Tertiò, ad rationem obiecti totalis non requiri vt sit vnum obiectum realiter, in quo solo scientia occupetur (de quo bene Hurtado Disputat. 1. Metaphysices à §. 38.) quia multa obiecta, quæ inter se sunt valde distincta, component obiectum totale seu adæquatum scientiæ, vt in Theologiâ peccatum & gratia, virtus & vitium, Deus, Angeli, &c. Vno ergo verbo, totale obiectum est aggregatum quoddam ex omnibus obiectis, quæ per actus scientiæ cognoscuntur; nec ad videndum, an aliquid pertineat ad obiectum scientiæ, aliud requiritur, quam videre an per aliquem actum eius scientiæ de tali obiecto tradatur. Si tradatur, est pars obiecti adæquati, non autem si non tradatur. Quam doctrinam bene ibi Hurtadus fusè tradit, quæ fuerat etiam communis apud recentiores; & P. Suarez Tom. 1. Metaphysices eam tradit: Valquez etiam; & pauci sunt qui ab eâ non stent.

Obiectum materiale potest diuidi in *formale quod*, & *formale quo*. De hac diuisione sub nomine *propinqui & proximi* egi num. 9. Eius maior explicatio ad libros de Animâ pertinet. Nunc solum aduerte, rationes communes omnibus obiectis alicuius potentie, vt verbi gratiâ colorem respectu visus, sonum respectu auditus, bonum respectu voluntatis, & sic de aliis, dici obiectum materiale *quo*; rationes verò particulares & specificas, quæ ab illâ potentia cognoscuntur, vocari obiectum materiale *quod*. Quo autem sensu id verum sit, dicam Deo duce Disputatione Physicâ vi. à num. 27.

Alia diuisio obiecti formalis est in obiectum *attributionis & attributum*. Pro cuius intelligentiâ obserua, in solis scientiis esse obiectum attributionis, quia hoc est, ad cuius exactam & perfectam cognitionem ceteræ cognitiones ordinantur: in potentiis autem nullius obiecti cognitio pendet per se à cognitione omnium obiectorum illius potentie; ergo in illis non datur vnum obiectum, ad cuius cognitionem cetera ordinantur.

Quia

Quia verò scientiæ sunt aggregatum ex pluribus actibus scientificis inter se ad aliquid vnum ordinatis (de quo Sectione sequenti sermo redibit) idè in illis datur obiectum attributionis, illud scilicet ad quod cetera ordinantur. *Obiectum attributionis* est, quod ordinatur per se ad attributionis cognitionem, vt verbi gratiâ, in Theologia obiectum attributionis est Deus; Angeli verò, peccatum, gratia, ceteraque de quibus Theologia disputat, non sunt obiectum attributionis, sed attributum; quia omnia ordinantur ad cognitionem perfectam Dei.

12 Nonnulli censent, obiectum attributionis esse obiectum principale: qui, si velint, obiectum attributionis debere esse perfectissimum totius scientiæ, falluntur; quia obiectum attributionis Metaphysicæ in multorum sententiâ est ens vt sic, quod tamen non est perfectius Deo, qui est obiectum attributum Metaphysicæ in eâ sententiâ; quæ licet forte non sit vera, non tamen reicitur ex eo capite, sed aliunde. Si verò per obiectum principale idem intelligatur, ac obiectum quod principaliter intenditur cognosci à scientiâ, verum est, obiectum attributionis debere esse obiectum principale.

Aduerte tandem, non benè diuidi obiectum adequatum in *obiectum attributionis*, quia obiectum attributionis est solum vna pars obiecti illius scientiæ. In quo non satis consequenter non nemo loquitur, eam tradens diuisionem: dum enim explicat obiectum attributionis, dicit esse illud, ad quod cetera illius scientiæ obiecta ordinantur; quibus verbis supponit esse in eâ scientiâ alia obiecta (& quidem merito;) ergo si sunt alia, ipsum obiectum attributionis non erit adequatum, vt per se constat.

SECTIO III.

A quo obiecto species scientiæ unitasque sumatur, & qualis ea sit.

QUIA huius Sectionis difficultas paulò longiore exigit disputationem, eam in alias Subiectiones diuidemus fastidij vitandi causâ; quo more vtemur deinceps, dum difficultas idem postulauerit.

SUBSECTIO PRIMA.

Aliqua supponuntur ad Questionem.

13 ADVERTE Primò, dupliciter rem aliquam posse ab aliâ specificari, vel *adequare*, vel *inadequare*. Tunc specificatur *adequare* ab aliâ, quando ita illam respicit, vt nihil aliud respiciat; neque ad eius variationem alterius rei variatio sufficiat. *Inadequare* specificatur ab aliquo, quod ita ab eo accipit suam essentiam, vt simul etiam eam accipiat in ordine ad aliud, ex cuius variatione & ipsum varietur. Exemplum sit in homine, qui si comparetur respectu corporis, specificatur ab illo *inadequare*, quia etiam specificatur ab animâ, & ab vnione: vnde etiam si maneat idem corpus, si tamen auferatur anima, non manet homo, quia ad destructionem alicuius rei sufficit vnum ex specificariis *inadequa-*

tis destrui. At si idem homo comparetur respectu corporis, animæ, & vnionis simul, *adequare* ab illis specificatur; quia ita ab eis suum esse accipit, vt eis immutatis, quantumvis cetera varientur, permaneat idem homo. Hæc præ oculis habenda sunt pro Disputationibus sequentibus.

Aduerte secundo, quando dicimus, actum specificari ab obiecto, non id ita esse intelligendum, vt obiectum intrinsecè & essentialiter componat actum: actus enim est realiter & *adequare* distinctus ab obiecto; actus est in meo intellectu, obiectum verò Romæ v. g. vel Constantinopoli, &c. non ergo obiectum est pars intrinseca ipsius actus siue cognitionis. Solum ergo intendimus dicere, actui esse idemificatum & essentialem ordinem ad obiectum, nec posse esse sine illo. Quia verò respectus sæpè explicatur per terminum, idè idem est dicere, actum specificari ab obiectis, ac dicere specificari à respectu ad obiectum, qui respectus intrinsecus est actui, etiam si obiectum sit extrinsecum.

Aduerte tertio, actus non à solis obiectis specificari, sed aliquando etiam à principiis diuersis, à quibus procedunt. Vnde visio albedinis facta ab homine, diuersa est in specie à visione eiusdem factâ à leone. Sed de hac diuersitate non agimus in præsentî; quia comparamus scientias omnes in ordine ad solos homines, qui omnes sunt eiusdem speciei. Specificantur etiam actus ex modo tendendi. Sic apprehensio differt valdè à iudicio, etiam si ad idem obiectum terminetur, & similiter præmissa ab assensu conclusionis, odium ab amore, &c. Et hæc diuersitas per se pertinet ad scientiam, vt ex dicendis infra clarius constabit.

SUBSECTIO SECUNDA.

Explicatur obiectum specificatum scientiæ.

CONIMBRICENSES apud Hurtado Disput. 1. Metaphysices, sect. 2. videntur docere, obiectum formale distinguens vnam scientiam totalem ab alterâ, esse scibilitatem ipsam obiecti; obiectum verò distinguens vnum habitum ab alio intra ipsam scientiam, esse media per quæ in singulis demonstrationibus cognoscimus conclusionem. Contra hanc opinionem fusè ibi Hurtado: ego breuiter sic eam reicio.

Primò, Quia minùs consequenter loquuntur. 15 Sicut enim obiectum totale habet scibilitatem, ita quodlibet partiale habet suam scibilitatem: & sicut respectu potentie visus v. g. datur visibilitas, ita respectu talis actus in particulari, quo video albedinem, datur talis visibilitas albedinis, sine quâ talis actus in specie non posset esse, etiam si posset esse alius actus distinctus eiusdem potentie, ille scilicet qui ad alios colores terminatur: ergo malè ponunt pro distinctiuo totius scientiæ scibilitatem, & id negant pro distinctiuo habituum partialium inter se.

Secundo idem reijciuntur: Quia obiectum scientiæ totalis non est aliud, quam obiectum omnium actuum illius scientiæ: ergo, si obiecta formalia actuum sunt media, obiectum totale erunt omnia ea media simul sumpta: vel, si obiectum totale est scibilitas, obiecta particularia erunt hæc & illa scibilitas in particulari. Nec potest

D 3 test

test, esse una scibilitas pro obiecto totali, si habitus scientiæ habeant diuersa media; quia scientia est aggregatum quoddam ex omnibus habitibus propriis.

Tertio, eos sic impugno, Quia illa scibilitas est denominatio proueniens ab ipsis actibus, sicut visibilitas est denominatio proueniens à visione possibili de illo obiecto: ergo sicut malè diceretur, *ideo color est obiectum potentia, quia habet visibilitatem*; id enim esset idem; ac dicere, *ideo est visibile, quia est visibile, seu quia potest videri*, quod est dicere idem per idem: ita similiter malè diceret, qui ideo dicit hæc esse obiecta talis scientiæ, quia habent scibilitatem in ordine ad illam; id enim sonat, *ideo sunt obiecta, quia possunt sciri, seu quia possunt esse obiecta huius scientiæ*; quod procul dubio, quia nimis verum est, ferè & stultum, & nihil declarat, & eodem modo cuiuslibet partiali obiecto applicari potest.

Hoc argumento reicitur alia eorundem Comnimbriensium doctrina apud eundem Hurtadum sect. 7. ubi videntur distinguere obiectum formale *sub quo*, & obiectum formale *quo*: hoc dicunt esse ipsam entitatem obiecti, verbi gratia in Metaphysicâ *Deum, ens*; & in potentia visiuâ, *colorem, lucem*, &c. formale *sub quo* dicunt esse scibilitatem, vt in Theologiâ *reuelabile, visibile* in potentia visiuâ, &c. Sed hæc doctrina reicitur tertio nostro argumento, quia hæc scibilitas est pura vox, quâ nihil explicatur, sed redditur pro ratione eadem conclusio.

16 Dices, Cur ergo magis color & lux possunt videri, quam calor & lux, nisi quia habent visibilitatem eandem? Egregia principij petitio: ego à te peto hoc ipsum cur habeant visibilitatem eandem, quia de hoc est tota difficultas. Si dicas, id habent ex se & ex suâ naturâ, Fateor; sed si ad naturam eorum recurris, quid facit visibilitas eadem? Vnde, quando interrogaberis, cur potius lux & color videantur, quam lux & calor; respondeas, quia id habent ex naturâ suâ, & relinque illud de eadem scibilitate; quia adhuc data illa debes tandem recurrere ad naturam illorum obiectorum.

Secundò hæc doctrina reicitur, quia illa scibilitas, v. g. *reuelatio* in Theologiâ, tangitur per ipsos actus: nam reuelationes cognoscuntur, & eis, quia tales sunt, assentimur; ergo iam ea ratio *sub quâ* attingitur per actus, ergo est id quod attingitur: malè ergo à te ea scibilitas, seu ratio *sub quâ*, condistinguitur ab obiecto formali *quod*. Confirmatur: Si illa scibilitas non attingitur per actus, non potest esse obiectum; quia obiectum est quod actui obicitur: nec potest ideo vocari obiectum, quia sit conditio ex parte potentia; in hoc enim sensu species impressa, & multa alia deberent vocari obiectum formale, quia sunt conditio ex parte potentia: si verò est aliquid quod ex parte obiecti cognoscatur & tangatur, malè condistinguitur ab ipso obiecto quod cognoscitur; nihil enim aliud est ea scibilitas, quam ipsa entitas obiecti denominata extrinsecè ab ipsâ scientiâ, per quam cognoscitur, vt in tertio argumento ostendi. His ergo terminis reiectis, facilius rem explico.

17 Quatuor enumeravi suprâ species obiecti, duas obiecti formalis, duas obiecti materialis; iuxta quas sunt quatuor conclusiones.

PRIMA CONCLUSIO. Scientia specificatur ab obiecto formali attributionis solum inaduatè. Duo assero in hac conclusione: alterum, specificari scientiam ab obiecto attributionis; alterum, specificari tantum inaduatè. Prima pars facile probatur ex dictis, quia scientia dicit respectum essentialiter ad obiectum attributionis, vt ad suum terminum formalem & primum: sed actus specificatur (vt dixi num. 12.) ab obiecto seu termino, ad quem dicit ordinem essentialiter; ergo & scientia specificatur ab obiecto attributionis.

Dices, Non omnes actus scientiæ dicunt ordinem ad solum obiectum attributionis, quia non solum illud cognoscitur per actus scientiæ; ergo scientia, quæ constat omnibus illis actibus, non specificatur ab obiecto attributionis. Hæc obiectio probat secundam partem meæ conclusionis, scilicet, scientiam specificari etiam ab aliis obiectis, quia dantur in scientiâ alia obiecta, quæ ab eâ cognoscuntur; hoc autem est specificari solum inaduatè ab obiecto attributionis, vt in conclusione contendo.

SECUNDA CONCLUSIO, quæ est explicatio secundæ partis in precedenti contenta: Etiam specificatur scientia ab obiecto formali attributo. Probatur obiectione factâ contra primam conclusionem: quia scientia non solum cognoscit & respicit obiectum attributionis, sed etiam illud quod ei attribuitur, id est, formale attributum; ergo etiam specificatur ab obiecto formali non attributionis, sed attributo.

Obiicies contra has duas conclusiones: Dummodò obiectum attributionis idem sit, etiam si obiecta attributa sint diuersa, scientia tamen manet eadem in specie; ergo à solo obiecto attributionis specificatur aduatè. Duplitter potest occurri huic obiectioni: Vel negando antecedens; quia si (vt infrâ dicam) etiam ab obiecto materiali scientia specificatur, à fortiori id verum erit in obiecto formali, etiam si non sit attributionis. Nec negare vllus potest, futuros diuersos specie actus in duabus scientiis habentibus diuersa obiecta attributa, etiam si obiectum attributionis idem sit: actus enim, qui versarentur circa illa obiecta attributa diuersa inter se, necessariò futuri erant diuersi propter suorum obiectorum formalium diuersitatem. Secundò respondeo, repugnare, in duabus scientiis esse idem obiectum attributionis, & non esse eadem obiecta attributa: quia cum scientia necessariò agat de omnibus obiectis, quorum cognitio deferuit ad obiecti attributionis notitiam, inde fit, vt, si hoc sit idem in vtrâque scientiâ, & obiecta attributa debeant etiam ad vnam eandemque scientiam pertinere, quæ de omnibus illis obiectis attributis in ordine ad illud vnicum attributionis agit; quia ea omnia ordinantur ad notitiam illius obiecti.

TERTIA CONCLUSIO. Scientia specificatur etiam ab obiecto materiali proximo. Probatio huius conclusionis propriè ad libros de Animâ pertinet; in præsentia tamen breuiter hac ratione suadet. Actus essentialiter respicit suum obiectum materiale proximum, electio verbi gratia essentialiter respicit media; assensus conclusionis essentialiter respicit obiectum eiusdem conclusionis, ita vt saltem numero mutetur actus pro mutatione obiecti materialis proximi (de quo nullus dubitat.)

bitat: sed respectus & ordo essentialis ad res specie diuersas, necessario futurus est diuersus; quia diuersitas (quæ est genus quoddam mali) oritur ex quocumque defectu: quamobrem, etiam si in homine anima esset eiusdem speciei cum alio, si tamen corpus esset diuersum, absolute homo esset diuersus specie; ergo etiam si obiectum formale actuum idem sit, si tamen obiectum materiale proximum sit diuersum, actus absolute diuersus erit.

QUARTA CONCLUSIO. Ab obiecto materiali remoto nullo modo specificatur scientia. Hæc probatur facile; quia obiectum materiale remotum nullo modo in se attingitur à scientiâ, sed dicitur attingi propter aliquod accidens illi inherens, ut in visione albedinis, paries nullo modo in se videtur: ob quam rationem visio albedinis est eadem specie & numero, siue ea albedo sit in papyro, siue in homine, siue in alio diuerso subiecto; quia ea obiecta remota per accidens omnino se habent ad visionem; ergo similiter neque scientia specificabitur à suo obiecto materiali remoto.

10 Ex dictis inferes, scientiam specificari adæquate ex tribus obiectis, & ex formali attributione, & ex formali attributo, & ex materiali proximo; & quolibet verò seorsum specificari solum inadæquate.

Obiicies, Stat optimè, duas scientias habere eadem omnino obiecta, & tamen modum tendendi ad illa esse diuersum, vel quia vna tendit probabiliter, alia scientificè, vel ex alio capite; ergo adæquatam specificationem scientiæ non sunt sola obiecta enumerata, sed etiam modus ea cognoscendi.

Responderet fortè aliquis, non posse duos syllogismos, alterum euidentem, alterum probabilem, nisi omnino eisdem principiis; quia syllogismus euidentis nititur propositionibus per se notis, probabilis verò solum apparentibus; ergo non possunt illi duo syllogismi differre penes solum modum tendendi. Sed contrà, quia de eodem obiecto possunt esse duæ cognitiones, vna probabilis, altera euidentis: pone ergo in eadem formâ syllogismi duas cognitiones probabiles, & duas euidentes de eodem obiecto, procul dubio inferetur consequens de eodem obiecto idem in utroque, nisi quod in vno erit probabile, in altero euidentis; ergo possunt esse duo syllogismi de eodem omnino obiecto, vnus tamen probabilis, alter verò euidentis; ergo ex hac parte posset esse diuersitas in scientiis ex solo modo tendendi, etiam si obiecta essent eadem. Vt ergo euidenter impugnationem, & argumentum supra factum; quia de eisdem omnino obiectis agit Metaphysica, de quibus omnes alie scientiæ, (eo enim ipso quod Metaphysica considerat rationem entis, tangit etiam ex parte obiecti differentias omnes entis vsque ad vltimam indiuiduationem, & quidem tam clarè vnâ ac alteram, vt ostendimus infra, dum præcisiones obiectiuas reiciemus Disputat. v. à num. 25.) ergo Metaphysica habet idem omnino obiectum quod alie scientiæ; hæc enim non possunt habere nisi differentias essentielles entis, quas, vt dixi, etiam tangit Metaphysica. Confirmatur vterius: cognitio, quâ dico, *Petrus est homo*, habet omnino idem obiectum cum hac, quâ dico, *Petrus est animal rationale*, &

tamen illæ sunt inter se valde diuersæ ex maiori & minori claritate, & ex hac parte sufficerent ad constituendas diuersas scientias. Idem posset in multis aliis exemplis apertè ostendi, sed hæc sufficiant.

Propter hæc addo QUINTAM CONCLUSIONEM iuxta dicta Sect. 1. notabili; scientiæ vltra specificationem, quam habent ex parte obiecti, specificantur etiam ex modo tendendi circa idem obiectum, non quidem quod vna probabiliter, altera euidenter tendat: nam licet duæ cognitiones inter se ex probabilitate & euidentia differant, (vt paulò antè ostensum est) illæ tamen duæ non pertinent ad diuersas scientias, sed ad eandem; quia cognitio probabilis per se non facit scientiam. Vnde si pertinet vel reducitur ad scientiam, debet ad eam reduci, in quâ de eâ veritate euidentis & certa habetur cognitio. In scientiis ergo non potest desumi diuersitas ex probabilitate, vel ex euidentia, sed ex maiori minorive claritate circa idem obiectum, vel quod ab vnâ consideratur secundum vnâ formalitatem, (prout dici solet) ab aliâ secundum alteram; vt exemplo Metaphysicæ, & aliarum scientiarum paulò antè probauit. Specificatio ergo scientiæ, si ex parte obiecti loquamur, adæquate sumitur à tribus obiectis, materiali proximo, formali attributionis, & formali attributo, vt intuli ex quartâ Conclusionem: si verò de specificatione absolute scientiæ, prout ad homines spectat, loquamur, & ab obiecto, & à modo tendendi in illud adæquate specificantur.

SUBSECTIO TERTIA.

An obiecta scientiarum distinguantur per abstractionem à materiâ.

QVÆSTIONEM hanc eo animo attingo, vt aliquorum puras voces & terminos, quibus totam ferè Philosophiam obtenebrant, explicem, & tamquam inutiles ad præsentem difficultatem reiciam: De quâ difficultate ex professo Hurtadus Disputat. 1. Metaphysicæ, sect. 6.

Abstractio intellectualis, de quâ in præsentem 25 (siue sit obiectiua, vt aliqui volunt, siue solum formalis, vt nos infra ostendimus) triplex assignatur à Thomistis; vel ab indiuiduatione, non tamen à sensibili materiâ; vt quando abstraho hominem à Petro & Paulo, quia homo per se est sensibilis, non abstrahitur tunc à materiâ sensibili, licet sic ab indiuiduo. Alia est, quando abstrahitur à materiâ sensibili, non verò à materiâ intelligibili; vt cum concipio ipsam materiam secundum se, abstraho à materiâ sensibili, quia illa secundum se non est sensibilis; non tamen abstraho à materiâ, quia ipsa est materia. Tertia, quando abstraho ab omni materiâ sensibili, & intelligibili, concipio v. g. ens, substantiam vt sic, &c. quæ nullo modo sunt materialia. Hæc illi.

Sed antequam veniamus ad corollaria ipsorum, non possum non obseruare, quàm impropiè dicant, quando abstrahitur ab indiuiduo, non abstrahi à sensibili materiâ. Rogo enim hos Auctores, vbi potuerunt sentire materiam in communi, vel colorem, vel hominem in communi; ergo etiam res materialis abstracta ab indiuiduatione, non manet sensibilis, etiam si manet

neat cognoscibilis ab intellectu, quod longè aliud est: malè ergo dicunt, quando abstrahitur ab indiuiduatione, non abstrahi à materiâ sensibili. Sed quid inde inferant, videamus.

- 24 Iuxta hanc partitionem abstractionis, tres assignantur ab eis scientiæ: *Metaphysica*, tamquam abstrahens ab omni materiâ, quia de ente ut sic, & rebus spiritualibus agit. *Physica*, tamquam abstrahens ab indiuiduis, non autem à rebus sensibilibus secundum se; agit enim de homine, de animalibus, de cælo, &c. Tertia *Mathematica*, quæ considerat quidem res materiales, numeros, figuras, &c. sed non curat de coloribus, quibus hæc figuræ sensibiles sunt. Ad hanc Mathematicam reducit nonnullus *Musica*: non video tamen quomodo Musica, considerans sonos, abstrahat à sensibili materiâ, perinde ac si diceret, scientiam agentem de coloribus abstrahere à sensibili materiâ. Melius ergo ad mixtam ex Physicâ propter sonum sensibilem, & ex Mathematicâ propter numerum & concentum deberet reduci, sed iam non est tempus agendi de cantu.

Ostendo autem malè diuidi scientias per hanc abstractionem, quia in abstractione tria esse possunt, & actus ipse intellectus abstrahens, & obiectum ipsum abstractum, & denominatio quædam rationis proveniens ab actu in obiectum ipsum. Quo posito sic argumentor: Quando dicis, scientias distingui per abstractionem à materiâ, vel loqueris de ipsis actibus abstrahentibus; & tunc idem est dicere, *actus scientiæ, seu scientiæ actualis* (quod idem est) *distinguitur per abstractionem formalem*, ac dicere, *actus scientiæ distinguuntur per se ipsos*; quod quidem verissimum est, nihil tamen hoc modo declaratur, nihil in re dicitur, sed præcisè nouis terminis obscurantur quæstiones, ut paulò antè dixi in præsentia fieri. Si verò loquantur de abstractione ex parte obiecti, & de obiecto abstracto, verum quidem est, scientiam specificari à suis obiectis, (sed ad hoc quid est necessum recurrere ad hos terminos confusos?) sed dicere clarè scientias specificari à suis obiectis, prout ego ostendi Sublezione 2.

25 Tandem si loquantur de ente rationis siue denominatione illâ abstracti, in primis si sit denominatio extrinseca, non distinguitur ab ipsâ abstractione formali, seu ab actu ipso, de quo iam dictum est. Si verò dicant esse ens rigorosum rationis, primò malè dicunt, quia, ut ostendam Disputat. 11. num. 15, hæc denominationes abstracti cognitæ, & similes, non sunt entia rationis. Secundo, quia etsi sint, non considerantur reflexè à scientiis, & consequenter non possunt specificare scientias: nam Mathematica non curat entia rationis, neque reflectit supra eas denominationes, sed directè considerat suos numeros, & figuras. Similiter Physica considerat corpus, non cogitando de fictionibus, vel de abstractionibus: & de solâ Logicâ dici posset reflexè cogitare de his abstractionibus, eò quòd (ut dicam infra) est scientia reflexa supra actus aliarum scientiarum, verum non eas considerat ut entia rationis; ergo per hanc abstractionem à materiâ non specificantur scientiæ.

Secundo eos impugno; quia de rebus spiritualibus possunt esse diuersæ scientiæ, quia etiam res spirituales sunt capaces terminandi diuersas scientias, sicut & res materiales: sed ibi non po-

test assignari distinctio earum scientiarum per abstractionem à materiâ, quia in hoc omnia obiecta spiritualia conueniunt; ergo absolute non provenit distinctio scientiarum ab eâ diuersitate abstractionis. Confirmatur; quia de Deo agunt duæ scientiæ diuersæ, scilicet *Metaphysica* & *Theologia*, & tamen hæ duæ scientiæ non habent diuersam abstractionem à materiâ; utraque enim ab illâ abstrahit; ergo.

Hoc idem confirmatur à nonnullis, eò quòd 16 scientia de cælo non abstrahit ab indiuiduatione, quia agit de his numero cælis. Sed fortè Thomistæ dicerent, eam scientiam agere quidem de his numero cælis, secundum tamen rationem communem, dum agit de incorruptibilitate, compositione, &c. quæ omnia abstrahunt ab hoc numero cælo: quòd autem sit una vel altera cognitio de indiuiduatione, verbi gratiâ quot sint cæli, & quomodo inter se differant, hoc non obstat quò minus per se ea scientia abstrahat ab indiuiduatione. Quòd dico de cælo, dico de sole: quia quæ de eo disputantur, sunt communia aliis solibus possibilibus. Idem est de eclipsi futurâ, &c. quæ sunt communia omnibus possibilibus. Syllogismos autem purè particulares, & expositorios, quos etiam pro se adfert Arguens, & in quibus nulla est abstractio à materiâ, dicent Thomistæ non pertinere per se ad scientias, quia de indiuiduis non datur scientia; sufficiant ergo pro impugnatione, quæ nos contra hanc sententiam diximus.

Videamus autem quid pro se afferant: & quidem Aristotelem, nec diuini Thomam unquam id somniasse, benè ostendit Hurtado à §. 202. A ratione verò sic obiciunt: Actus specificatur non ab obiecto materiali, ut patet in visione albedinis, quæ non specificatur à niue vel chartâ in quâ est albedo; ergo ab obiecto formali: sed obiectum formale dicit abstractionem; ergo ab abstractione specificantur scientiæ. Sublezione 27 præcedenti ostendi, ab obiecto materiali remoto non specificari scientiam; & hoc solum probant hi Auctores exemplo albedinis: potest autem esse obiectum materiale proximum, à quo specificentur, ut ibi dixi, quo corruit argumenti machina. Addidi ibi, cognitionem vel amorem non ferri ad obiectum formale ut tale; quia, ut tale, constituitur per ipsum actum; actus autem non fertur ad seipsum reflexè, amor ergo directè fertur ad entitatem obiecti in se: ex modo autem quo illam actus respicit, eam denominat vel obiectum materiale vel formale; sicut visio non fertur ad albedinem ut visam, sed ad eam in se; denominat autem illam visam; ergo etiam si omnes actus scientiarum essent abstractiones, & per eas constitueretur obiectum formale, adhuc non sequeretur, obiectum scientiæ esse eas abstractiones, sed ut summum à scientiis tribui, & quasi causari illas abstractiones in obiecto, quòd longè aliud est. Tandem addo, obiectum formale non constitui in ratione talis per abstractionem à materiâ, sed per hoc, quòd in se & per se ametur vel cognoscatur; quòd patet: quia inter obiecta spiritualia potest esse materiale & formale, cum tamen omnia abstrahant à materiâ. Numquid quando Angelus per actum charitatis Deum amat propter se, abstrahit tunc à materiâ? quando autem Deum amat ut bonum sibi actu concupiscentiæ,

scientiâ, tunc non abstrahit à materiâ? Vel quomodo magis abstrahitur à materiâ, quando ebrietas amatur propter se, quàm quando propter luxuriam? Falsa ergo est minor illius syllogismi; & adhuc concessa nihil euincit.

28 Sed vrgebis, Materialitas obiecti officit scientiâ; ergo, vt cognoscatur, debet abstrahi à materiâ. Contrâ primò, quia cum nos non habeamus scientiam, nisi de his quæ per sensus percipiuntur, tantum abest vt materialitas noceat scientiâ, vt potius nisi indiuidua materialia non cognoscantur per præcipuos & primos actus scientiâ, etsi postea eliciantur & assumantur conclusiones vniuersales: deinde, si loquuntur hi Auctores de propriâ materialitate obiectuâ, hæc sine dubio non aufertur per abstractionem, quia semper res cognita manet materialis: & affirmamus esse materialem, & de materialitate vt tali habetur scientiâ. Imò nos non possumus etiam res spirituales, nisi per similitudinem ad materiales cognoscere: inuaniuntur ergo, non verò impediuntur per materialitatem obiecti ad cognoscendum. Tertio, illam abstrahit, id est actus quo abstrahit, est actus scientiâ, & non terminatur ad obiectum iam abstractum, sed illemet abstrahit; ergo bene possunt actus scientiâ terminari ad obiectum non abstractum. Tandem, funditus tota hæc doctrina euertitur, dum ostendam infra Disputatione v. à num. 25, ex parte obiecti nullam dari abstractionem, & quantilibet cognitionem tangere ipsam formalissimam rationem indiuidualem, quam tu materialem vocas; abstractionem verò solum esse cognitionem confusam plurium non distinguentem illa inter se: quia quò minùs de abstractione, magis est de claritate; vnde eò perfectior est scientiâ, quò minùs abstrahit. Hi verò fore scientiam sine abstractione non admittunt, quia nolunt habere scientiam nisi confusam, & ipsam confusionem dicunt deferuire ad scientiam. In re id aliqui præstant tot verbis obsecratis, & intelligibilibus scientiâ ferè omnibus tenebras offundentes. Sed hæc iam nobis pro explicatione terminorum sufficiant.

SUBSECTIO QUARTA.

An scientia sit simplex Qualitas.

29 **E**xplicatio scientiâ specificatiuo, de eius unitate agendum est. Thomistæ omnes mordicus tuerentur, scientiam esse simplicem qualitatem; non quia negant in scientiâ multos esse actus diuersos inter se, sed quia putant, ab eis omnibus actibus vnicum tantum habitum produci, qui sit facilitas ad omnes actus eius scientiâ; cumque habitus absolute dicatur scientiâ, absolute etiam propter habitus simplicitatem, scientiam dicunt esse simplicem. Hæc opinio probatur, quia scientiâ & habitus sunt idem; ergo si scientiâ est vna, & habitus vnus erit; aliàs non erit vna, sed plures scientiâ, tot scilicet quot fuerunt habitus, prout dixere Nominales. Confirmatur: Ideò misericordia, iustitia (& sic de aliis virtutibus) est vna virtus, quia vnus habitus; ergo vt scientiâ sit vna, vnus tantum habitus in ea debet reperiri.

Si verò illis obiciat, vnicum habitum exten-

di non posse ad tot actus diuersos, quot sunt in scientiâ; Respondebunt, id falsum esse, quando actus conueniunt inter se in obiecto *formali quo*, vt patet in habitu fidei supernaturalis, qui cum sit vnus, elicit tamen diuersos actus, verbi gratiâ, quibus credo mysterium Trinitatis, & quibus Incarnationem, & quibus futurum Iudicium, &c. quia omnes illi actus idem habent obiectum formale *quo*, scilicet reuelationem & veracitatem Dei; ergo cum qualibet scientiâ tendat etiam ad omnia sua obiecta sub vnicâ ratione formali, vel quia omnia dicunt ordinem ad obiectum attributionis, vel quia conueniunt in esse scibili ab eâ scientiâ, (vt inquit Caietanus 1. Parte, q. 1. art. 3. secutus ibi D. Thomam) assignari tantum debet vnicus habitus in qualibet scientiâ, qui sit facilitas ad omnes illius actus.

Oppositam sententiam defendunt omnes Sco- 30 tistæ, & omnes in nostrâ Societate, & multi alij, quos refert & sequitur P. Suarez Disput. 44. Metaphysicæ, sect. 11. num. 56. & 60. Hurtadus Disputat. 1. Metaphysicæ, sect. 7. docentque nullam scientiam totalem esse simplicem qualitatem, sed compositam ex pluribus habitibus, etiam specie diuersis. Hanc omnino veram puro, eamque probo à priori, quia habitus essentialiter solum est facilitas ad actus similes iis à quibus productus est; ergo si in scientiâ sunt plures actus specie diuersi, necessarium est ab eis plures habitus specie diuersos generari. Consequentia est bona. Antecedens probatur primò experientiâ: nam ex eo quòd quis sit facilis circa cognitionem terminorum, ex repetitione actuum circa illos, non reddetur facilis circa cognitionem equi, vel leonis: est enim habitus quasi quoddam semen, quòd non alios producit fructus, nisi similes illis quorum semen est, siue à quibus est productus. Secundò à posteriori, quia nullus actus potest dare facilitatem & inclinationem ad obiectum, quòd ab ipso actu nullo modo cognoscitur, neque potest producere facilitatem, quam in se aliquo modo non præcontineat: facilitas autem circa vnum obiectum, non est facilitas circa aliud diuersum: & hinc ortum traxit communis definitio habitus, scilicet *esse facilitatem ad actus similes iis à quibus est productus*.

Dices, hoc argumento euinci, primum habi- 31 tum, si nihil ei addatur præter id quòd accepit à primo actu, non posse inclinare nisi ad actus similes primis: non verò probari, eum non posse inclinare ad alios actus diuersos à primo, si per sublequentes actus ei addatur nouus modus, etiam si non producatur nouus habitus, sed tantum perficiatur primus. Sed contrâ, quia ille modus, quem tu dicis produci per secundos actus, necessariò est futurus habitus perfectus distinctus à primo. Quòd sic probo. Primò, quia ille modus esset facilitas ad actus similes his à quibus est productus; ergo esset perfectus habitus, & ex aliâ parte diuersus à primo, quia inclineret ad diuersos actus; ergo essent duo habitus ad duos actus diuersos. Secundò probo, eum modum futurum habitum, quia illa facilitas, quam dicis modum, est independens à primo habitu, potuit enim sine illo produci & conseruari, casu quo prius tempore eliciuissim illos actus, quos de facto posterius eliciui, ergo illa facilitas nequit esse modus primi habitus, cum sine illo possit

possit conseruari; ergo est tam perfectus habitus, ac primus, cum vtraque facilitas sit inter se interdependens in fieri, & in conseruari.

Aduerte, nonnullos recentiores voluisse in hoc puncto notare Thomistas, quasi non consequenter locutos, eo quod ipsi doceant, circa idem obiectum non posse vnicum habitum esse erroneum & scientificum: cuius contrarium videtur sequi, si scientia sit vnus habitus simplex. possum enim ego acquirere habitum scientificum de definitione, in Logica v. g. postea circa demonstrationem errare; ergo iam idem habitus inclinans ad omnes eos actus, erit erroneus & scientificus. Sed hi Auctores non aduerterunt, ³² aliud esse, eundem habitum esse erroneum & scientificum, respectu diuersorum obiectorum, (quod Thomista non negant, nam qui disceat scientiam, non in omnibus actibus tangit veritatem, & hoc solum probatur obiectione facta:) aliud verò, illum esse erroneum & scientificum respectu eiusdem obiecti, quod nullo modo ex Thomistica sententiâ sequitur. Cum enim definitio & demonstratio sint distincta obiecta, male inferitur, est scientificus ille habitus circa definitionem, & erroneus circa demonstrationem; ergo scientificus & erroneus circa idem obiectum. Male ergo contra Thomistas concluderunt, forte quia non aduerterint ad obiectorum distinctionem, sed ad habitus unitatem.

SVBSECTIO QVINTA.

Argumenta contraria solvuntur.

AD primum de unitate scientiæ respondebo Subsectione 6. Ad confirmationem de misericordiâ & aliis virtutibus respondeo: si sermo sit de acquisitis, falsum esse, eas esse simplices qualitates; pro diuersis enim difficultatibus, quæ in diuersis obiectis illius virtutis reperiuntur, diuersos censeo constituendos habitus partiales, ex quibus virtus integra constatur, de quo fusiùs Theologi. Si verò sermo sit de virtutibus infusis, fateor vnicum habitum extendi ad plura obiecta materialia, & ad plures actus diuersos specie, quia illi habitus se habent vt potentiæ, nec limitantur ex parte sui principij, quod est solus Deus; qui, cum eminenter contineat omnium creaturarum perfectiones, potest illi habitui communicare virtutem ad diuersos actus, quod fieri nequit ab actu creato, propter suam limitationem: & hinc constat, posse quidem habitum fidei infusæ, etiam si sit vnicus, efficere plures actus diuersos; non verò id posse habitus naturales, qui ab ipsis actibus produciuntur.

³³ Quod verò vltimo loco ab eis Auctoribus dicebatur, omnia scilicet obiecta alicuius scientiæ sub vnicâ ratione formali attingi, falsum omnino est: neque enim est in omnibus obiectis scientiæ aliqua formalitas intrinseca communis, quæ sola cognoscatur à scientiâ. Quia, licet omnia obiecta conueniant in ordine ad obiectum attributionis, valde tamen differunt inter se: vnum enim v. g. dicit ordinem causæ, aliud ordinem effectus, aliud partis, &c. quæ diuersitas ordinum cognosci nequit per vnicum habitum. Adde, etiam si vt obiecta pertineant ad eandem scientiam, requiratur ea obiecta dicere ordinem

ad idem obiectum attributionis; non tamen propterea actus scientiæ considerare quid sit ille ordo, vel an reperiantur in obiectis, sed præcisè considerare entitates proprias obiecti, quæ in actu exercito dicunt ordinem ad illud obiectum, & conducunt ad eius notitiam; vnde semper in eis consideratur aliquid diuersum.

Obiicies contra nostram sententiam: Etiam habitus naturalis potest facilitare ad plures actus diuersos, v. g. habitus facilitans me ad credendam veracitatem Petri, me faciliat etiam ad credendum illi in omnibus suis dictis, quantumuis diuersis; ergo, etiam si scientiæ sint habitus naturales, adhuc possunt per vnum habitum facilitare potentiam ad plures actus diuersos.

Hoc argumentum etiam premit aduersarios: ipsi enim fatentur, vnicum habitum sine additione diuersorum modorum non posse facilitare ad plures actus diuersos, vt vidimus; hoc autem argumentum si quis probat, probat etiam, eum habitum circa veracitatem Petri sine nouâ additione me facilitare ad diuersos actus; vrget ergo etiam aduersarios. Patet consequentia; quia iam sine nouâ additione videtur posse vnus habitus extendi ad plures actus, quod ipsi negabant; si verò ob eam rationem ipsi dicant, eum habitum egere nouo modo superaddito, impugnandi sunt vt supra; quia ille modus superadditus erit perfectus habitus distinctus à primo, ac proinde hoc argumentum non multum nos vrgebit. Facile enim responderem, egere nos diuersis habitibus ad credendum diuersis dictis Petri, sicut ipsi dicunt egere nouis modis superadditis primo illi habitui, quod valde probabile puto: experientia enim docet, nos sæpè esse faciles ad credendum Petro in aliquibus dictis, non tamen in aliis. Verum quidem est, me aliquando esse facilem ad credendum Petro in omnibus suis dictis, quia iudico eum esse virum eximia sanctitatis, neque vnquam prolaturum mendacium; quo casu non ego nouo habitu ad credendum illi in hac vel illâ materiâ, quia eo ipso quod persuasus sum, illum numquam mentiri, non habeo nouam difficultatem, imò potius necessitatus sum ad dandum illi assensum in omnibus suis dictis: in scientiis autem nullum est obiectum, ex cuius cognitione facilitetur quis circa omnia obiecta sine repetitione nouorum actuum, qui nouos etiam generant habitus, vt intuenti patebit, & exemplis suprapositis manifestè ostenditur.

Explicatur tamen vltimò: ad assensum conclusionis deductæ euidenter ex præmissis non requiritur nouus habitus distinctus ab habitibus præmissarum, (quod fusiùs infra ostendam;) sed ex eo, quod Petrus absolute in omnibus suis dictis sit verax; & ex eo, quod dicat hoc vel illud, necessario sequitur per euidentem consequentiâ, hoc vel illud verum esse. Ergo cum ego sum facilis ad credendum, illum absolute esse veracem in omnibus suis dictis, & ex aliâ parte audiam ipsum hoc vel illud asserentem, non ego nouo habitu ad præbendum illi assensum hîc & nunc; imò ad hoc necessitatus sum ex præmissis, quæ vna est cognita per sensus, altera verò est cognita per alia principia extrinseca. At verò in scientiis non datur vna præmissa communis pro omnibus conclusionibus, & altera sensibus nota, ex

ex quibus omnes conclusiones scientiæ deducantur. Si enim hoc esset, libentissimè concederem, solum requiri vnicum habitum circa illam præmissam. Est autem ferè semper pro qualibet conclusione necessarium nouas & diuersas præmissas vel vnā saltem assumere, pro quibus & diuersus etiam habitus requiritur, etsi non requiratur pro conclusionibus ex illis deductis: ergo absolute scientia indiget multis habitibus, quidquid sit de habitu, quo credo Petri dictis.

Velim tamen hic obseruare pro complemento huius difficultatis, posse aliquando vnum habitum facilitare ad plures actus diuersos conuenientes inter se in eadem ratione formali, quando in eis actibus non est diuersa difficultas; vt in habitu iustitiæ, qui faciliat ad vendendum vinum iusto pretio, & ad vendendum oleum, triticum, &c. Quia licet actus isti, scilicet venditiones, sint diuersæ in specie pro diuersitate rerum quæ venduntur; est tamen eadem in omnibus difficultas, quæ tantum consistit in non accipiendo plus pecuniæ, quam valeat res vendita. Eadem autem est difficultas in non accipiendis quamor nummis ultra iustum pretium pro vino, quæ in non eis accipiendis pro oleo: quia eadem est res, cui cedo in vtraque venditione, scilicet nummi qui eodem modo attrahunt, siue dentur pro vino, siue pro oleo. vnde eadem est difficultas ad cedendum eis in hac materiâ, ac in aliâ diuersâ. At si loquaris de eis obiectis quæ diuersam in se habent difficultatem, etiam si sint intra eandem virtutem, diuersus habitus requiritur ad vnum obiectum ab eâ quæ ad aliud: verbi gratia, in temperantiâ diuersus habitus est necessarius vt abstineam ab esu perdicis, quam vt abstineam à pane hordeaceo, quia magis attrahit & rapit ad se appetitû per dîx, quam panis hordeaceus: vnde pro diuersitate difficultatum, diuersi sunt ponendi habitus ad eas vincendas. Cum ergo in scientiâ diuersa difficultas sit in vno illius obiecto ac in alio, vt patet in Logicâ, in quâ diuersa difficultas est quæ reperitur in terminis ab eâ quæ reperitur in definitione, diuisione & argumentatione; nec solum diuersa, sed & disparata, vt ex se patet. Item in Philosophiâ diuersa difficultas est in cognitione corporis, ac in cognitione animæ, vel motus, aut actionis, &c. inde fit, vt in qualibet scientiâ diuersi constituendi sint habitus, per quos diuersæ vincantur difficultates, siue omnes conueniant in aliquâ ratione communi, siue non. veniamus iam ad solutionem primæ difficultatis de vnitatem scientiæ.

SUBSECTIO SEXTA.

Vnde sumatur vnitatem scientiæ.

37 **C**VM in qualibet scientiâ multos habitus agnoscerent Nominales, idque scientiæ vnitati repugnare putarent, dixere tandem (vt ait Sotus apud P. Suarez supra) tot esse scientias, quot sunt simplices habitus; quia nequeunt vnitatem scientiæ cum habituum multiplicatione componere. Eos ab hac calumniâ vindicat Suarez supra: sed calumnia est de solo nomine, vnde non est cur in illâ tempus teramus; loquendum tamen nobis est cum communi Philosophorum, renuentium vocare quemlibet habitum absolute scientiam,

sed tantum partem scientiæ. Quod vt nos defendamus,

Aduerte, tripliciter rem aliquam posse dici vnā. Vel indiuisibiliter, quia caret omnino partibus, vt Deus, Angelus, anima rationalis. In hac acceptione certum omnino est, scientiam dici non posse vnā: quia si constet pluribus habitibus diuersis inter se, eam non esse indiuisibilem necessum est; & in hoc sensu conuincit argumentum factum pro Thomistis, scientiam non posse esse vnā, posito quod non sit simplex qualitas. Imò neque in ipsorum Thomistarum sententiâ etiam est vnā in hoc sensu, quia saltem habet novos modos superadditos, vel nouam intentionem. Alio modo res dicitur vnā, quia licet habeat partes, illæ tamen inter se physicè vniuntur. Hoc modo dicitur homo vnus, etsi componatur ex animâ & corpore: item aqua quæ est in vase, dicitur vnā, etsi coalescat ex pluribus partibus aquæ; quia tam in homine quam in aquâ partes vniuntur physicè inter se. In hac acceptione vnitatis sub lite adhuc est, vtrum scientia sit vnā, de quo infra. Tertio modo res dicitur vnā magis latè, eò quod partes, quibus constat, non sunt vnitæ inter se, sed quasi coaceruatæ & coadunatæ ad constituendum totum, vt patet in acervo lapidum, in exercitu, in domo, &c. quæ omnia dicuntur vnum in suo genere, etiam si partes, ex quibus componuntur, non vniuntur inter se. His positis,

PRIMA CONCLUSIO. Etsi non sit omnino improbabile, habitus eiusdem scientiæ totalis vniri inter se, absolute tamen omnis physica vnio inter illos reiicienda est. De hac re satis fusè recentiores nonnulli, qui tandem concludunt, non esse aliam rationem pro hac conclusione, nisi quia non sunt multiplicandæ entitates sine necessitate: nulla est autem necessitas adstruendi hanc vnionem habituum inter se, quia sine illâ vnione aquè perficietur intellectum, ac cum illâ; non est ergo admittenda.

Quod si obiicias, gradus intensiōis eiusdem qualitatis vniri inter se, etsi non videatur necessaria illa vnio, sine illâ enim possunt perficere eodem modo subiectum; ergo etiam vniuntur habitus eiusdem scientiæ: Respondent, eos gradus esse homogeneos, neque posse duos omnino similes in eodem subiecto reperiri, quin præstent diuersos effectus; quia accidentia solo numero distincta, non possunt simul in eodem subiecto reperiri. Ex quo inferunt, eos debere esse vnitos inter se, vt præstent diuersos effectus. Verum hi Auctores nequaquam explicant, quem effectum præstent illi gradus vniti inter se, quem non præstarent sine vnione; fortasse, quia illum non inuenerunt. Deinde, duo accidentia solo numero distincta, non posse esse in eodem subiecto (in quo erat difficultas) supponunt, non probant; quod tamen videtur falsum: quia gradus homogenei, quantumuis vniti, adhuc sunt accidentia solo numero distincta; & duæ cognitiones, vna de Petro, altera de Ioanne, solo numero distinguuntur, & tamen manent simul in intellectu sine vnione. ergo ex hoc capite non inferitur, gradus intensiōis vniendos; ergo eorum vnio ponitur sine necessitate, ergo pari ratione eam tenentur admittere inter habitus scientiæ. Ob hoc argumentum dixi, non esse omnino improbabilem

legi eam vnionem, quia nulla apparet efficax ratio quâ impugnetur. Nihilominus, vt dixi, negatiua pars à nobis defendenda est, quia communior in scholis: quam probò à simili, quia nullus dixit, calorem, frigus, & alias qualitates, ex quibus conflatur sanitas animalis, vniri inter se. Idem est de coloribus constituentibus vnâ pulchritudinem. Ratio à priori est, quia ea vnio solum poni posset pro saluandâ vnitatem sanitatis, vel pulchritudinis: sed hæc vnitas saluatur optimè sine eâ vnione, vt in exercitu, & in ciuitate, quæ dicuntur vnum, etiam si neque milites neque ciues vniantur inter se, quia ea vnitas non est rigorosa, sed ordinis & aggregationis; ergo neque in scientia ad saluandam eius vnitatem ponenda est vnio rigorosa habituum inter se. Confirmatur: fingere nouas rerum species, quæ à Philosophis agnitæ non fuerunt, non licet sine magno & vrgenti fundamento; ergo fingere eam vnionem habituum inter se, quæ neque esset vnio formæ ad subiectum, (vnus enim habitus non est forma, aut subiectum alterius) neque esset cõtinuatiua, quia est in eadem parte subiecti; neque extensiua, ob eandem rationem; neque intensiua, quia hæc fit per partes eiusdem qualitatis; ergo ea esset noua vnio antea incognita, inuentaque sine vilo prorsus fundamento.

Ad exemplum de vnione graduum intentionis respondeo, eos vniri inter se, vel quia sunt omnino similes & homogenei, & eo ipso, quod sint simul, vniantur sicut duæ guttæ aquæ. Vnde non licet inferre, etiam colores diuersos constituentes vnâ imaginem, vel duas domos constituentes vnâ ciuitatem, debere inter se vniri; vel, quia si sunt diuersi, vnus tamen pendet ab alio, scilicet secundus à primo, & tertius à secundo, &c. quod non reperitur in habitibus scientiæ, ideoque inter illos nullam agnoscimus vnionem.

SECUNDA CONCLUSIO. Habitus cuiuscunque scientiæ habent inter se ab ipsâ naturâ ordinem aliquem & connexionem, ratione cuius vnâ scientiam dicuntur constituere. Probatum à priori: quia negari nequit, aliquas cognitiones ex se esse viles ad aliquas alias, & non ad omnes: cognitio, verbi gratiâ, animalis, vtilis est ad cognoscendum hominem, non verò ad cognoscendum ignem, vel diuersos siderum aspectus.

Hæc autem maior connexio inter aliquas cognitiones, non est voluntaria: quia quantumuis velit Philosophus ordinare ad cognitionem lunæ cognitionem pulicis, nequaquam poterit eâ iuuari, vt de se patet; ergo negari nequit, esse ex naturâ suâ inter plures cognitiones connexionem. Similiter ad cognitionem totius ordinatur cognitio partium. Item, cognitio rationis superioris ad cognitionem inferiorum, cognitio proprietatum ad cognitionem essentia, cognitio vnus contrarij ad cognitionem alterius: quo sensu dixit Aristoteles, contrariorum esse eandem disciplinam. Item 1. Posteriorum, cap. 23; textu 43. vnâ dixit esse scientiam, quæ est vnus generis, quacumque ex primis componuntur, & partes sunt, aut sessiones horum per se.

Ex quibus infero, omnes illas cognitiones, quæ inter se prædictam habuerint connexionem in ordine ad aliquod obiectum attributionis, constituere vnâ scientiam naturâ suâ, & non ex li-

berâ Philosophorum voluntate, vt quidam male dixerunt. Ex quo vterius infero, obiectum attributionis non esse ad placitum Philosophorum; quia non est ad eorum placitum, ordinare ceteras cognitiones ad illud obiectum: quare Angelus cognoscens, verbi gratiâ, reflexe aliquam cognitionem ex attributis vnus scientiæ, in eâ cognosceret quod sit obiectum attributionis illius scientiæ, quia in eâ cognosceret ordinem, quem dicit naturâ suâ ad obiectum attributionis. Quod si hic ordo auferretur ab illâ cognitione, mutaretur eius essentia, essetque tunc diuersa cognitio ab eâ quæ nunc est: sicut, si non esset possibilis albedo, non esset eadem potentia visiva quæ nunc est, quia illi deficeret ordo essentialis ad albedinem, quem modo habet; de quo me vide Disputatione VII. Physicorum, à num. 20.

Argumenta quæ adferuntur à neoteris, ad probandum hanc connexionem habituum esse arbitriariam, carent difficultate; quia supponunt, etiam destructâ possibilitate obiecti attributionis, non destruendam aliam cognitionem obiecti attributi; quod quidem non probant, sed supponunt. Vnde quâ facilitate ab eis dicitur, eadem à nobis negatur, ad quod etiam mouemur argumentis supra factis. Ad exemplum verò quod pro se adferunt de lapidibus, lignis, calce, &c. ex quibus componitur domus, cum tamen inter se omnia ea nullum naturalem dicant ordinem, ac proinde etiam non esset possibilis lapis, adhuc esset possibile lignum; ad hoc inquam exemplum respondeo Primò, eo solum probari, posse constitui totum aliquod artificiale ex partibus inter se non ordinatis: quod licet verum sit, non tamen est contra nos, qui prædictum ordinem cognitionum inter se, non ex eo præcisè quod constituunt vnâ scientiam, sed aliunde probamus, vt patet ex numero 41. Respondeo secundò, aptitudinem ad constituendam domum, quæ reperitur in lapidibus, lignis, &c. esse illis essentialem: neque enim possunt homines qualibet ex re domum construere, verbi gratiâ ex aëre aut igne; quia illa aptitudo fundatur in densitate aut duritie lapidum & lignorum, quæ est intrinseca & naturalis lapidibus ac lignis, deficit autem aëri & igni. Vnde saltem illa aptitudo est essentialis, licet vna pars non dicat ordinem ad aliam: ergo non fuit in potestate Philosophorum in vnâ coaceruare scientiam quacumque vellent cognitiones, sed hoc debuit fundari in aptitudine earum cognitionum; quod tu male negas, etiam si illæ cognitiones essent inter se non connexæ.

Recentiores alij adhuc acriter inuolunt in hanc nostram sententiam; quia, inquit, nullum prorsus fundamentum est, ad asserendum, inter se dicere ordinem essentialem cognitiones has vnâ ad alteram. Cur enim, si repugnaret demonstratio, non posset esse definitio vel diuisio? Vt enim ego possim habere hunc actum, animal diuiditur in rationale, & irrationale, omnino per accidens est, me posse habere demonstrationem de homine. Sed hi Auctores non loquuntur consequenter ad sua principia: admittunt enim ipsi, causas omnes physicas dicere ordinem essentialem ad suos effectus in particulari, ignem verbi gratiâ ad suos calores quos potest producere, intellectum ad omnes actus possibiles, &

sic

sic de ceteris. Iam autem in presenti id negant de cognitionibus, in quibus eadem prius est ratio: sicut enim ignis est productus caloris, & hoc non habet lapis; ita definitio, verbi gratia, de homine, est illativa, & causativa formaliter demonstrationis de homine: & hoc non habet definitio de mure vel de aqua, nec enim quælibet cognitio est illativa cuiuscunque conclusionis; sicut non quælibet res est productiva efficienter cuiuscunque effectus; ergo non minus intrinsecum & essentiale erit cognitioni, habere virtutem ad determinandum intellectum, ad hanc conclusionem, & esse illativam illius formaliter, quam sit essentiale igni, habere virtutem ad producendum efficienter calorem, vel alium ignem.

44 Neque video ego quoad hoc differentiam vllam inter causas efficientes & formales; ergo sicut in illis admittit respectum illum essentialem, ita debes illum admittere & in his. In illis verò admittendum esse, probabo fr̃e Disputat. 7. Physicâ a num. 12. quo respondetur argumento opposito, & confirmatur simul nostra sententia.

Obiicies contra totam hanc doctrinam: quia per nos cognitio proprietatum ordinatur ad cognitionem essentialem, & è contrario cognitio essentialem ad cognitionem proprietatum; ergo essentia erit obiectum attributionis respectu proprietatum, & proprietates erunt obiectum attributionis respectu essentialem, quod videtur absurdum; præterquam quod inde videtur inferri, saltem inter hæc obiecta posse Philosophum eligere pro obiecto attributionis, quod ipse voluerit. Hæc obiectio difficilis, cogit nos rem hanc fusiùs explanare. Dixi ergo supra ad obiectum attributionis non esse attendendum, an vnus vel alter actus eius scientia dicat ordinem ad illud obiectum, sed an omnes cognitiones, quæ in scientiâ continentur, ad illud ordinentur. Nam licet contingat in vna scientiâ aliquas cognitiones sibi inuicem deservire, non idè quælibet illarum dicenda est obiectum attributionis, quia cum hoc stat, ut alij plurimi illius scientiæ actus ad nullum ex his duobus ordinentur. Igitur attentè considerandum est, quod sit obiectum vltimum, ad quod reliquæ omnes cognitiones ordinentur, & illud erit obiectum attributionis: sicut enim dicimus, in electione voluntatis necessariò deueniendum esse ad aliquod medium primum, quod ita supponatur ad cetera media, ut ad ipsum nullum aliud præmittatur, ne detur processus infinitus; & è contrario, deueniendum etiam esse ad aliquod vltimum, ita supponens reliqua, ut post ipsum nihil sequatur: ita in cognitionibus deueniendum est necessariò ad aliquam vltimam, quæ ita supponat ceteras, ut ipsa ad nullam supponatur; alioquin scientia careret termino. Illam ergo vltimam dicimus terminari ad obiectum attributionis, præcedentes verò ad obiecta attributa, ut dixit P. Vasquez 1. 2. Disputat. 80. num. 28. his verbis: *Aque hinc sumenda est vnitatis scientiæ, quod secunda conclusio supponat primam, tertia secundam, & sic eodem ordine usque ad vltimam.*

Obiectum ergo quod vltimo loco scientia cognoscit perfectè, illud est obiectum attributionis, & quod non potest ordinari ad cognitionem alterius obiecti intra illam scientiam. Quare ad obiectionem, concedo posse aliqua inuicem ordinari, vnum ad aliud secundum diuersas cogni-

tiones, verbi gratia, cognitionem imperfectam hominis ordinari ad cognitionem risibilitatē & aliarum passionum; cognitiones verò omnium passionum ad cognitionem perfectam hominis: hominem autem perfectè cognitum iam non ordinari ad cognitionem passionū, cum eas supponat cognititas. Licet ergo in scientiâ Physicâ v. g. cognitio aliqua de homine (ponamus nunc illum esse obiectum attributionis) ordinetur ad cognitiones passionis, scilicet intellectus, adhuc tamen ea cognitio prima de homine terminatur ad obiectum attributionis, quia ea secunda de intellectu, & omnes aliæ ordinantur ad exactam hominis cognitionem; hæc autem rursus non ordinatur ad aliam in eâ scientiâ.

Ex his infero (quod & Hurtadus Disputat. 8. Metaphysicæ §. 54. benè docuit contra Mirandulum) non esse fundamentum ad componendam vnam scientiam ex omnibus. Probatur: quia cognitio de Angelo, verbi gratia, nullam habet connexionem cum cognitione muris; ergo hæc duæ cognitiones nequeunt componere vnam scientiam.

Dices, Ordinantur omnes ad cognitionem entis vt sic. Sed contra, quia ens vt sic, potius ordinatur ad cognitionem entium particularium: cognitio enim partis, (vt rectè ibi idem Hurtadus,) ordinatur ad cognitionem totius, non è contrario: & ob eam rationem dixit ibidem, cognitionem entis vt sic, esse ex attributis in Metaphysicâ & in Physicâ, quia vtraque eam ordinat ad cognitionem sui obiecti attributionis, Physica verbi gratia ad cognitionem hominis, Metaphysica ad cognitionem Angeli, quia vtriusque obiecti est pars, ens vt sic.

Ex his constat, quamlibet scientiam totalem esse vnam specificè: quia ratio scientiæ totalis, verbi gratia Logicæ aut Metaphysicæ, non est prædicabilis de pluribus Logicis specie diuersis: licet enim sit communis ad Logicam Petri, Ioannis, &c. illæ tamen Logicæ non differunt specie, sed numero. Rationem verò habitus Logicæ vt sic, esse genus ad plures habitus Logicos specie diuersos: etsi enim in quolibet habitu non reperiatur ratio scientiæ totalis, reperitur tamen ratio habitus; quia nomine *scientiæ* absolute dicta, intelligimus omnes habitus simul sumptos dicentes inter se ordinem ad vnum obiectum attributionis: at nomine *habitus*, intelligimus quemlibet habitum etiam partialem, sicut nomine *exercitus* intelligimus aggregatum plurium militum sub vno Duce; nomine autem *miles*, quemlibet militem seorsim.

SECTIO IV.

De scientiâ practica & speculatiua.

SUBSECTIO PRIMA.

Aliorum opiniones referuntur.

SCOTVS quæst. 4. Prologi initio, Capreolus q. 2. concl. 4. Sotus q. 4. Procemio Log. apud P. Suárez Disputat. 44. Metaphysicæ, sect. 13. a num. 20. docent, praxim esse actum alterius potentie ab intellectu, naturaliter posteriorem intellectione, natum elici iuxta regulas rationis. E quibus

quibus inferunt, actus intellectus non esse praxim, & consequenter, scientiam, quæ habet pro obiecto actus intellectus, non esse practicam. Ratio qua mouentur, est; quia intellectus extensione fit practicus: at per actus proprios non extenditur intellectus, ergo actus intellectus non sunt praxis. Confirmant ex D. Thomâ 1. 2. quæst. 57. art. 1. ad 1. docente, practicam sumi ab opere exteriori. Tandem, quia omnis actus intellectus est speculatio, ergo nullus est praxis; praxis enim speculationi opponitur.

48 Idem Scotus alibi docet, ad cognitionem practicam sufficere, vt ex illâ possit sequi opus, etiam si obiectum ipsius cognitionis factibile non sit per ipsam: quare visionem Dei dicit esse practicam; quia licet Deus, qui est obiectum visionis, factibilis non sit, ex illâ tamen visione sequitur amor Dei.

Gregorius de Arimino quæst. 5. Prologi art. 2. docet, obiectum notitiæ practicæ non exigere, vt fieri possit à cognoscente, sed sufficere si à quolibet alio sit factibile.

Recentiores nonnulli censent, obiectum scientiæ practicæ debere esse liberum libertate contrarietatis, ita vt voluntas possit errare circa illud: vnde, vbi error est impossibilis, cognitionem practicâ impossibilem esse opinantur. Illorum fundamenta ad hoc vnum reducuntur, quia cognitio practica est directio voluntatis; sed vbi non potest esse error qui præcaueatur, nec potest esse directio illum præcauens, ergo nec scientia practica.

Pro hac sententiâ nullum esse ex antiquis, fatentur eius Auctores, addunt tamen, eam inferri ex antiquorum doctrinâ: quia dum Capreolus quæst. 2. Prologi, concl. 4. Gregorius quæst. vltimâ Prologi, art. 1. Soncinas 6. Metaphysicæ quæst. 2. & ex nostris Molina quæst. 1. art. 4. disputat. 1. Suarez supra à num. 24. & alij, exigunt ad scientiam practicam, vt sit circa opus liberum, videntur sanè docere, eo ipso quod potentia sit incapax erroris propter determinationem ad operandum, esse incapacem cognitionis practicæ. Et ex hac doctrinâ inferunt, amorem boni in communi, non esse obiectum scientiæ practicæ, siue praxim. Idem est de cognitione veri vt sic, quia in his non potest esse error.

SUBSECTIO SECVNDA.

Vera sententiæ pars prima.

49 **A**DVERTI, quæstionem hanc esse de solo nomine: negare enim nullus potest, dari aliam cognitionem operis à nobis factibilis, aliam operis factibilis ab altero; aliam factibilis sine periculo errandi, aliam factibilis cum periculo erroris; aliam circa opus liberum, aliam circa opus necessarium, & has cognitiones esse diuersas. An autem omnes hæ, an aliquæ, & quæ dicenda sint practicæ, quæstio est purè de solo nomine. Sed quia necessaria est ad ea, quæ de Logica dicturi sumus, & quæ in materiâ de scientiâ Dei, ac in aliis locis sæpè occurrunt; oportet exactè explicare, non tam rationibus quam auctoritatibus innitentes, quod & in aliis quæstionibus de nomine continget: est enim in eis vnicum argumentum, communis modus loquendi.

PRIMA CONCLUSIO. Contra Scotum: Actus intellectus dici possunt praxis. Hæc suadet auctoritate totius scholæ stantis contra Scotum. Vide Suarez supra num. 25. Fauet nobis Aristoteles 1. Metaphysicæ cap. 1. & 2. docens, *speculationem esse, quæ sistit in solâ contemplatione obiecti*. Inde rursus argumentor: Quando reflexè intellectus cognoscit aliquem ex suis actibus, animo illum produciendi, non sistit in solâ contemplatione illius, ergo illa cognitio reflexa, non est speculatiua, iuxta Aristotelem; ergo practica; ergo obiectum eius, qui est actus intellectus, est praxis.

Confirmatur à simili: nam si actus intellectus, tradens regulas & modum faciendi actus voluntatis, dicitur practicus, & actus voluntatis effecti dicuntur praxis; cur, obsecro te, actus intellectus docentes modum quo efficiendi sunt alij actus ipsius intellectus, non erunt practici? Confirmatur secundò: quia omnis actus virtutis moralis est praxis, (est enim operabilis à voluntate ex directione intellectus;) sed aliqui actus virtutis moralis sunt intellectuales, vt fidei, prudentiæ, &c. ergo actus intellectus dici possunt praxis. Quod autem obicitur, intellectum extensione fieri debere practicum; vel sine fundamento dicitur à Scoto, vel dicendum est, ita euenire, quando intellectus ex vno actu proprio ad alium etiam proprium extenditur. Imò per actus aliarum potentiarum propriè non extenditur intellectus, quia non sunt eius actus; sicut nec perficitur, nisi propriis actibus.

Nec D. Thomas per *opus exterius* intellexit quod sonat, aliàs nec actus voluntatis essent praxis: solum ergo intellexit obiectum, vt condistinguitur ab actu quo cognoscitur. Quod autem vltimo loco obiebat Scotus, scilicet, omnes actus intellectus esse speculationem, apertè falsum est: quia cognitio, quâ Architectus edocetur ad efficiendam cathedram, est actus intellectus, & tamen in omnium sententiâ est cognitio practica: ergo non omnis est speculatio; alias frustra ipsemet, & omnes alij, diuiderent scientias in practicas & speculatiuas, si nulla cognitio esset practica, sed omnis esset speculatiua.

Sed age, id verum sit, (respondent nonnulli) adhuc consequentia non est bona; quia potest actus intellectus esse speculatio sui obiecti, & praxis respectu actus reflexi quo ipse cognoscitur. Hæc solutio non placet; quia cum Scotus dicat, omnem actum intellectus esse speculationem, si hoc semel admittitur, rectè inferitur, nullam esse praxim: quia si aliquis actus esset praxis, ergo, qui reflexè supra hunc, esset practicus, ac proinde non omnes essent speculatio; cuius contrarium docetur in antecedenti. Nequit ergo admitti Scoto ea propositio vniuersalis, quia ex illâ sequitur euidenter ipsius intentum.

SECUNDA CONCLUSIO. De ratione actus practici est, vt eius obiectum fieri possit ex vi eius cognitionis. Hæc etiam est contra Scotum, & probatur facilius; quia si ad rationem actus practici sufficeret, vt ex eo quomodocumque sequeretur opus, nulla esset cognitio quæ non esset practica, quia nulla est, ex quâ vel amor vel odium obiecti, vel species impressa eam cognitionem representans, vel habitus, quidquid ille sit, sequi non possit: hoc autem apertè falsum est, & contra ipsum Scotum, adstruente multas cognitiones

tiones merè speculativas; ergo necessum est, ut obiectum ipsius cognitionis practicæ sit operabile, & non sufficiat aliquid aliud fieri ab eâ cognitione.

TERTIA CONCLUSIO. Obiectum notitiæ practicæ debet esse operabile ab ipso cognoscente, ex vi eius cognitionis. Hæc est contra Gregorium, & probatur apertè ex omnium consensu, quod est vnicum argumentum in questionibus de voce. Deinde, quia sequeretur, omnes scientias (vnâ exceptâ quæ de Deo agit) esse practicas, quia omnes agunt de rebus absolutè factibilibus seu producibilibus: imò etiam cognitio, quam ego habeo de productione Filij & Spiritus sancti, esset cognitio practica, quia est de re absolutè producibili; quod tamen neque ipse Gregorius conceder. Secundo, quia cognitio practica est, quæ ordinatur ad opus: sed si res non sit factibilis à cognoscente, ex vi illius cognitionis, ea cognitio non poterit ordinari ad opus, quia non ordinatur ad impossibile sibi; ergo non est practica. quamobrem docuit Aristoteles, *practicam esse principium operis*.

Circa hoc tamen dubitari potest, An cognitio, quam ego habeo de lapide, esset practica, si Deus daret mihi virtutem ad producendum lapidem. Respondeo, non futuram. Primo, quia etiam tunc non dirigeret ego per eam cognitionem ad productionem lapidis. Secundo, quia etsi dirigeret, hoc esset omnino per accidens ei cognitioni; per se enim homo illam habens, non potest producere, ex vi illius, lapidem.

Sed vrgebis: Prudentia supernaturalis est practica, & tamen opera, quæ dicat facienda, non possunt naturaliter fieri ab homine, verbi gratiâ, actus supernaturales iustitiæ, prudentiæ, &c. ergo etiam cognitio de lapide erit practica, licet lapis naturaliter ab homine fieri non possit. Respondeo, latum esse discrimen. prudentia enim respicit actus qui per se petunt fieri ab homine, & mediâ illâ cognitione, etiam si homo ex se non petat ea facere. Secundo, per se supponit ea prudentia hominem iam eleuatum, & capacem, licet ex favore Dei, faciendi talia opera: quid ergo mirum, si sit practica? nihil autem horum habet cognitio de lapide, ut per se patet.

SUBSECTIO TERTIA.

Secunda pars nostræ sententiæ.

QUARTA CONCLUSIO. Non est de ratione praxis, ut sit opus liberum libertate contrarietatis, aut contradictionis; nec ut possit voluntas errare circa illud. Hæc est contra recentiores suprà relatos. Eam defendit Hurtadus Disputat. 11. de Animâ, sect. 13. Et ratio est, quia cognitio de obiecto à me operabili, etiam si necessariò fiat, non sistit in contemplatione obiecti, sed ulterius progreditur ad illud efficiendû; ergo illa erit cognitio practica, iuxta definitionem Aristotelis 3. de Animâ, cap. 10. text. 50. quæ ab omnibus recipitur communiter, *cognitio practica est principium operis*, id est, efficiendi suum obiectum. Confirmatur; quia scientia quam habet Deus de creaturis possibilibus, dicitur practica ab omnibus ferè Theologis, & nihilominus Deus non est capax erroris, ergo, &c. Oppressi hæc instantiâ re-

centiores, respondent, de re non esse questionem circa scientiam Dei, sed de solo nomine, & scientiam Dei absolutè dicendam practicam. Sed rogo, nonne tota questio ab initio est de nomine? cur ergo iam hic recurrunt ad hanc solutionem, & non locuti sunt etiam initio cum omnibus? sed voluerunt aliquid singulare docere, quod non potuerunt continuare. Adde, argumenta ipsorum idem probare in Deo, ac in creaturis, & è contrario, ut ex solutione eorum constabit; loquuntur ergo minùs consequenter.

Sed age, ostendamus etiam in cognitionibus creatis id non reperiri, quia cognitio Angelij de motu, quo moveri debet, est cognitio practica, & tamen non potest Angelus errare in motu. Item, dictamen prudentiæ Christi ad rectè operandum, est dictamen practicum, & tamen Christus non potest errare: Ergo respondebis, has cognitiones minùs propriè vocari practicas. Contra, hæc est questio de solo nomine: si ergo omnes Auctores eas absolutè vocant practicas, & neque vnus reperitur qui doceat, eas minùs propriè dici practicas, unde colliges, nomen hoc impropriè illis conuenire? Nam sicut non liceret dicere, solam plantam propriè vocandam esse viuentem, & Auctores asserentes, alia esse viuentia, locutos fuisse impropriè, eò quòd tu fingas nomine *viuens* solùm intelligi insensibilia quæ nutriuntur; ita nec tibi licet in præsentì mutare nominis significationem, & intelligere omnes Auctores, quasi in sensu improprio fuissent locuti.

Sed adhuc ego do tibi, scientiam practicam ordinari ad præcauendos errores, quid inde? Certè non rectè infertur, requiri ad scientiam practicam libertatem contrarietatis: quia aliud est, posse voluntatem errare, si non haberet illam cognitionem; aliud quòd, eâ cognitione posita, adhuc possit voluntas in hanc vel aliam partem liberè inclinare: stat enim optimè, ut ablata eâ cognitione practica, voluntas posset errare, & tamen quòd, eâ posita, determinata sit iam ad rectè operandum, ita ut non possit non rectè operari. Ad cognitionem ergo practicam & directiuam voluntatis sufficit, ut sine illâ cognitione voluntas ignara esset operandi, licet, posita iam cognitione, non possit non rectè operari, ut patet in scientiâ Dei de creaturis; quia si Deus careret illâ scientiâ, non posset rectè producere creaturas: at posita iam illâ scientiâ, non potest Deus errare in productione creaturarum; imò implicat, voluntatem aliquam (quantumuis esset potentia necessaria) antecedenter ad cognitionem esse ex se directam ad operandum, quia cum voluntas quælibet sit potentia cæca, etiam si non sit libera, adhuc indiget cognitione quâ dirigatur. Laborant ergo hi æquiuocatione, dum ex necessitate potentia, & determinatione ad vnum posita cognitione, intulerunt, voluntatem esse essentialiter ex se ante cognitionem directam, & incapacem cognitionis practicæ: sicut si, quia appetitus est potentia necessaria, inferret, illum non egere cognitione quâ dirigeretur suo modo ad suos actus, malè argueret. Imò ipsi docent, scientiam Dei idèò esse practicam, quia sine illâ non posset Deus operari, quantumuis, iam eâ posita, errare nequeat: ergo per hos stat benè, cognitionem aliquam dirigere & edocere potentiam ad

operandum, & quodd, posita eâ directione, iam non amplius ea potentia sit capax erroris, nec libera libertate contrarietatis, imò nec contradictionis (vt in Conclusionem dixi;) quia etiam si, posita cognitione, necessitetur voluntas ad hunc actum, adhuc ea cognitio posset esse directiua, & factiua illius actus quem habet pro obiecto, & ad quem necessitat. Et hinc manent aduersariorum argumenta soluta, ostensumque, idem esse, quoad hoc, in Deo & creaturis.

Auctores verò, quos pro se afferunt hi recentiores, stant aperte contra illos. Nam Molina expressè docet, non requiri libertatem ad praxim, sed sufficere, si voluntas moueatur ex directione intellectus: additque, etiam si Deus operaretur ex necessitate naturæ, adhuc habiturum scientiam practicam. P. verò Suarez solum requirit operationem esse voluntariam, quod etiam volitioni necessariæ conuenit: in quo etiam sensu loquuntur ceteri Auctores à recentioribus relati, qui dum nutritionem excludunt à ratione praxis, solum reddunt pro ratione, eam non fieri dependentem à voluntate mediâ sui cognitione, quod ultra negationem libertatis addit etiam negationem procedendi ab eâ cognitione, quod ad praxim nullus non requirit. Malè ergo hi auctoritatem communem ad se trahunt, & ex nutritione pro se argumentantur.

Dices; Ergo operationes brutorum erunt praxis, siquidem ad rationem praxis non requiritur, opus esse liberum. Respondeo, non esse propriè praxim; quia nomine *praxis* solum intelligunt Auctores res factas ex directione intellectus. cum autem bruta eam directionem intellectus non habeant, consequenter nec eorum operationes *praxis* dicenda sunt.

Alij recentiores limitant præcedentem sententiam, docentque, si antecedenter ad cognitionem practicam voluntas sit determinata ad vnum, ex vi alicuius alterius cognitionis, eam secundam cognitionem non posse esse practicam, quia nequit deferuire ad opus. Si verò illis obicias, dictamen Christi Domini, quo cognoscit, hic & nunc moriendum esse pro impletione præcepti à Patre impositi, esse dictamen practicum, & tamen ante illud Christum fuisse determinatum ad moriendum, eò quodd, si non moreretur, peccaret, quod illi repugnabat ex vi vnionis ad Verbum. Si, inquam, hoc obicias his Auctoribus, respondent, dictamen illud Christi ideò esse practicum, quia respicit naturam humanam Christi secundum se, quæ vt sic poterat errare.

58 Hæc doctrina displicet Primò, quia ipsi dicunt, actum quo Beatus cognoscit Deum esse amandum, non esse practicum, quia ante illum determinatur Beatus per visionem Dei ad amorem. Quo posito, sic argumentor: Voluntas Beati secundum se, id est, si visione careat, non minus est capax errandi, quam voluntas creata Christi Domini carens vnione ad Verbum; ergo debes dicere, illud dictamen Christi Domini non esse practicum, quod est contra omnes, sicut docet de dictamine Beatorum: vel debes supra positam doctrinam retractare. Eius maior impugnatio, ex dicendis statim constabit.

Ideò cenfeo dicendum, etiam si cognitio supponat voluntatem determinatam ad operandum, si tamen de facto ea secunda cognitio concurrat

ad operationem, adhuc futuram practicam. Pro quo aduerte, euenire posse, vt vna causa ex se sit sufficienter potens ad vnum effectum, & tamen quodd alia adueniens simul cum eâ concurrat ad eum effectum. Et in voluntate res est clarior: aliquando enim determinatus sum, verbi gratiâ, ad deambulandum propter recreationem, & adueniente postea nouâ cognitione de vilitate quæ in deambulatione reperitur ad salutem, moueor ab vtroque fine; in quo casu non dubium, quin vtraque illa cognitio sit practica; & hæc sit impugnatio à priori, & secunda sententia eorum recentiorum. Dictamen ergo Christi, licet cum supponat determinatum ad non peccandum, tamen verè influit in mortem Christi, ipsum dirigendo vt eam acceptet: imò manifestando illi, se debere eam mortem acceptare, ob quam rationem est practicum. Si verò cognitio superueniens, nullo modo conducatur ad operationem, fateor non posse esse practicam; quia non deseruit ad opus, & hoc tantum probat discursus recentiorum.

Hinc inferes, cognitionem practicam definiti 59 posse, esse cognitionem naturæ suæ ordinatam ad sui obiecti effectum. Dixi, naturæ suæ: nam etiam si per accidens non ordinatur, vt cognitio saltandi in claudo, adhuc erit cognitio practica; quia impossibilitas illa non est per se, sed per accidens: & è contrario, si impossibilitas est per se, etiam si per accidens ordinetur ad aliquam operationem, adhuc erit speculatiua; vt si Deus miraculose assumeret Angelum ad productionem alterius, & ille dirigeretur ad illam productionem per cognitionem quam de Angelo habet, adhuc illa cognitio esset speculatiua, vt fusiùs supra dixi.

Sed rogabis, vnde possit dignosci cognitio, quæ natura suâ ordinatur ad effectum sui obiecti. Respondeo, ex duobus capitibus. Primum est, quando obiectum est factibile per se à cognoscente vt tali. Secundum, quando cognitio non supponit obiectum illud existens, sed terminatur ad obiectum, abstrahendo ab existentia: quando enim reperiuntur hæc duo, tunc cognitio erit practica, vt patet in scientiâ Dei de creaturis possibilibus, quæ etiam si de facto Deus non producat creaturas est practica, eò quodd & creaturæ sunt à Deo producibiles: & illa cognitio non supponit eas productas, sed potius Deus in earum productione ab illâ scientiâ dirigitur.

Dices, etiam cognitio speculatiua potest ferri 60 ad rem abstrahentem ab existentia, vt v. g. cognitio quam ego habeo de Angelo producibili à Deo; ergo non sufficit ad rationem scientiæ practicæ, quodd terminetur ad obiectum abstrahendo ab eius existentia. Respondeo, cognitionem speculatiuam in eo, qui non potest producere obiectum cognitionis, posse terminari ad rem præscindentem ab existentia: quare nos ultra requisimus ad scientiam practicam, vt sit eius obiectum factibile ab ipso cognoscente, & mediâ aliquâ cognitione, ex cuius defectu cognitio, quam ego habeo de Angelo, practica non est.

Rogabis secundo, vtrum cognitio vnus obiecti, etiam vt iam facti, possit esse practica respectu obiecti alterius similis, verbi gratiâ cognitio cathedræ iam factæ, respectu alterius factibilis ad eius imitationem. Respondeo negatiue; quia practica cognitio debet deferuire ad sui obiecti effectum: cognitio autem huius cathedræ

dre iam factæ, non deferuit ad sui obiecti effectum, sed alterius similis, quæ non cognoscitur per eam intuitionem aut cognitionem de ca- thedra existente.

61 Pro complemento huius difficultatis restat explicandum, an cognitio rei faciendæ, an verò cognitio modi quo efficienda est, sit practica. De hoc nonnulli fusè disputant; sed immeritò, res enim est facillima. Dico ergo breuiter, vtramque cognitionem esse practicam. Ratio est, quia non solum modus, sed etiam res ipsa efficitur; ergo vtriusque cognitio progreditur ad opus, & est principium sui obiecti; ergo est practica. Ex quo inferitur, cognosci rem operabilem modo operabili, nihil aliud esse, quam cognosci rem factibilem, in ea cognoscitur deferre possit ad obiecti sui effectum.

Vbi obserua Primò, frustra aliquos desudare, dum, vt cognoscant quæ sit Scientia practica, inquirunt, an ea tendat in obiectum, & modum operabilem. Frustrà, inquam; quia modus ille operabilis non debet se tenere ex parte obiecti, sed ex parte ipsius scientiæ: illa enim respicit modo operabili, quæ est factiua sui obiecti; illa verò, quæ non est factiua, non respicit modo operabili, etiam si vtraque habeat idem omnino obiectum. quod clariùs ex dicendis Subsectio- ne 2. constabit, & inuenti fatis clarè ex totà hac Subsectione patebit.

62 Aduerte Secundo, doctrinam hanc, quæ ex se clarissima est, obscurari à Thomistis nonnullis variorum terminorum vel obscurarum vocum multiplicatione: definiunt enim scientiam speculatiuam eam esse, quæ procedit modo resolutiuo; practicam verò, quæ modo compositiuo: id est, practicam esse, quæ componit formam cum materiâ; speculatiuam verò, quæ docet, seu quæ resolutiuè conclusiones in principia. Sed hæc, & obscura & falsa sunt. Obscura, vt per se apparet: nam quid est, scientiam practicam componere formam cum materiâ? & quid est, resoluere conclusiones? Falsa verò esse, Primò patet; quia, quando dicitur scientia practica componere formam cum materiâ, non ita debet intelligi, vt ipsamet phisicè eam compositionem præstet, sed vt eam cognoscat: hoc autem etiam fit à scientiâ speculatiua, scientia verbi grati de celo, etiam cognoscit vnionem formæ cæli cum materiâ. Idem facit Philosophia tota, quæ tamen est scientia speculatiua. Præterea scientia simplicis intelligentiæ in Deo (quæ in sententiâ Thomistarum practica est, & merito) quomodo quæso componit formam cum materiâ, quando cognoscit productionem Angeli? quam materiam, & quam formam ibi componit? Similiter quando Angelus cognoscit, qualiter actus amoris debeat producere, ibi nihil est de materiâ & formâ.

63 Contingit hæc applicatio præcisè in artibus mechanicis, quo scilicet pacto statua forma debeat applicari ligno, vel lapidi. Sed id non est vniuersaliter verum in omni obiecto scientiæ practicæ, vt ostensum est: & præterea est etiam commune speculatiuæ scientiæ, vt dixi. Tandem, quia (vt bene Hurtadus Disputat. 11. de Animâ, sect. 3.) etiam scientia practica habet suas resolutiones. Redditque rationem suarum conclusionum: artifices enim non solum dicunt hoc & hoc faciendum esse, sed reddunt rationem vlti-

mam, vel ob pulchritudinem, vel ob soliditatem, vel ob vtilitatem, in quæ tamquam in principia per se nota resoluuntur eorum conclusiones.

Alij verò dicunt, scientiam speculatiuam docere operari modo speculatiuo: sed hæc est, (vt bene ibidem notauit Hurtadus) repugnantia in terminis: quia eo ipso, quod docet operari, non sinit in solâ contemplatione obiecti, & consequenter non habet modum speculatiuum; quia hic est, cognoscere, sistendo in ipsâ contemplatione.

Constet ergo vno verbo, scientiam practicam illam esse, quæ est obiecti productiua; illam verò speculatiuam, quæ non est productiua sui obiecti, sed purè sistit in eius contemplatione, quæ doctrina ex terminis clara est, & ab Aristotele, aliisque Philosophis, licet diuersis vocibus, tradita.

SUBSECTIO QUARTA.

De Oppositione scientiæ practicæ cum speculatiuâ.

64 COGNITIO practica potest à speculatiuâ differre vel ex subiecto (quod etiam habent cognitiones speculatiuæ inter se, & practicæ inter se) quia scilicet, etiam si circa idem obiectum versentur, illud tamen est factibile ab vno subiecto cognoscente, non verò ab alio: vt v.g. cognitio, quam habet Deus de Angelo, est practica; speculatiua verò, quam de eodem Angelo habet Michaël. Hæc differentia videtur semper minimum specifica; quia illi duo intellectus necessariò differunt specie: neque enim potest esse vna potentia factiua per se alicuius effectus, cuius, vel alterius similis, non sit etiam factiua alia potentia, quæ sit eiusdem speciei cum illâ. vnde, si vna non potest per se, potest verò alia, necessariū est specificè differant hæc duæ cognitiones.

Sed vt hæc ratio vim habeat ad concludendum, eas duas cognitiones, in diuersis potentiis residentes, etiam inter se differre; statuendū est, eas cognitiones esse determinatas, quamlibet ad diuersam potentiam: aliàs, si quælibet, quantum est ex se, est indifferens, vt in hoc vel in illo altero intellectu specie distincto recipiatur (ad eum modum, quo idem numero calor est indifferens, vt vel à sole, vel ab igne procedat) tunc eadem cognitio etiam numero in vno intellectu erit speculatiua, in altero poterit esse practica: nec tunc arguetur, eas duas in diuersis intellectibus residentes esse diuersas specie, sicut non arguitur calorem à sole productum specie differre à producto ab igne, vel è contrario. Vnde si in Angelo & in homine esset eadem cognitio de motu hominis, illa in Angelo esset speculatiua, quia Angelus non causat illum motum; in homine verò esset practica.

Obiicies, in sententiâ indiuiduante actus vitales ex indiuiduatione principiorum, ita vt actus intellectus, aut voluntatis, qui fiunt à Petro, non possint ab alio homine fieri: Imò in communi omnium sententiâ, asserente actiones indiuiduari essentialiter ex indiuiduatione causæ, si Petrus & Ioannes cognoscant reflexè amorem qui potest fieri à Petro, & non à Ioanne, cognitio Petri de suo amore erit practica, cog-
E 3 tio

tiq. verò quam Ioannes habebit de eodem amore, erit speculatiua ex solâ differentiâ indiuiduali inter Petrum & Ioannem; ex quâ non sequitur cognitionum ipsarum diuersitas specifica, ergo potest esse cognitio vna practica, alia verò eiusdem speciei speculatiua, cuius oppositum videtur docuisse.

Respondeo, concedendo totum intentum, negando tamen, nos oppositum docuisse: ibi enim locuti sumus de scientiâ humanâ, prout abstracta ab hoc vel ab illo indiuiduo in quo recipiatur, & etiam prout abstracta ab hoc vel illo obiecto, numero tantum distincto; quia, iuxta Aristotelem, scientia non agit de indiuiduis. Comparauimus ergo supra solam eam scientiam, cuius subiectum ex specie suâ est operatiuum talis obiecti, cum alterâ scientiâ, cuius subiectum è contrario ratione suâ speciei non sit operatiuum; & has duas diximus specie differre. In obiectione autem ponitur casus, in quo fit comparatio inter duo subiecta solo numero distincta, quorum vni repugnat quidem facere actus alterius, non tamen id habet ex specie suâ, sed ex indiuiduatione: licet enim non illos eodem numero, alios tamen omnino similes facere potest. Ex quo nihil contra conclusionem supra positam.

Secundò potest cognitio practica à speculatiua in eadem potentia differre, quia illa respicit rem factibilem à se, hæc verò non; etiam si utraque sit in eodem intellectu: & hæc differentia prouenit ex parte obiecti, estque semper specifica in eodem sensu conclusionis præcedentis. Ratio est, quia res, quæ per se est factibilis ab vnâ potentia, differt specie ab eâ, quæ neque ipsa neque alia similis ab eadem potentia produci potest; ergo scientia practica & speculatiua, si sint in eadem potentia, differunt specie.

Dices, Cognitio essentia, ut abstracta ab existentia, est cognitio practica; eadem verò cognitio, ut terminata ad existentiam, est speculatiua, etiam si sit in eadem potentia, & tamen essentia & existentia non differunt specie inter se, ergo neque cognitio practica à speculatiua, etiam si sint in eadem potentia. Respondeo Primò, quidquid sit de differentiâ essentia & existentia inter se, illud certum inter omnes, cognitionem essentia diuersam esse in specie à cognitione existentia ratione modi cognoscendi (de quo alibi) etiam si sint in eodem subiecto; quod nobis sufficit ad defendendam nostram conclusionem; scilicet, scientiam practicam à speculatiua differre specie, et si obiecta non differant. Secundò respondeo, me in præcedenti doctrinâ non negasse speculatiuam à practica posse aliunde differre, sed præcisè, quando vnum obiectum est factibile à potentia per se, aliud verò non, tunc cognitiones de illis esse diuersas specie, & vnam practicam, aliam verò speculatiuam: quod non impugnatur præcedenti obiectione hoc solum probante, posse etiam circa idem obiectum in eadem potentia duas esse cognitiones, vnam practicam, aliam speculatiuam, siue specie differant siue non, quod supra negatum non est.

Rogabis Primò, vtrum idem actus possit esse simul practicus & speculatiuus. Respondeo affirmatiue, supponendo cum communi, eundem actum posse ad plura terminari obiecta. Nam si

id neges, consequenter debes negare, posse vnum actum simul esse practicum & speculatiuum; quia vnum obiectum nequit simul posse fieri, & non posse fieri ab vnâ potentia, ex vi eiusdem cognitionis. Hoc autem non repugnat respectu plurium obiectorum; potest enim vnum esse producibile, non verò aliud, etiam si vtrumque eadem cognitione ab eadem potentia attingatur. Ratio est, quia omnis oppositio (ut alibi dixi) debet esse de eodem, respectu eiusdem. Vnde, ut practicus & speculatiuus non opponantur, sufficit si vel potentia, vel obiecta, vel cognitiones non sint eadem. Exemplum sit in assensu & dissensu, qui licet inter se opponantur, si sint respectu eiusdem obiecti, potentia & temporis; vnde idem actus nequit esse assensus & dissensus, si ad vnicum obiectum terminetur; at si attingat duo obiecta, rectè potest assentiri vni, & dissentire alteri. Idem est de practico & speculatiuo.

Hinc inferes, diuisionem actus in practicum 68 & speculatiuum, non esse adequatam, sed debere addi, in mixtum ex speculatiuo & practico.

Deinde inferes, eundem habitum, qui esset principium actus practici & speculatiui, futurum practicum & speculatiuum formaliter, non secus ac formaliter esset practicus, si solum ad actum practicum inclinaret: quia si tunc esset formaliter practicus, eò quod inclinaret ad practicum; ergo, si inclinaret ad vtrumque, formaliter est practicus & speculatiuus. Quod notaui propter Caietanum, contendentem, vnum habitum solum eminenter posse simul dici practicum & speculatiuum: quod licet fortè ad questionem de nomine pertineat, est tamen aperte falsum, neque vlla ratio potest assignari, cur, quando solum potest elicere actum practicum, dicatur formaliter practicus, & non etiam, quando simul potest & speculatiuum elicere; quandoquidem potest elicere alium speculatiuum, non cum reddat minus elicitiuum practici, quam si hoc solum haberet, aut è contrario.

Rogabis secundò, an respectu eiusdem obiecti duæ cognitiones possint esse, quarum vna sit speculatiua, alia practica. Hurtadus Disput. 1.1. de Anima, §. 16. negat; quia si vterque actus habet idem obiectum, vterque potest eodem modo dirigere potentiam. Confirmat in Deo, qui non habet duos actus simplicis intelligentia de Petro, vnum speculatiuum, alterum practicum. Respondendum tamen est, nullatenus repugnare tales duos actus. Quod ostendo euidenter. Nam quando ego considero obiectum in esse possibili, seu abstractendo ab existentia, illa cognitio (suppono obiectum à me esse factibile) est practica, iuxta dicta in hac Sectione: si verò aliam habeam cognitionem de eodem obiecto, quâ illud iam factum considerem vel intuear, illa cognitio, quandoquidem iam naturâ suâ supponit obiectum factum, non potest ordinari per se ad efficiendum tale obiectum; ergo non potest esse cognitio practica, sed necessario debet esse speculatiua: possunt ergo duæ cognitiones simul esse in eodem intellectu de eodem obiecto, quarum vna sit speculatiua, altera practica.

Hinc patet, malè ab aduersariis supponi, si duæ cognitiones habeant idem obiectum, vtramque posse æqualiter dirigere. Secundò constat, malè exemplum de Deo ab ipsis adferri: nam li-

cet

et Deus nequeat habere de eodem obiecto duas scientias simplicis intelligentiæ, vnam practicam, & alteram speculatiuam, potest tamen vnam habere simplicis intelligentiæ, alteram verò visionis: hæc est speculatiua, illa verò practica. Vnde hoc exemplum meam conclusionem apprimè declarat.

Dices Primò, Fortè essentia & existentia distinguuntur, ergo non habebunt idem obiectum illarum scientiarum. Hoc non potest ab aduersariis dici, qui meritò existentiam ex parte obiecti omnino identificant cum essentia. Secundò, do illis existentiam ab essentia distinguere; certè illam existentiam, quæ iam videtur, & consequenter ex visionis non potest produci, illa eadem potuit cognosci abstractiue, antequam produceretur; quia etiam cognita est possibilis. Ecce iam eadem existentia dantur duæ cognitiones, vna abstractiua, quæ est practica; altera verò intuitiua, quæ, quia iam supponit suum obiectum existens, est speculatiua.

Dices secundò, implicare, idem obiectum ab eadem potentia simul esse factibile, & non factibile; ergo repugnat, simul esse de eodem obiecto duas cognitiones, aliam speculatiuam, alteram

practicam. Respondeo facillè, non repugnare illo modo, ab eodem principio idem obiectum esse factibile per vnam cognitionem, & non esse factibile per aliam distinctam: ab eadem enim animâ, vel intellectu, idem obiectum est iudicabile per iudicium, & non iudicabile per apprehensionem; est amabile per voluntatem, & per intellectum non est amabile: & talia sunt innumera exempla. Ratio à priori est, quia eo ipso quod fit comparatio ad distinctas realiter cognitiones, iam cessat omnis contradictoria oppositio, quæ semper est eiusdem de eodem, pro eodem loco, &c. In eodem quidem actu indiuisibili creato, de eodem obiecto, id fortè argueret contradictionem. Dico, *creato*: quia in diuinis, propter distinctionem virtualem quæ ibi reperitur (de quâ alibi) realiter identificantur scientia visionis, & scientia simplicis intelligentiæ; & vna est speculatiua, altera practica, quia vna supponit existentiam obiecti, altera eam antecedit, & ad illius productionem dirigit: hanc autem antecessorem & posterioritatem respectu eiusdem obiecti, non potest habere idem actus creatus, cui non possunt duo contradictoria prædicata, quæ illa essent, conuenire.

DISPUTATIO SECVNDA.

De Obiecto Logica.

DISPUTATIONE precedenti incipimus fundamenta ex principiis communibus obiecti & scientiæ, ut sic ad ea, quæ de Logica dicturi sumus, deueniamus; vnde ea oportet præ oculis habere pro Disputationibus sequentibus.

SECTIO I.

De Obiecto materiali Logica, vbi de modo sciendi formali & obiectiuo.

DISPUTATIONE I. num. 1. dixi Logicam esse scientiam, quæ versatur circa directionem actuum intellectus, ut eos sine errore exercemus: è quibus duo inferuntur. Primum est, principale obiectum Logicæ esse actus intellectus; Secundum, res quæ per illos actus cognoscuntur, aliquo modo esse obiecta Logicæ: quæ duo explicanda nobis sunt in hac Sectione.

Toletus quæst. 5. prææmiali, Rubius quæst. 6. cum Dialecticis communiter docent, res esse obiectum materiale Logicæ. Per res intelligo ea omnia, quæ sunt obiecta actuum intellectus; & consequenter ipsos etiam actus, quatenus & ipsi reflectè cognosci possunt. Verum quia Disputat. 1. num. 3. duplex assignauimus obiectum materiale, aliud remotum, aliud proximum; idè oportet nunc explicare, quo sensu res sint obiectum materiale Logicæ.

SVBSECTIO PRIMA.

Res sunt obiectum materiale proximum Logica.

HVIC difficultati respondeo, res attingi à Logica ut obiectum materiale proximum, quia verè in se attinguntur, saltem in obliquo. Nam qui dicit, *definitio est oratio explicans naturam rei*, necessariò cognoscit ibi rem, cuius natura dicitur explicari per definitionem: sicut qui dicit, *animal est principium sensationis*, necessariò cognoscit sensationem, quia in ordine ad illam definit animal. Dixi, *res attingi in obliquo*, non verò directè, & in recto: nam attingi in recto, est in propositione poni in Nominatiuo; in obliquo verò, est poni in alio casu.

Sed dices, Quando video cathedram, obiectum formale quod in se videtur, est forma ipsa, & tamen hæc vox *cathedra* significat in recto materiam, & in obliquo formam; malè ergo dicitur obiectum materiale esse quod significatur in obliquo. Respondeo, in obiectione committi æquiuocationem: arguitur enim à visione ad conceptum significatum per vocem *cathedra*. Visionem fateor formaliter terminari ad formam, idè respectu visionis sola est in recto obiectum: imò materia neque in recto neque in obliquo est obiectum visionis, nisi denominatiue. Per hoc autem non impeditur, ne vox, ab hominibus ad significandum concretum inuenta, significet in recto materiam, in obliquo verò formam. Et idem sæpè contingit respectu diuersorum obiectorum. Hoc posito, quando dico, *definitio est oratio naturam rei explicans*, in recto pono definitionem & orationem explicantem; natura autem rei

positur in obliquo. Eodem modo in exemplo supra posito, *animal est principium sensationis, animal & principium* cognoscuntur in recto, quia ponuntur in Nominativo; *sensatio* verò, quia ponitur in alio casu, cognoscitur in obliquo. Quod aliis vocibus explicari solet, ut *cognosci in recto*, sit cognosci ut obiectum formale; *cognosci verò in obliquo*, sit cognosci ut terminum obiecti formalis, seu ut obiectum materiale. Logica ergo præcipue agit de actibus intellectus: sed quia de his non potest, quin simul attingat res ad quas ipsi actus dicuntur essentialem ordinem, inde fit, res attingi quidem à Logica ut obiectum materiale proximum, non tamen propter se, sed in obliquo, & ut terminum actuum intellectus.

Petes, an omnes actus Logici attingant res modo prædicto. Respondeo negatiue, ut in hac cognitione, *terminus est extremum propositionis*: ecce hic nulla fit mentio rerum, neque in recto neque in obliquo, ergo non omnes actus Logici attingunt res etiam in obliquo.

Obiicies contra præcipuam conclusionem, ex ea sequi, tot esse Logicas specie differentes, quot sunt res cognitæ, quia Disputatione præcedenti diximus, etiam ab obiecto materiali proximo diuersificari scientias; ergo si res sunt obiectum materiale proximum, tot erunt diuersæ Logicae, quot sunt res diuersæ. Nego sequelam, quia Dialectica non attendit per se, an definitio vel argumentatio sit circa hominem, an circa leonem, an circa Angelum: aequaliter enim tradit regulas ad definiendum in hac vel in illa materia; dignoscere autem in particulari definitiones, diuisiones, &c. pertinet ad particulares scientias, ut instrumentas præceptis Logicis.

4 Vel, si vis, aliter responde, Logicam habere pro obiecto definitionem omnium rerum, neque vnum actum aut habitum Logicae esse, qui agat de definitione hominis, alium de definitione leonis, &c. Vnde ex varietate rerum non possunt habitus Logici inter se distingui, quandoquidem quilibet habet pro obiecto materiali omnes res. Quando enim datur doctrina de definitione verbi gratia, diciturque *est oratio explicans naturam res*, perinde est, ac si diceretur, explicans naturam rei, quaecumque illa sit, siue Deus, siue Angelus, siue homo, siue Chimæra.

SUBSECTIO SECVNDA.

Res non sunt obiectum formale Logicae.

ANTEQVAM vltius pergam, volo notare, nonnullos recentiores defendere, solas res esse obiectum formale quod Logicae, & quod ab ipsa intenditur, dirigi & ordinari. Audiui ego ipse eos id propugnantes non semel aut bis, sed semper cum dedecore recedentes. Semel enim cum virgerentur, Ergo Logica non agit, quomodo intellectus debeat dirigi ad efficiendam definitionem, vel diuisionem, de homine, leone, &c. sed quomodo debeat dirigi in se afinus, vel mulus, vel mus; debere nolentes volentes cedere consequentiâ, quâ solâ ostenditur, illos Auctores non considerasse quid dixissent. Et sæpe in talibus sententiis non est necessaria alia impugnatio, nisi terminorum explicatio. Et ut clarius, quam sit ridicula, appareat, non oportet honesta exem-

pla ponere de Deo, de Angelis, de homine, sed de alino, mulo, mure, &c. etiam in præsentis factis absolum per se apparet, dicere Logicam agere de dirigendo Deo, vel Angelo: quomodo enim Deus vel Angelus à me potest dirigi? vel an Logica est præfecta stabuli, cui sit commissa cura de equis, mulis? an bubuleus, aut opilio? Constat ergo, Logicam non dirigere res ipsas villo modo, sed solos actus intellectus, & hos esse obiectum formale Logicae. Hac contra recentiores nonnullos.

Alij verò cum in re videantur à verâ scientiâ non discedere, modo tamen loquendi aliquantulum questionem hanc intrincant. Concludunt enim, adequatè obiectum formale esse modum sciendi formalem, & obiectiuum. Modus sciendi formalis est ipsa definitio, diuisio, &c. obiectiuum verò sunt res per definitionem, diuisionem, &c. cognitæ & denominatæ. Bene autem prius ostendunt, modum sciendi obiectiuum in ratione talis constitui formaliter, per modum sciendi formalem; sicut color in ratione visus constituitur per visionem. Ex hac doctrinâ videtur prior impugnata: quia sicut est idem agere de colore ut viso, ac agere de visione coloris; ita similiter idem erit agere de modo sciendi obiectiuo ut tali, ac agere de modo formali, id est de actibus, à quibus ille obiectiuus in ratione talis denominatur.

Confirmo hoc idem: quando Deus dicitur amare, & complacere in cognitione suâ de peccato, non potest verè & realiter propriè dici, eum complacere in peccato ipso, quod est obiectum illius cognitionis. Quod si dicatur, *Deus complacet in peccato ut cognito*, per hanc reduplicationem solum significatur, complacere in peccati cognitione: ergo similiter, quando dicitur, *Logica considerat res ut definitas, diuisas*, &c. solum significabitur eam considerare definitionem, diuisionem, &c. Idem est, quando dico, *album ut album disgregat visum*. facit enim hunc sensum, Albedo disgregat visum. Vbi aduerte contra eosdem, etiam si (ut dixi Disputat. I. Summularum, à num. 64.) concreta hæc, si significant in recto subiectum, in obliquo verò formam, quando absolute ponuntur; quando tamen reduplicatiue usurpantur, verbi gratia, *album ut album non est dulce*, non reduplicare supra subiectum (quia subiectum semper est idem) sed solum supra formam; & idem est ac dicere, *albedo non est dulce*: similiter quando dico, *album ut album disgregat visum*, seu terminat immediate visionem, idem est ac dicere, *albedo disgregat & terminat visum*. Ideo in illis reduplicationibus forma, non subiectum ponitur in recto; ergo quando dico, *res ut definita consideratur à Logico*, idem est ac dicere, *definitio rei consideratur à Logico*.

Sed obiiciunt hi Primò, rectè posse ex subiecto & formâ constari vnum obiectum formale alicuius actus: sicut quando homo amat sibi sanitatem, & sanitas & ipsum subiectum sunt obiectum formale illius actus, vnum ut *finis cuius*, alterum ut *finis cui*; ergo ex cognitione, & ex re cognitâ, resultabit etiam vnum integrum obiectum formale. Respondeo, à me non probatum, res non esse obiectum formale Logicae, ed quod non possit vnum obiectum constari ex formâ & ex subiecto. vnde frustra defudant in probandâ eâ propositione.

Ego

7 Ego inde meam Conclusionem probo, quia res per accidens & impertinenter se habent ad Logicam, quæ non curat nisi definitionem hominis, non hominem, nisi ad summum vt definitum, quod, vt dixi, solum est curare definitionem illius. Ecce miror, hos non recordari, hic à se contra P. Rubium bene obseruatum, actiuam actuum directionem, à quâ denominantur obiecta, per se primò spectare ad Logicam; quia ideò volumus rem à nobis esse scitam, vt sit in nobis scientia de tali re: quod enim volumus, est, intellectum perficere Dialecticis præceptis, ne errer, siue vt sit sciens, quod per solos actus præstatur, non per obiecta illorum. Hinc autem consequenter Logica vult, vt obiectum sit secundum rationem cognitum: vnde potius actiua directio spectat ad Logicam, quàm passiuā. Hæc omnia sunt verba horum, quæ valde approbo. Iam autem in hoc loco à nobis impugnato docent, æquè primò & per se ad Logicam obiecta ipsa, siue res, quàm definitionem, diuisionem & argumentationem spectare, & vtrique æquè primò vnum obiectum formale constare; quæ duo inter se valde opponuntur.

SUBSECTIO TERTIA.

Obiectiones solutæ.

Vrgent hi, Ex visione beatâ, & Deo, qui est illius obiectum, constatur vnus finis totalis noster; ergo similiter in scientiis ex obiecto, & cognitione de illo, formabitur vnum obiectum formale, seu finis scientiæ. Hæc obiectio, & falsè innuitur principio, & conclusionem infert absurdam: quis enim vnquam dixit, finem intentum à Physicâ esse asinum, vel mulum, aut murum, aut stercus (pareant honestæ aures. pono enim talia exempla, quia aliâ non noscitur sententia falsitas) etiam si per se intendat cognitionem de his obiectis: Similiter in Theologiâ, quis dicit finem Theologiæ esse peccatum, & cognitionem illius, quantumuis cognitio de peccato appetatur? Vnde aduerte, ex visione beatâ & Deo ideò constari vñ finem, non præcisè quia Deus est obiectum vtrumque visionis beatæ (aliâs qui amat odium de peccato, vel cognitionem de illo, faceret sibi vñ finem totalem ex peccato, & odio, vel scientiâ, quod est ridiculum:) sed quia visio beatâ est possessio intentionalis Bonitatis diuinæ, ratione cuius Bonitas illa recreat beatque hominem; quod non potest de quolibet obiecto dici, vt per se notum est. Nam in aliis cognitionibus, quæ non ex delectabilitate obiecti, sed propter se appetuntur, non potest fieri vnus finis ex cognitione & ex obiecto. Sic amatur cognitio de Chimærâ, non amatur Chimæra, quæ secundum se non potest causare delectationem. Sic amatur cognitio de asino vel stercore, & non amatur asinus vel stercus. Idem in peccato, &c. Et in vniuersum id in totâ scientiâ Philosophiæ puto verum: & in Logicâ eodem modo, quæ appetit scire modos definiendi asinum, non autem appetit, nec est de asino sollicita.

9 Et mihi hæc res tam clara videtur, vt mirer, postquam termini explicantur, ab aliquo negari. Immo ipsi alibi docent, ex visione albedinis, & albedine, non fieri vnum obiectum; nec albedi-

nem dici visionem obiectiuam, sed id speciale esse in modo sciendi: iam autem hic tradunt doctrinam vniuersalem ad omnem cognitionem cum suo obiecto, quod non dicitur consequenter, vt per se patet.

Dices tertio: Logica considerat definitionem conuerti cum suo definito, & esse idem inter se: hoc autem non conuenit ipsi actui definitionis, sed soli obiecto, quia actus definitionis realiter distinguitur ab actu definiti; ergo saltem respectu harum cognitionum sunt obiectum formale res ipse. Idem argumentum fit in his prædicatis, genere, specie, &c. quæ considerantur per se à Logicâ, non autem conueniunt actibus, sed rebus ipsis. Respondeo, Logicam non considerare directè & immediatè identitatem definitionis obiectiuæ, & definiti obiectiui, sed solum hoc modo, *definitio bona debet significare idem prorsus, quod significat definitum, clarior tamen modo.* Hæc est propria cognitio Logica, in quâ directè, formaliter, & immediatè solum fertur ad actus ipsos definitionis & definiti; materialiter autem, & in obliquo (vt dixi suprâ) ad res ipsas: illa autem cognitio, quâ directè consideratur & immediatè identitas obiecti definitionis & definiti, in se non est propriè Logica, licet nos, quia ad intentum Logicæ hæc cognitio æquiualeat illi priori, eam vsurpare consueuerimus.

Ex hac autem diuersitate fit, vt in vnâ cognitione obiectum formale sit solus actus definitionis, in aliâ verò res ipsa; quod valde immutat statum nostræ quæstionis. Ad exemplum secundum de prædicatis, *generis, speciei, &c.* etiam facillè respondeo, licet ea prædicata solum conueniant rebus ipsis, formam tamen à quâ proueniunt, esse cognitionem intellectus, & hanc solum considerari per se à Logicâ: sicut licet denominatio visi non conuenit visioni, sed obiecto, vt per se notum est; agere tamen de obiecto vt viso, idem est, ac agere de visione ipsâ: similiter qui agit de perspicillis, quibus videntur colores, non agit formaliter de coloribus visis, neque hi villo modo dici possunt obiectum formale illius. In formâ autem respondeo, prout paulò antè dixi de definitione, Logicam scilicet directè habere hunc actum, *conceptus genericus debet representare plura specie diuersa, quatenus ea inter se conueniunt*, & sic proportionem seruata de aliis conceptibus: hæc autem cognitio habet pro obiecto formali solum ipsam cognitionem, pro materiali verò, licet proximo (iuxta dicta suprâ) res ipsas; sicut quando Beatus cognoscit Deum esse productiuum creaturarum harum & illarum, &c. obiectum formale est solus ipse Deus, creaturæ autem, licet distinctè cognoscantur (vt & aduersarij docent) solum sunt materiale obiectum. Nec video, quo differant, quoad hoc, hæc duæ cognitiones, *Deus est productiuus hominis, definitio de homine est representatio essentia hominis*; in vtraque enim æqualiter homo cognoscitur in obliquo, & vt terminus obiecti formalis.

Vrgent adhuc aliqui, Primò, genus dicit in recto res, in obliquo verò cognitionem; ergo iuxta meam sententiam, res sunt obiectum formale Logicæ, & cognitio obiectum materiale. Sed facillimè respondeo, à Logicâ non considerari genus, sed genericitatem; sicut scientia agens de coloribus, non habet pro obiecto album, sed albedi-

albedinem: potest autem contingere, ut respectu vniuersalis actus, vna res sit obiectum formale, materiale verò respectu alterius. Suprà etiam ostendi, cognitionem Logicam non dicere, *genus est res cognita conceptu confuso*, hinc enim ponitur in recto res, sed *cognitio generica est representatio confusa plurium dissimilium*, &c. Hæc cognitio non tangit res in recto, & formaliter, sed in obliquo.

Urgebis secundo: Logica tradit regulas de materia probabili; ergo res formaliter pertinent ad Logicam. O qualis consequentia! Numquid probabilitas est in rebus ipsis, an in solâ cognitione? ergo Logica, non quia agit de probabilitate, agit de rebus, sed potius de cognitione probabili. Quod si aliquando videtur agere de connexionione essentiali, aut contingente, tenente se ex parte obiecti, tunc eodem modo dicendum est, eam non agere nisi de actibus representantibus eam connexionem, aut contingentiam: quod in simili suprà dixi de illâ cognitione, *definitio conuertitur cum suo definito*, & de genere, & de specie, &c.

12. Tercio: Hoc complexum definiti, diuisi, &c. est considerabile per se, & pertinet ad aliquam scientiam, non ad aliam, quam ad Logicam; ergo ad illam. Respondeo Primò, non omnia, quæ de facto possunt cognosci, pertinere ad aliquam scientiam: dicant enim mihi ipsi, ad quam scientiam pertineat hoc complexum, *odio habitum vel visum*, &c. Secundo dico, ex hac obiectione à me erui nostræ sententiæ confirmationem manifestam; quia in hoc complexo est res ipsa definita secundum se: hæc (per te) non consideratur à Logicâ, sed definitio ipsa; quam fateor tibi ad Logicam pertinere formaliter. Sed tum insuper postea inuestigandum, in quo consistat ea denominatio, an sit extrinseca, an intrinseca; an fiat per productionem, aut resultantiam alicuius relationis realis, vel rationis. Hæc autem omnia sunt extra considerationem Logicam in omnium sententiâ: neque enim Logica considerat, quid sit denominatio extrinseca, quid intrinseca, & similia, id enim ad Metaphysicum spectat. Vnde Logica solum considerat definitionem rei, siue ex eâ resultet obiectum dici definitum, siue non. Vnde si per impossibile ea denominatio non resultaret, in obiecto eodem modo illa ageret de definitione illius; ergo ad eam non spectat disquirere, in quo consistat ea denominatio. Nihil autem aliud est in eo complexo *definitum* considerabile, ut per se patet; ergo illud, ut tale, non pertinet ad Logicam, nisi quâ parte includit definitionem, modo à nobis explicato.

13. Dicendum ergo, omnibus ablatis confusionibus, & terminis modisque loquendi, à Logicâ solum in recto formaliter & immediatè considerari actus intellectus; res autem in obliquo, & ut obiectum materiale, seu tamquam terminum extrinsecum earum cognitionum: & nec quidem ut sic distinctè agi de rebus in particulari, sed solum in communi sub conceptu generalissimo rei, etiam prout abstrahit à re fictâ, à negatiuâ, & positiuâ; quod ex dictis satis clarè constat, estque communis antiquorum sensus, etiam si nonnulli recentiores terminis abutentes contrarium doceant.

Vniuersaliter autem moneo, Prædicamenta, & Prædicabilia, ut sunt obiecta Logicæ, supponi

pro actibus, quibus cognoscuntur & prædicantur, non pro ipsis naturis rerum quæ prædicantur: & hinc ortum traxit commune proloquium, scilicet, *vniversale Logicum esse vniversale in prædicando*, *Metaphysicum verò in essendo*: quia Metaphysica agit de ipsis rebus, Logica verò de modo eas cognoscendi & prædicandi inter se, non verò de rebus ipsis prædicatis. immò etiam si hæc habeant aptitudinem ut prædicentur, de illâ tamen non agit per se Logica, sed in obliquo.

SECTIO II.

Ens rationis excluditur ab obiecto Logica.

ENS rationis accipi potest vel pro actuali intellectione, seu cognitione. Cum enim intellectus soleat vocari communiter *ratio*, meritò eius actus dicuntur *entia rationis*, id est, entia intellectus. Secundo potest accipi pro re non habente esse à parte rei, sed quæ fingitur habere ab intellectu: ut si ego conciperem calum aureum, & lunam argentæam, calum aureum & luna argentæa essent entia rationis; quia cum verè non habeant esse à parte rei, habent illud ex fitione mei intellectus: quâ ratione omnia mendacia possunt quodammodo dici entia rationis. Item, quando intellectus tenebras, mortem, cecitatem, & alias negationes & priuationes concipit perinde ac si verè essent entia realia, fingit entia rationis, quia tribuit esse eis rebus, quæ potius sunt carentia esse. Hæc entia conficta sunt, quæ iam communius vocantur inter recentiores *entia rationis*; & de his præsens disputatio instituitur.

De entibus enim rationis, prout in primâ acceptione significant actus intellectus, nulla est difficultas, quin sint obiectum formale Logicæ. Nec etiam disputamus, vtrum entia rationis sint obiectum materiale Logicæ, hoc enim certum est ex Sectione præcedenti: quia cum entia rationis definiri, diuidi, & demonstrari queant, (ob quam solam rationem diximus, entia realia esse obiectum materiale Logicæ) idem etiam dicendum videtur de entibus rationis fictis, & suprà etiam dixi, quando de definitione dicitur, *est oratio explicans naturam rei*, rem ibi accipi pro re siue verâ siue falsâ, siue negatiuâ siue priuatiuâ, siue fictâ siue reali: inquirimus ergo præcisè de ente rationis, an sit obiectum formale Logicæ, nec ne.

Sotus, Tolerus, & Thomistæ communiter a- 15
pud P. Hurtadum Disputat. I. §. 45. censent, adæquatum Logicæ obiectum esse ens rationis, non quidem in totâ suâ latitudine (neque enim tenebræ, cecitas, aliæque negationes, & Chimæræ, quæ sunt entia rationis ab intellectu conficta, considerantur à Logicâ,) sed tantum ea entia rationis, quæ resultant in rebus, eò quòd ab intellectu definiuntur, diuidantur, &c.

Ibidem idem Hurtadus benè ostendit, Tolerum, Sotum, & alios communiter, nomine *entia rationis* intelligere non quidem ens fictum, sed denominationes definiti, diuisi, generis, speciei, & similes, quæ sunt extrinsecæ rebus; proueniunt enim illis à formis extrinsecis, id est ab actibus intellectus, & vocari solent *secundæ intentiones*.

intentiones, quia prius est rem in se esse, quam denominari cognitam: & has denominationes dicuntur hi esse Logica obiectum; neque illis in mentem unquam venit, rigorosa entia rationis & ficta adtribuere pro obiecto Logica. Vnde miror, à nonnullis recentioribus Toletum citari pro sententia de ente rationis ficto, quam ipsi fingunt; quæstione enim 5. proximali clariùs hac in re loquitur, quàm vt de eius mente dubitari queat.

Sed ad rem veniamus. Opinantur nonnulli recentiores, denominationem definiti (idem est de aliis proximè numeratis) esse ens rationis, quia cum ex definitione nihil reale ponatur in re definita, si denominatur definita, id sanè erit ex eo, quòd intellectus confingat in illà formam aliquam extrinsecam, à quâ definita dicatur, quæ forma necessariò est ens rationis. Auctoritate verò probant suam sententiam, Primò ex Aristotele 4. Metaphysica, text. 5. afficiente Logicam agere de omni ente vt subest secundis intentionibus, ergo vt est ens rationis. Item ex D. Thomà sect. 5. docente, obiectum Logica esse ens rationis quod non est in rerum naturâ; sed ratio in rebus inuenit; ergo sentit, ens fictum esse Logica obiectum.

16 Non placet hæc sententia, ideoque excludendum est ens rationis ab obiecto Logica. Primò, quia, vt constat ex huc vsque dictis, obiectum Logica est modus sciendi: sed modus sciendi est ens reale; ergo obiectum Logica est ens reale. Probo Minorem, Modus sciendi sunt actus ipsi intellectus; sed hi sunt ens reale, ergo, &c. Explicatur vterius in particulari. Definitio, diuilio, argumentatio, termini, propositiones, &c. sunt entia realia, actus scilicet intellectus, explicantes diuidentisque naturas rerum, vnumque ex alio inferentes (quis enim neget hos esse actus reales)? Vnde miror, potuisse aliquos asserere, adæquatam Logicæ obiectum esse ens rationis: quia licet illis daremus, denominationes definiti, diuili, & similes, esse entia rationis, & considerari à Logica; quomodo negare possunt, definitionem, diuisionem, & argumentationem, quæ sunt entia realia, (vt ipsi, velint nolint, fateri debent) esse saltem partiale obiectum Logica? Sed age iam ostendamus, nec denominationes illas esse ens rationis: quia rem dici esse visam, amatam, & cognitâ, est, licet extrinseca, vera tamen & realis denominatio, proueniens ab actibus visionis, amoris, & cognitionis: & sicut me videre parietem, non est quid fictitium, ita nec parietem à me videri, idem enim est penes diuersas voces, actiuam & passiuam: ergo & parietem dici visum, non erit ens fictitium; aliàs Deus confingeret entia rationis, dum cognoscit me ab illo amari vel cognosci, imò bruta etiâ ea fingent, quia bruta reddunt etiâ obiecta visa, audita, cognita, &c. Quæ omnia apertè falsa sunt, & contra Doctores quibuscum pugnamus.

17 Rem ergo esse definitam aut diuisam, esse genus aut speciem, est denominatio extrinseca realis, proueniens à formâ reali extrinsecâ, scilicet ab actu intellectus.

Sed licet daremus, has denominationes esse entia rationis, adhuc nihil inferretur contra nos; quia Logica non considerat per se has denominationes, sed actus ex quibus oriuntur, iuxta dicta

num. 12. Ratio est, quia hæ denominationes non illi seruiunt ad modum sciendi: si enim semel cognoscit definitionem rei, licet non cognoscat (per possibile vel impossibile) inde resultare denominationem rebus ipsis *cognita vel definita*, adhuc Logica obtinuit suum finem, qui est, tradere modum definiendi, diuidendi res, & argumentandi de illis.

Vbi aduerte, quàm inconsequenter nonnulli recentiores discurrant. Cum enim hæc ratio in præsentii illis placuisset, ex eaque contra entia rationis argumententur; suprà tamen, vt probarent res esse obiectum formale Logica, argumentantur ex eo quòd Logica per se cogitat de eo complexo *definitum, diuisum*, &c. in quo consistat. Vnde ego contra illos arguo, Ergo si in eâ denominatione vel complexo includitur ens rationis, Logica ager de ente rationis, quod tamen hic negant.

Dices Primò: Logica considerat has denominationes vt formam intrinsecam rerum; ergo facit ens rationis. Nego antecedens: quia si (vt proximè dixi) ipsas denominationes reales solum indirectè seu inadæquatè considerat Logica, quatenus definitiones considerat, multò minùs eas considerabit vt formam intrinsecam: imò hoc vltimum nullo modo considerat, quia ad nihil ei potest deferuire cognitio hæc falsa & fingens eam formam intrinsecam, quandoquidem Logica agit de modo sciendi, qui debet esse verus & realis. Numquid melius, clariùs, aut faciliùs tradet Logica regulas bonæ definitionis, si consideret denominationem definiti esse in obiecto, seu re definitâ, aliquid intrinsecè inhærens, eamque perficiens, quàm si consideret esse quid purè extrinsecum? Certè nisi ad confundenda sua præcepta, & Logicorum ingenia, non video eam considerationem de ente ficto & denominatione intrinsecâ deferuire posse.

Dices Secundò: Apertè probari hoc argumento, has denominationes non esse entia rationis; verum non probari, genus & speciem, si fiant per abstractionem, non esse entia rationis: quia concipere aliquam naturam abstractam à speciebus vel indiuiduis, apertè est fingere entia rationis, quia à parte rei non datur talis natura abstracta; sed Logica agit de hac abstractione, & de genere, & specie, ergo Logica, saltem quoad hanc partem, agit de entibus rationis. Hoc argumento conuincuntur nonnulli recentiores, ad asserendum, obiectum Logica constare ex ente reali, & rationis. Sed in primis argumentum 19 non habet vim contra asserentes, vniuersale non fieri per abstractionem, sed per actus confusos & imperfectos indiuiduorum; in quâ sententiâ nihil fingitur ad efficiendum vniuersale, vt dicam Disput. vi. sect. i. ergo & nos, qui eam sententiam secuturi sumus, hoc argumento non premimur. Sed neque huius argumenti auctores premuntur; quia nobiscum aliàs benè docent, genus & species, &c. sine vllâ abstractione fieri: quo modo ergo illo mouentur ad ponenda entia aliqua rationis inter obiecta formalia Logica?

Addo tandem, neque premi, qui ad vniuersalia fictionem intellectus requirunt. Ratio est, quia Logica per se non considerat naturas abstractas & fictas, sed actus quibus abstrahuntur vel finguntur; in his enim actibus consistit modus sciendi.

sciendi. Licet autem hi actus effingant entia rationis, ipsi tamen sunt entia realia; unde semper obiectum formale Logica est ens reale, licet obiectum materiale possit esse ens rationis: sicut etiam, licet Logica tradat regulas etiam pro definiendo ente rationis, non habet illud pro obiecto formali, sed definitionem illius, ut ipsimet recentiores negantes, res esse obiectum formale Logica, tenentur docere.

Ad argumenta opposita respondetur. Ad Aristotelem, nequaquam ipsum meminisse eo in loco entium rationis. nam dicere, *omnia entia, ut subsunt secundis intentionibus, esse Logica obiectum*, nihil aliud est, quam dicere, res ut definitas, diuisas, &c. per actus intellectus, qui sunt secundae intentionis, esse obiectum Logica; in quo potius nobis fauet, quam aduersariis. Difficilius loquitur D. Thomas, nihilominus tamen a nobis itat: quia dum docet, *obiectum Logica esse ens rationis*, loquitur aperte de actibus intellectus, quem vocat *rationem*; ac proinde eius actus, *actus rationis*, ut dixi num. 14. vocari a pluribus. Quod si doceat, hoc ens rationis non esse in rebus, sed inueniri ab intellectu; non ideo sentit esse ens rationis fictum, sed productum ab intellectu, cuiusmodi sunt omnes actus intellectus, qui etiam si producantur ab intellectu, sunt tamen entia realia. Vide P. Huradum a §. 53. vbi probat, D. Thomam & Aristotelem a nobis itare. Sed neque adhuc tota lis dirempta est.

Nonnulli enim recentiores, etiam si nobiscum conueniant, Logica obiectum esse definitionem, diuisionem, &c. quae sunt entia realia; ne tamen ens rationis omnino priuaretur possessione & iure, quod in Logicam videbatur acquisiuisse ex aliquorum Thomistarum consensu, dixere, negari non posse, pariale obiectum Logica esse ens rationis, scilicet, definitionem, vel diuisionem fictam; & in vniuersum omne ens rationis oppositum ei enti reali, quod nos ponimus pro obiecto Logica, illi dicunt etiam ad Logicam pertinere formaliter.

21 Mouentur autem ad hoc Primò, Quia contrariorum eadem est disciplina; ergo Logica agens de definitione reali, debet & agere de ficta, quae reali opponitur.

Confirmatur: ideo Metaphysica agit de ente rationis ut sic, quia agit de ente reali ut sic, cui ens rationis ut sic opponitur. Similiter Theologia; quia agit de virtutibus, agit etiam de vitiis illis oppositis. Eodem ergo modo Logica habebit etiam pro obiecto formali definitionem bonam, & veram. Item & definitionem fictam, quae est ens rationis. Secundò idem probant, quia cognitio de definitione ficta ad aliquam scientiam pertinet, ut per se est notum; non ad Metaphysicam, quia haec non agit de particularibus differentiis entis rationis; ergo ad Logicam, quia nulla alia scientia est ad quam possit pertinere.

Haec est summa nouissima huius sententiae, quam reputo omnino falsam & non satis congruentem principiis horum Auctorum. Non congruentem; quia ipsi (& merito) negant, obiectum Philosophiae, aut scientiae de caelo, esse ens vltimum rationis. Ibi autem omnia ipsorum argumenta infringuntur: si enim, quia definitio ficta opponitur definitioni reali, utraque pertinet ad eandem scientiam, ergo quia *equus fictus*, vel

animal fictum, vel *caelum fictum* opponitur reali, ad eandem prorsus scientiam debent caelum fictum & reale pertinere. Idem est de Physica, 22 idem de omnibus aliis scientiis, quod tamen a te negatur. Idem etiam è secundo ipsorum argumento deducitur; quia cognitio de *ficto caelo* pertinet ad aliquam scientiam, sicut definitio ficta; non ad Metaphysicam, ergo ad scientiam de caelo. Vide ergo quā consequentiā vtrumque doceas, vel an debeas dicere, omnes scientias, Medicinam v.g. agere de medicamentis fictis per intellectum, & de entibus rationis. quid enim hoc ad Medicum?

Respondeo ergo primò ad argumentum, obiectum Logica per se intentum esse definitionem, non quidem realem vtrumque, sed bonam: huic autem opponi non definitionem fictam, sed definitionem malam, & hoc esse extremum oppositum, de quo Logica tractat, ut videtur, & fiat loco illius bona definitio. Sicut in Theologia agitur de virtutibus: quid est, rogo, quod virtuti opponitur? virtus ficta ab intellectu? certe non, sed actus mali & peccaminosus, qui sunt a parte rei vera & realia entia, & virtutibus opposita. Similiter sartor intendit bonas vestes facere; his non opponuntur entia, aut vestes rationis, sed vestes reales male, vel nimium longae, aut nimium breues, laxae, aut strictae, sine correspondentiā, proportionē, pulchritudine factae, &c. Contraria autem, quae ad eandem scientiam pertinent, vel attem, sunt haec entia realia assignata; in quo valde errant recentiores confundentes contraria realia cum contrariis per rationem, seu fictis, quae propriè contraria non sunt. Ratio autem huius a priori manifestissima est, quia Logica v.g. dum intendit bonam definitionem, ideo agit de contrariā seu de malā definitione, ut haec praueatur & vitetur, sciaturque intellectus quid debeat fugere, quid amplecti. At dum ego volo facere definitionem de homine, non est periculum errandi, faciendo definitionem rationis; quia definitio rationis, siue ficta, nihil est, & consequenter nec est actus intellectus: est autem periculum ne producam vnum actum realem intellectus, qui sit mala definitio, quā dicam v.g. *homo est rationalis, discursiuus, vel homo est animal humibile*, vbi error est in ipsis actibus realibus, non in obiecto illorum, etiam si hoc sit fictum: nec est periculum, ne recens sartorculi faciat vestem rationis; est autem valde probabile, illum facturum vestem realem, sed malam, & malè confutam. Haec solā egerit explicatio.

Ad instantiam è Metaphysica respondeo, ibi quidem habere locum argumentum praecedens (cum enim Metaphysica agit de ente ut sic, eique nihil opponatur nisi ens fictum, debuit etiam agere de ficto, seu rationis) at Logica non intendit per se definitionem ut sic, sed definitionem bonam; huic autem sola definitio mala opponitur. Adde, Metaphysicam esse scientiam, quae non habet pro scopo directionem, sed speculationem; ideo potest versari circa ens fictum; Logica autem praecise intendit dirigere intellectum ad bene discurrendum, definiendum, &c. ad hoc autem parum vel nihil conducit consideratio definitionis fictae; quia non est periculum in ea errandi, bene tamen in reali, sed malā; ideoque debet cauere definitiones reales, sed malas.

Ad

24 Ad secundum argumentum respondeo: sicut non pertinet ad Medicinam & alias scientias, ens rationis medicinale, vel Physicum; ita nec ad Logicam, ens rationis Logicum. Ad quam ergo pertinebit? Quas tu pro ente rationis Medico vel Physico, & eadem viâ inuenies pro Logico. Ego dico, talem cognitionem nec ad Logicam secundum se pertinere, nec ad Metaphysicam secundum se; sed ex utriusque principis ab intellectu postea fieri eam cognitionem ferè Metaphysicam. Cum primum enim Metaphysica dicit, *omne ens rationis est, quod non habet esse in se, sed cognoscitur ac si haberet*, & Logica dicit, *definitio est oratio explicans naturam rei*, intellectus infert, ergo definitio rationis seu facta, erit oratio facta, siueque explicans naturam rei; nec necessarius est maior discursus aut scientia noua, ad quam hæc tertia cognitio pertineat per se. Idem est in ente Physico facta, & in omnibus aliis scientiis. Quod si nimium vigeas, vt scientiam aliquam istis cognitionibus attribuamus, ne vagentur extra ædes, & sub loue frigido pernoctare cogantur; dic eas in magno Metaphysicæ palatio vnum habere cubicellum. Cum enim Metaphysica agat de ente rationis vt sic, debet etiam 15 omnes eius differentias aliquo modo complecti sub se, quando tales sunt vt solæ non sufficiant nouæ scientiæ construende: quo distinguuntur differentie realis entis à differentiis entis rationis; quia hæc parum vel nihil habent quod in eis cognoscatur, cognitâ iam essentiâ entis rationis in communi (vt ostendi supra) illæ verò habent proprietates, passionem, essentias, & alia valde diuersa ab ente vt sic, ratione cuius distinctas à Metaphysicâ scientias merito sibi arrogant, & per se possunt propriam scientiam & domum sibi procurare. Sed hæc sufficiant de his quæ verè nugæ videntur, oportuit tamen eas explicare.

SECTIO III.

Nec voces sunt obiectum formale
Logica.

COMMVNITER Doctores tribuunt Nominibus sententiam, asserentem solas voces esse Logicæ obiectum: à quâ impositione eos vindicat Hurtadus §. 22. ostendens, eos nomine *vocum* conceptus mentis, seu mentis voces intellexisse. Vnde ex antiquioribus fortè nullus eam sententiam defendit, vt ibidem ostendit idem Hurtadus. Recentiores tamen nonnulli eam acriter tuerentur, asserentes, voces externas esse partiale Logicæ obiectum, & minùs principale. Quam sententiam hac vnica ratione confirmant: si quis immemor definitionis mentalis, eliciat cognitionem definitionis vocalis, quâ dicat, *definitio vocalis est oratio vocalis vocaliter manifestans naturam rei per genus & differentiam*, hæc cognitio habet pro obiecto formali *voces*, neque potest pertinere ad aliam scientiam nisi ad Logicam; ergo Logica habet pro obiecto formali *voces*. Pro- 26 batur Minor: Nam si ad aliquam scientiam pertineret, maximè ad Grammaticam, vel Rhetoricam. Non ad Grammaticam, quia hæc solum docet emendatè loqui: nec ad Rhetoricam, quæ solum curat ornate & appositè loqui ad mouen-

dos affectus; ergo pertinet ad Logicam, quia non est alia ad quam pertineat. Et hinc inferunt, Logicam futuram mancā sine cognitione vocum.

Tenenda tamen est opposita sententia cum Hurtado supra, & recentioribus communiter. Ante cuius probationem oportet euertere fundamentum oppositum, quod duo videtur supponere: alterum, cognitionem, de quâ proximè, esse cognitionem vocum; alterum, eam ad Logicam pertinere, eò quòd non pertineat ad aliam scientiam. Huic aliqui respondent, concedendo eam cognitionem non pertinere ad aliam scientiam; negant tamen pertinere ad Logicam: neque enim (inquiunt) omnes cognitiones, quæ de facto sunt, debent pertinere ad aliquam scientiam. Hæc solutio satis sufficiens videbatur: quia cum aduersarij nullo positiuo argumento ostendant, eam cognitionem pertinere ad Logicam, nisi quia non pertinet ad aliam scientiam, si necessarium non est vt omnes cognitiones propriam habeant scientiam, quod experientiâ facile posset probari. Sufficenter evertitur oppositum argumentum eâ solutione: nec magis pro libitu inuenta videtur solutio hæc, quàm argumentum. Nihilominus tamen, ne censeant aduersarij redactos nos esse ad angustias,

Respondeo aliter, negando scilicet, eam cognitionem non pertinere ad Grammaticam. Sed antequam id ostendam, fateor me non intelligere, quid addatur roboris argumento, eò quòd sim immemor definitionis mentalis, quando elicio cognitionem de vocali, vt propterea cognitio illa ad solas voces terminetur: etenim etiam dum recordor definitionis mentalis, possum elicere cognitionem vocalis, nempe, *definitio vocalis est oratio vocalis explicans vocaliter naturam rei*. Quòd si, quando sum memor definitionis mentalis, illa cognitio vocum pertinet ad habitum qui terminatur ad mentalem, etiam pertinebit, etsi oblitus sim mentalis. Neque enim, quia actu 27 non sum memor definitionis mentalis, propterea habitus de illâ non est in meo intellectu, aut propterea est habitus ille impotens ad eliciendum aliquem actum. Quoties enim vnus idemque habitus naturalis elicit vnum actum ex illis ad quos inclinatur, non tamen alios ad quos etiam est in actu primo inclinatio? Sed addo, me non posse cognoscere definitionem vocalem sine cognitione mentalis, vt dicam num. 28. & 29.

Ergo vel nihil ferè interest, quòd sim vel non sim memor definitionis mentalis, dum elicio cognitionem de vocali; vel supponis id quod repugnat. In quocumque verò calu illam cognitionem pertinere ad Grammaticam, sic probò: Quia Grammatica tenetur dare voces, quibus exterius explicemus nostros conceptus, & res per illos conceptas. Item & ad Grammaticam spectat, cognoscere reflexè, an voces illæ benè vel malè, eodem an diuerso modo explicant res, ac à nobis concipiuntur: v. g. si ego volo explicare mortem Petri, Grammatica incumbit dare voces significantes mortem Petri, & ita eas disponere, vt eam mortem explicant: ergo quando ego cognosco definitionem vocalem eam esse, quæ explicat vocaliter naturam hominis, ea cognitio est Grammaticalis; quia & cognoscere eam esse orationem vocalem, Grammaticum est. agit enim Grammaticus de orationibus vocalibus, & cogno-

cognoscere eam esse orationem significatiuam, item ad Grammaticum spectat; quia Grammatica agit de significatione nominum. Vltimò, id esse per genus & differentiam, etiam est Grammaticum: quia licet Grammaticus nequeat cognoscere quid sit genus & differentia, cognoscit tamen, id posse explicari per aliqua nomina; ergo tota illa cognitio est Grammaticalis, sicut cognitio huius orationis, *ego amo Deum, & Deus amatur à me*. Neque obest, quòd illa cognitio terminetur ad definitionem vocalem in communi, quia etiam Grammatica cognoscit in communi quomodo fieri debeant orationes vocales, cuius rei testes sunt pueri secundae classis.

Dices Primò, Illas voces ita esse dispositas, vt efficiant definitionem vocalem iuxta regulas Logicae, non potest à Grammatico cognosci; ergo à Logico. Nego antecedens, quia Grammaticus, licet nequeat dare regulas Logicae, at potest dare voces, & cognoscere vtrum exterius sint dispositae, sicut interius sunt dispositi conceptus, quod est concipere eas esse iuxta regulas Logicae. Explicatur id vterius: nequeo concipere hoc nomen *homo*, quin concipiam rem per illud significatam, quae est ipse homo; sicut neque possum concipere definitionem vocalem, nisi concipiam definitionem mentalem, quam significat. Ergo sicut cognitio huius nominis *homo*, quae parte includit cognitionem ipsius hominis, est Philosophica; quae parte verò dicit cognitionem significationis, est Grammatica: ita etiam cognitio definitionis vocalis, quae parte dicit cognitionem mentalem, est Logica; quae verò est cognitio significationis, est Grammatica. quod omnibus vocibus commune est. Ratio verò à priori est facilis, eò quòd, cum voces ex se nihil significant, non possum cognoscere illas esse benè ordinatas, nisi cognoscam actus intellectus pro quibus supponuntur, aut obiecta significata quibus debent conformari vt rectè significant: ergo quando concipio rationem vocalem esse benè dispositam in ratione definitionis vocalis, necessario debeo concipere, idèò esse bonam vocaliter, quia est iuxta mentalem. Cum ergo ad Grammaticum spectet, cognoscere, vtrum voces sint iuxta conceptum mentis, ad Grammaticum etiam spectabit, cognoscere quae sit definitio vocalis, & quid significet, licet debeat supponi in mente cognitio Logica de definitione mentali.

Dices Secundò: Grammatica non cognoscit illud artificium, ergo debet cognosci à Logica. Respondeo, illud artificium nihil aliud esse, quam coniungere duas voces exprimentes conceptum genericum, & conceptum specificum; hoc autem quis dubitet ad Grammaticum pertinere: Nec maius est artificium in definitione vocali, quam in vocibus explicantibus historiam aliquam, aut facietas continentibus, quae purè spectant ad Grammaticam, vel summum ad Rhetoricam.

Dices Tertiò, te non loqui de cognitione, quae quis scit quibus vocibus debeat explicari definitio mentalis; non enim videtur posse negari, eam cognitionem esse Grammaticam: sed de cognitione, quae quis reflexè cognoscit quid significet definitio, vel diuisio vocalis, quae cognitio non videtur posse pertinere ad Grammaticam; haec enim non tam delevit ad cognitionem vocum quibus

explicemus conceptus, quam ad cognoscendam significationem ipsarum vocum; ergo erit Logica. Respondeo, cognitionem reflexam de significatione vocum, etiam esse Grammaticam, quae non solum dat voces ad significandas res, sed etiam reflexè cognoscit, eas voces esse significatiuas, & cuius rei, vt in hac voce *homo*, quam Grammatica cognoscit esse significatiuam hominis; ergo similiter non solum pertinebit ad Grammaticam dare voces ad explicandam definitionem mentalem, sed etiam cognoscere, eas voces significare rem hoc vel illo modo per nomen commune, & per nomen particulare, quod est explicare per genus, & differentiam vocalem, sicut cognoscit hoc nomen *Ferdinandus Austriae*, explicare Imperatorem per nomen proprium ipsius, & per commune familiae ex qua oritur. Neque video discrimen vllum inter has duas cognitiones. Quòd si, quando dico, *definitio vocalis explicat rem per genus & differentiam*, datur cognitio generis & differentiae, nihil inde contra nos; quia etiam cum dico, *leo significat leonem*, quae cognitio est merè Grammatica, datur etiam cognitio essentiae ipsius leonis: tam autem repugnat cognosci leonem à Grammatica, quam genus & differentiam. Ratio autem supra à nobis innuata est, quia Grammatica ad praestandas voces, & cognoscendas earum significationes, semper iuuatur actibus intellectus, vel diuersis scientiis, ad quas pertinet obiectum explicatum per voces Grammaticas, vt etiam supra obiectuui: nullus enim, quantumvis perfectus Rhetor, benè loquitur in materia Physica, nisi Physicam sciat. Idem est in aliis scientiis, quia Grammatica est quoddam instrumentum generale, quo omnes scientiae se produnt exterius, non tamen idèò omnes scientiae habent pro obiecto voces. Neque quoad hoc quid specialius video in Logica, quam in aliis scientiis. A priori probò meam conclusionem argumento ex huc vsque dictis eruto: quia circa voces tria tantum possunt inquiri, vel earum inflexio, vel significatio, vel dispositio artificialis; neque apparet quid aliud possit circa illas, vt significatiuae sint, inuestigari; sed haec tria pertinent ad Grammaticam, ergo, &c. Probo Minorem, Grammatica agit de inflexione vocum, item de significatione earum; item de dispositione, quae nihil aliud est, quam talis coordinatio vocum, vt significant exterius rem eo modo, quo interius concepta est ab intellectu. Ergo totum, quod circa voces potest inuestigari, pertinet ad Grammaticam, excludendae ergo sunt voces ab obiecto formali Logicae. Confirmatur nostra sententia ex Aristotele docente, *Rhetoricum esse ad alium, Logicum ad se*; ergo Logicus ex mente Aristotelis non agit de vocibus: cuius ea est ratio, quia Logicus agit de modo sciendi, & de his quae ad eum deferuire possunt; sed voces non deferuiunt ad modum sciendi, sed ad modum loquendi, ergo non pertinent ad Logicam. Confirmatur, quia modus sciendi perfectissimus esse potest vel in Angelo, vel in muto, etiam si neuter habeat cognitionem vocum, quibus aliis explicet suos conceptus.

Dices, mutum non futurum perfectum Logicum, quia non haberet eam scientiam de vocibus. Contrà, Logica perfecta ordinatur ad dirigendas operationes nostri intellectus: sed haec si-

ne vocibus possunt perfectè dirigi, ergo & sine vocibus potest Logica esse perfecta.

Sed urgetur: Ipsa cognitio vocum est operatio intellectus, ergo illa debet à Logica cognosci: Fateor, cognitionem de vocibus posse esse obiectum Logicae, sed hinc non inferitur, voces esse obiectum formale Logicae: sicut, licet definitio hominis sit obiectum Logicae, non tamen inde inferitur, ipsum hominem esse obiectum Logicae, nisi ut summum materiale. quod fatemur etiam de vocibus, ut & de ente rationis diximus Sectione precedenti, & in secundâ de omnibus rebus in vniuersum. Quod si Logicus aliquando disputat de vocibus externis, de signo & scripturâ, id facit indirectè (ut rectè Hurtadus §. 40.) quatenus in ipsis vocibus externis ponit exemplum, ut in re notiori, & ex qua procedit ad cognitionem sui obiecti: sicut Astronomus agit de sphaera lignea, ut per illam cognoscat sphaeram celi; quia in ipsâ sphaerâ lignea, ut in re obuiâ, & quam prae manibus habet, explicat, quæ de sphaerâ celi distat, & non facile monstrabili, cognoscere intendit; non tamen ideò sphaera lignea obiectum formale Astronomi dici potest. Ita similiter dicendum omnino est de vocibus externis, respectu Logicae.

33 Aduerte hic, recentiores alios quasi mediam viam ingressos fuisse, probando diuersum habitum esse eum, quo consideratur definitio vocalis, ab eo quo consideratur mentalis. quo pacto se omnia conciliare putant, addentes tandem esse questionem de nomine, an ille habitus pertineat ad Grammaticum, an ad Logicam.

Ceterum hi probant id de quo nullus vniquam dubitauit. Quis enim negabit, diuersum habitum esse, qui inclinatur ad loquendum, ab eo qui ad cognoscendum, & posse esse vnum sine alio: sicut nullus dubitat Grammaticum esse diuersam scientiam ab aliis. Non est ergo quod de hoc probando laborent. Quoad secundum verò, fateor, aliquid esse de questione de nomine, an dicendus sit ille habitus Logicus, an Grammaticus. Ceterum de re potest etiam aliquid includere, praeterquam si omnes habitus vnius scientiae vniuntur inter se, vel esset vnicus ad omnia obiecta eius scientiae; tunc enim esset de re, quis habitus ad cognitionem de vocibus inclinaret, vel cum quibus vniretur. Et saltem in omnium sententia est difficultas, ad quod obiectum attributionis, an Logicae, an Grammaticae, dicat realem ordinem: & ex hac parte est questio hæc de re. Siue autem de re, siue de nomine, est communis ad omnes alias scientias, ut ostensum est à me supra: & qualiter in ea loquendum sit, satis manifestè declaratum & probatum est.

SECTIO IV.

Triplex intellectus operatio est obiectum formale Logicae.

34 Ex hucusque dictis adeò clarè colligitur, solos actus intellectus esse obiectum formale Logicae, ut otiosum videatur in eo amplius immorari. Probatum enim est, modum sciendi, qui in solis actibus intellectus reperitur, esse obiectum Logicae, quæ versatur in dirigendis nostri intel-

lectus operationibus: sed oportet videre, an omnes illæ ad Logicam pertineant. Hurtadus disputat. 1. §. 16. opinatur, apprehensionem simplicem, quæ prima est intellectus operatio, non esse obiectum formale Logicae. Quod probat à simili: quia neque phantasia, neque exterior sensus ad Logicum pertinent, etiam si ex eis oriatur error. Secundo, quia Logica non potest dirigere primam apprehensionem; ergo hæc non est obiectum Logicae. Pater consequentia, quia illud solum est obiectum Logicae, quod potest præceptis Logicis dirigi. Tandem, quia apprehensio solum videbatur posse à Logico considerari, ut pars iudicii: at iudicium est simplex qualitas, quæ non componitur formaliter ex apprehensione; ergo hæc non pertinet ad Logicam.

Hæc sententia omnino displicet. Ideò nostra CONCLUSIO PRIMA sit, Apprehensio pertinet formaliter ad Logicam. Pro hac stat manifestè D. Thomas Opusc. 9. Sed respondet Hurtadus, eum intelligendum materialiter, quia subiectum & prædicatum iudicii respondent apprehensioni. Verum hæc interpretatio nimis violenta est; quia eodem modo posset interpretari D. Thomam, quado dicit definitionem pertinere ad Logicam; id est, solum materialiter, quatenus in argumentatione includitur: vel, si mauis, posset dici, visionem pertinere ad Logicam, quia quod per visionem intuemur, postea per propositionem iudicamus. Quomodo enim verum est dicere, apprehensio pertinet ad Logicam, cum tamen non aliter pertinere dicatur, nisi quia, quæ per apprehensionem noscuntur, possunt etiam nosci per iudicium, quod ad Logicum spectat. Vidit hoc ipsemet Hurtadus, & sententiam suam non adeò solidè probari; ideò tandem concludit, quod si vis hanc ad Logicam pertinere, dic eam esse modum sciendi.

Ratione autem sic ostendo manifestè apprehensionem ad Logicam pertinere: quia licet multæ apprehensiones non possint à Logico dirigi, eò quod naturaliter & necessariò in nobis excitantur (quo etiam modo & multa iudicia impediri non possunt; non enim est mihi liberum, cohibere iudicium de obiecto quod praesens intueor) potest tamen optimè Logica dicere, Quando vis facere vniuersale, debes habere vnam apprehensionem plurium per modum vnius, vel confusam, vel copulatiuam, vel disiunctiuam (si fortè apprehensio disiunctiuâ potest esse solius vnius termini) vel saltem totius propositionis. Possum enim apprehendere, *Petrus vel Paulus currit*, etiam si id non iudicem. Eodem modo potest intellectus dirigi, ut quando vult facere definitionem, habeat duas apprehensiones, vnam de ratione genericâ, alteram de differentiâ. Neque video, cur Logica me possit docere, habere istum actum iudicii, *homo est animal rationale*; & non possit me docere, habere duas istas apprehensiones *animal, rationale*, etiam si non iudicem tunc, *homo est animal*; eodem enim modo, quo dicit, *de equo debes predicare, animal hinnibile*, ita potest dicere, *hinnibile coniungi debet cum animali, hoc modo, animal hinnibile*, ut fiat definitio in abstracto. Confirmo, & explico: Logica non dirigit in ordine ad iudicium, docendo, iudiciū falsum fieri posse verum, (hoc enim repugnat) sed docendo, hoc iudicium debet hîc & nunc fieri, il-

lud verò omitti, vel hoc omittendum, accipien-
dum illud. At hoc idem potest Logica docere de
apprehensione; dicit enim mihi, *quando cogitas
definire hominem, non apprehendas animal hinni-
bile, sed animal rationale.* vel (vt melius loquar,
ne mihi dicas hoc ad Physicum pertinere) Logi-
ca docet hoc modo: *quando vis definire aliquod
ens, debes apprehendere & predicatum genericum
& differentiale illius; non verò differentiale alte-
rius rei, & ex hac apprehensione perge ulterius ad
iudicium.*

- 37 Dices fortè, Corrègere apprehensiones in par-
ticulari, pertinet ad proprias scientias, non ad
Logicam. Sed contrà Primò, cur idem non di-
cit etiam de iudiciis? sicut enim ad Physicam v.
g. pertinet dicere, *ne apprehendas hominem ani-
mal hinnibile*, ita etiam, & multò magis pertine-
bit dicere, *ne iudices hominem esse animal hinni-
bile*; ergo eadem est de vtroque ratio. Contrà Se-
cundò: quia licet corrègere apprehensiones in
particulari, pertineat ad particulares scientias,
verum in communi hoc pertinet ad Logicam,
quæ quando dicit, *definitio constat genere & dif-
ferentiâ*, propriè non loquitur de iudicio, sed de
apprehensione, quæ se tenet ex parte prædicati,
& antequam iudicium proferatur de definito,
debet apprehendi benè, & idèd vniuersaliter do-
cet iuxta paulò antè dicta, *apprehendi debet &
predicatum commune & particulare.* Idem in di-
uisione, &c. Tandem nostra Conclusio proba-
tur, quia termini mentales, & orationes perti-
nent ad Logicam: atqui hæc sunt simplex ap-
prehensio, vt per se patet; ergo simplex ap-
prehensio est obiectum formale Logicae.

Ex his facillè constat solutio eorum quæ supra
obiecta sunt. Ad primum de phantasiâ, & sensi-
bus externis respondeo, eos non subiaccere im-
perio voluntatis, aut intellectus directioni, sed si
in se benè sint dispositi, accedente obiecto, ne-
cessariò operari, & semper eodem modo, siue
voluntas velit siue non. Neque est in potestate il-
lius, dicere, *videas semel multa actu confusa*, vel,
*coniungas talem & talem visionem, aut auditi-
onem*, &c. hoc autem in multis apprehensionibus
intellectus locum habet, vt ostensum est.

Ad secundum: constat iam, quomodo appre-
hensiones dirigi possint, & quidem ferè tam per-
fectè, quàm iudicia ipsa.

- 38 Ad tertium respondeo, apprehensionem non
considerari à Logico vt partem iudicij, sed vt
quid deferuiens ad efficiendum iudicium. Et mi-
ror id ab his requiri: nam argumentatio proba-
bilis non consideratur vt pars demonstrationis, &
tamen consideratur per se à Logico in sententiâ
ipsorum: neque enim necessum est, vt duo ob-
iecta pertineant ad eandem scientiam, vnum
considerari tamquam partem alterius; sed suffi-
cit, si ordinetur vnum aliquo modo ad alterum
obiectum præcipuè intentum. Quomodo Theo-
logus consideraret peccata vt partem Dei, aut
virtutum? Constat ergo, apprehensionem per se
pertinere ad Logicam.

SECUNDA CONCLUSIO. Iudicium etiam ad Lo-
gicam pertinet. Hæc est certissima; constituit
enim iudicium formaliter definitionem & diui-
sionem: item est pars argumentationis; pertinet
ergo per se ad Logicam.

TERTIA CONCLUSIO. Idem etiam dicendum

est de argumentatione, & discursu. Imò Se-
ctione sequenti, ex præcipuis obiectis Logicae
esse argumentationem, ostendemus. De syllo-
gismo fallaci maior poterat esse difficultas, eò
quòd tantum abhæt modo sciendi, vt potius erro-
rem inducat. Nihilominus dicendum, eius
cognitionem ad Logicam pertinere: vt enim re-
ctè Aristoteles, *contrariorum eadem est disciplina*,
& ad cognoscendum perfectè verum modum
sciendi, plurimum iuuat cognitio falsi, circa
quem facillè possemus errare. sicut & Theologia 39
agit de vitiis & peccatis, tamquam de contrariis
virtutum quas per se considerat. Imò & experi-
entia docet, persapè vt quis euadat egregius
concionator v. g. non minùs interesse audire ma-
los, quàm bonos concionatores: illos, vt eorum
defectus & clariùs videat, & caueat faciliùs; hos,
vt imitetur. Sicut etiam cognitio mali deseruit,
vt ab eo declinemus, & adhareamus bono, iux-
ta illud Isaie, *Butyrum & mel comeder, vt sciat
reprobare malum, & eligere bonum.* Tandem, cog-
nitio syllogismi probabilis etiam est Logica, &
quia conducit ad notitiam demonstratiui, & quia
communis modus sciendi humanus propter im-
perfectiorem sensum, à quorum actibus pen-
det intellectus, dum corporis carceribus animus
clauditur, rarè est per demonstrationem, sapè
per syllogismum probabilem. Licet autem &
hic, & à tortiori fallax, non sint scientia; tamen
de illis Logica scientificè agit: quia & eorum na-
turam, proprietates, causasque scientificè de-
monstrat, non secus ac de syllogismo euidenti,
quia & de asino, qui non est scientia, potest scien-
tificè disputari. Aliud enim est, obiectum cog-
nitionis esse scientiam, aliud, ipsam cognitionem
esse scientificam.

SECTIO V.

Explicatur obiectum attributionis Logicae.

DISPUTATIONE I. à num. 11. obiectum attri- 40
butionis definitiue esse id, ad cuius perfectam
notitiam, quasi ad finem vltimum aliorum obiecto-
rum, cognitio per se & ex naturâ suâ ordinatur.
Ergo vt obiectum attributionis Logicae cogno-
scamus, inquirendum nobis est, quid illud sit,
ad cuius notitiam cetera, de quibus Logica dis-
putat, ordinentur.

SUBSECTIO PRIMA.

Nova cuiusdam opinio, &c.

NEOTERICVS quidam quatuor assignat attri-
butionis obiecta in Logica: quod vt defen-
dat, nouam inuenit obiecti attributionis defini-
tionem, scilicet, *obiectum attributionis esse illud, in
cuius naturâ, proprietatibus, causis, effectibus, par-
tibus integrantibus, essentialibus, & subiectiuis cog-
noscendis tota insumitur scientia.* Vnde hic Auctor
ad obiectum attributionis solum requirit, vt om-
nes cognitiones scientiæ terminentur ad aliquid
quod possit dici pertinere quocumque modo
ad obiectum attributionis. Vnde cognitio causæ
habet pro obiecto attributionis cognitionem ef-
fectus,

fectus, & contrario: causa enim est aliquid effectus, & effectus est aliquid causae. Theologia v. g. agit de Deo, de virtutibus, de Angelis, &c. Deus est obiectum attributionis totius Theologiae, quia in tota illa agit vel de ipso Deo, vel de eius effectibus. Et licet cognitio creaturarum non deferretur ad perfectiorem notitiam Dei secundum se, adhuc Deus esset obiectum attributionis Theologiae: quia dum in ea agit de gloria, agit etiam aliquo modo de ipso Deo, quatenus agit de effectu Dei: & sic de aliis. Virtus autem non est obiectum attributionis Theologiae: licet enim, quā parte in Theologia agit de Deo, agatur de aliquo pertinente ad virtutes, (causa enim etiam pertinet ad effectum, estque aliquid illius:) verum quia virtus, de quibus etiam agit in Theologia, non sunt aliquid virtutis, idcirco virtus non est obiectum attributionis; Deus vero, quia ad eum omnia ordinantur, est illius obiectum.

41 Logica ergo, quia agit de propositionibus, de terminis, de definitione, de diuisione, argumentatione, syllogismo, Enthymemate, & demonstratione, in primis propositio erit obiectum attributionis totius Logicae: quia dum agit de terminis, agit de partibus essentialibus propositionis; dum de definitione, diuisione & syllogismo, agit de inferioribus, seu speciebus propositionis; etiam cognitio syllogismi non ordinatur ad cognitionem propositionis, eo quod iam haec supponitur cognita ante syllogismum. Præterea etiam ipsa propositio, & reliqua obiecta Logicae, habent pro obiecto attributionis *argumentationem*: quia dum Logica agit de terminis, propositionibus, definitione, & diuisione, agit de partibus componentibus argumentationem; dum vero agit de Enthymemate, syllogismo probabili, fallaci, & euidenti, agit de speciebus Argumentationis ut sic. Deinde tertio, modus sciendi in communi est etiam obiectum attributionis Logicae: quia dum agit de ceteris obiectis Logicae, agit de speciebus modi sciendi ut sic. Denique quarto, actus intellectus ut præciscens ab apprehensione, iudicio, & discursu, est etiam obiectum attributionis Logicae; quia dum agit de triplici operatione intellectus, agit de speciebus actus ut sic; dantur ergo de facto in Logica quatuor obiecta attributionis, & quæ inuicem sunt obiecta attributionis, propositio respectu argumentationis, modi sciendi ut sic, & actus ut sic, item argumentatio respectu propositionis, &c.

Aduerte Primò, huic Auctorem non velle defendere, mutuum ordinem obiecti attributionis inter illa quatuor provenire ex eo, quod ea inuicem inter se ordinantur ad sui perfectam cognitionem; hoc enim est prorsus impossibile, & impliciter, quod sic ostendo: Quia res quæ præcedit perfectè cognita, etsi possit ordinari ad cognitionem alterius secundi obiecti, nequit tamen ordinari ad cognitionem illius quod iam supponit perfectè cognitum: quia sicut implicat, duas causas esse inuicem causas, (sequeretur enim, esse priores & posteriores inter se, quod omnino repugnat, ut ostendam in Physicis) ita etiam repugnat, duas cognitiones inuicem ordinari, ita ut prima ordinetur ad secundam, & secunda ad primam. nam quæ ordinatur ad aliam, est prior illa; ea vero ad quam ordinatur, est po-

sterior, & consequenter iam supponit habitam priorem, nec potest requiri ad eam priorem obtinendam, ergo nequeunt mutuo ordinari duæ cognitiones. Fateor, duo obiecta posse ordinari inuicem, respectu tamen diuersarum cognitionum, ut vnum imperfectè cognitum, ordinetur ad perfectam cognitionem alterius, & hoc rursus ordinetur ad cognitionem perfectam primi. si verò primum iam præcessisset perfectè cognitum, non posset secundum ordinari ad cognitionem primi. Ratio disparitatis est, quia cum respectu vnius obiecti possint esse plures cognitiones, alia perfectæ, alia imperfectæ, non repugnat ut idem obiectum præcedat cognitum per vnam cognitionem, & secundum aliam subsequatur, quod tamen repugnat respectu eiusdem cognitionis; quia idem non potest esse prius & posterius respectu eiusdem: secus respectu diuersorum, sicut meus parens est prior me, posterior vero meo aui; at verò respectu mei esse prior & posterior non potest. Si ergo ad obiecti attributionis naturā requireretur, ut ad ipsius perfectam cognitionem aliorum cognitio ordinaretur, repugnet obiectum, quod semel est attributionis, & consequenter eo ipso iam supponit, notitiam aliorum obiectorum eius scientiæ ulterius ordinari, tamquam ad obiectum attributionis, ad cognoscenda alia obiecta, vel aliquod ex iis quæ præsupponebantur iam cognita ante ipsum. Non ergo potest defendi prædicta recentiorum sententia de quatuor obiectis attributionis Logicae, quæ inter se sunt obiecta attributionis ob mutuam ordinationem cognitionum eorum obiectorum.

Fundatur ergo prædicta sententia in eo, quod 44 ut res aliqua sit obiectum attributionis, sufficit, si tota scientia infumatur in cognitione illius rei, vel alterius ad eam aliquo modo pertinentis: cum autem non repugnet ut propositio pertineat ad argumentationem ut pars illius, & ipsa argumentatio ad propositionem ut species illius, vel ut totum eam includens tamquam partem; non repugnat etiam, ut propositio sit obiectum attributionis respectu argumentationis, & hæc respectu propositionis, sicut etiam cognitio causæ potest habere pro obiecto attributionis effectum, quia causa aliquid est effectus. Item cognitio effectus potest habere pro obiecto attributionis causam, quia effectus aliquid est causæ, siue sit prior cognitio causæ cognitione effectus, siue posterior; hoc enim non attenditur in ordine ad obiectum attributionis.

Fateor, admissâ semel hac explicatione obiecti attributionis ut sic, rectè assignari ea quatuor obiecta attributionis in Logica: nam iuxta illam explicationem non repugnat duas vel plures res inuicem esse obiecta attributionis inter se in vna scientiâ. Impugnanda ergo est hæc sententia Primò, euertendo eam definitionem obiecti attributionis: Secundò, ostendendo, eā admissâ, plura esse adhuc obiecta attributionis.

Et quidem Primò suppono, punctum hoc esse solum de nomine, de significatione scilicet vocis *obiectum attributionis*. vnde valde miror, vocem iam antea acceptam in aliâ significatione, ita prohibita de nouo ab hoc Auctore in aliâ significatione vsurpari; & magis admior, quod cum ibi tot condiciones posuerit, scilicet in cuius partibus *subiectiuis, componentibus, integrantibus, causis, ef-*

fectibus, &c. non etiam dixerit obiectum attributionis illud esse, in cuius parentibus, fratribus, consanguineis, patriâ, amicis, inimicis, famulis, 45 bobus, alinis, &c. cognoscendis scientia occupatur: tam gratis enim illa prima definitio fingitur, quam hæc fingeretur; imò hoc modo mille alias definitiones possemus nobis, ridiculas quidem, sed tam bene fundatas quam ista sit, imaginari. Standum ergo in questione de nomine, communi & ab omnibus receptæ significationi huius vocis *obiectum attributionis*, scilicet pro eo obiecto, ad cuius perfectam & exactam notitiam omnes reliquæ cognitiones illius scientiæ ordinantur quasi ad finem extrinsecum, vel ex natura sua iuxta nostram sententiam, vel iuxta aliorum, ex intentione Philosophorum: quare omnes concedunt, ad indagandum obiectum attributionis, debere inquiri quod sit obiectum, in cuius cognitione quasi ultimò quiescat scientia, & ad quod cetera supponantur cognita. Ita antiqui & recentiores omnes, quos viderim, qui hoc nomen *obiectum attributionis* in scholas introducere ceperunt; ergo illo uti debemus in significatione, in qua acceptum est ab inventoribus. Et Conimbricenses, qui hac de re clariùs differuere, affirmant, obiectum attributionis debere ita esse unum, ut una definitione explicetur.

46 At si causa esset obiectum attributionis effectus, & è contrario effectus obiectum attributionis causa; ut volunt hi Auctores, non posset obiectum attributionis unicâ definitione explicari; quia causa & effectus, si sint diuersi, ut sæpè contingit, non possunt eadem definitione declarari. Vterius requirunt Conimbricenses, ut omnia de quibus agit scientia, referantur ad cognitionem obiecti attributionis, & hoc dicunt esse ex mente Philosophorum omnium; ergo obiectum attributionis non bene explicatur ab his recentioribus: ut enim supra ostendi, licet duæ res mutuam inter se habeant connexionem, tamen quoad perfectam sui cognitionem nequeunt mutuo ordinari, neque esse sibi mutuo finis ultimus; ergo nec possunt esse mutuo inter se obiecta attributionis, prout obiectum attributionis à Doctoribus explicatur.

Secundò impugnatur ea definitio, quia iuxta illam deberet etiam terminus assignari pro obiecto attributionis Logicæ, contra Auctorum, quibuscum disputamus, doctrinam. Probo sequelam: quia sicut scientia de effectu habet pro obiecto attributionis eius causam, eò quod effectus sit aliquid causæ; ita etiam deberet dici, cognitionem definitionis, diuisionis, & argumentationis habere pro obiecto attributionis terminos, quia hi sunt causæ intrinsecæ, id est, partes componentes definitionem, diuisionem, & argumentationem: totum autem non minus est 47 aliquid partium, quam è contrario partes sint aliquid totius, & quam effectus sit aliquid causæ; imò multo magis, quia effectus distinguitur à sua causâ, totum vero nequaquam à suis partibus. Ergo tam demonstratio, definitio, &c. sunt aliquid termini, quam effectus est aliquid causæ; ergo, sicut ob eam rationem cognitio effectus habet pro obiecto attributionis causam, & è contrario, ita etiam cognitio terminorum debet esse obiectum attributionis respectu definitionis, diuisionis, &c. erant ergo quinque obiecta attri-

butionis Logicæ. Imò in Metaphysicâ, (quo argumento postea etiam vsi sunt contra hanc sententiam nonnulli) nullum daretur obiectum quod non esset attributionis: hoc autem absurdum esse certo est certius; omnes enim supponunt, in qualibet scientiâ & dari obiecta attributa; & etiam obiecta attributionis distincta inter se. Id verò inferri, probatur apertè: quia Metaphysica habet pro obiecto adequato Deum, ens ut abstrahit à spirituali & materiali, item substantiam spirituales completam, accidentia & attributa eiusdem substantiæ; sed hæc omnia obiecta habent connexionem mutuum inter se causa & effectus, partis subiectiue & componentis; ergo omnia sunt inter se mutuo obiecta attributionis. Pater Minor, quia in primis Deus est causa omnium, unde eorum omnino cognitio habebit Deum pro obiecto attributionis. Deinde, ens in communi habet Deum & cetera entia, ut partes subiectiue, ergo ens in communi est obiectum attributionis Metaphysicæ. Vterius, Angelus respicit Deum ut causam sui, ens in communi ut partem, accidentia & passiones ut effectus; ergo & Angelus erit obiectum attributionis. Denique ipsa accidentia & passiones Angeli respiciunt Deum & Angelum ut causas sui, ens autem ut sic, ut partem componentem; ergo etiam sunt obiectum attributionis reliquorum; ergo omnia obiecta de quibus disputat Metaphysicus, dicenda sunt obiecta attributionis Metaphysicæ, si definitioni tradita ab his recentioribus standum est. Quod quàm sit absurdum, nemo non videt; ergo ea definitio, ut noua, & confundens obiecta attributionis cum attributis, reiicienda est, standumque communi acceptioni obiecti attributionis.

Eam rursus impugnat nonnemo; quia nec modus sciendi, nec argumentatio erunt obiectum attributionis, eò quod syllogismus fallax, de quo agit Logica, nihil est modi sciendi, nec pars, nec effectus, nec species, &c. Sed respondebunt aduersarij, esse aliquid illius, quia sunt contrarium illius. Verò, si hoc modo velint hi Auctores per Genitium illius explicare obiectum attributionis, nihil erit in toto mundo, cuius cetera non sint aliquid, vel concausa illius, vel effectus illius, vel concreatura illius; ridiculum autem est dicere, hoc ad obiectum attributionis sufficere.

Tertiò impugnatur ea definitio, quia unitas 49 scientiæ secundum communem sententiam sumitur ab unitate obiecti attributionis; ergo in unicâ scientiâ non possunt plura obiecta attributionis assignari. Responder aduersarij, si una scientia dicitur, quia est vnum obiectum ad quod cetera dicant ordinem, ergo si sunt plura ad quæ cetera dicant ordinem, à fortiori scientia erit una. Hæc solutio omnino displicet; perinde enim est, ac si quis taliter argumentaretur, Idè constitui vnum imperium Monarchicum, quia omnes homines subsunt vni Principi, & inde vellet inferre à fortiori, futurum vnum imperium, si omnes dicerent ordinem ad multos Principes, ineptè argumentaretur, cum potius opposita consequentia deberet inferri. Ratio à priori est, quia idè constituitur vnum Imperium, quia Princeps est vnus tantum. Vnde eo ipso quod Principes sint plures, necessum est imperium non esse Monarchicum, quia deficit ratio, quæ consti-

constituebatur in ratione talis, nempe unitas Principis, cum negatione multipliciter. Similiter etiam in tantum unum obiectum attributionis constituit unam scientiam & non plures, in quantum ipsum obiectum est unicum, non plura; ergo eo ipso quod plura obiecta attributionis ponantur, ponuntur etiam rationes requisitae ad multiplicandam scientiam.

50 Confirmatur ex doctrina à nobis supra tradita: quia unitas scientiae desumitur ex connexionne, quam dicunt omnes cognitiones inter se à prima usque ad ultimam, quae versatur circa obiectum attributionis; ergo eo ipso quod sint plura obiecta attributionis, ad quae cognitiones dicantur diversas connexiones, diversas etiam scientias assignare necessarium erit; nequeunt ergo in una scientia esse plura obiecta attributionis adaequata.

SUBSECTIO SECVNDA.

Nec modus sciendi in communi, nec omnes modi in particulari sunt obiectum attributionis Logicae.

NONNULLI assignant pro obiecto attributionis Logicae modum sciendi in communi, prout abstrahit à definitione, diuisione, & argumentatione: quia ut sic, vltimò intenditur à Logica, & ad illum ordinatur cognitio modi sciendi in particulari, sicut ad cognitionem animalis ut sic ordinatur cognitio hominis & leonis; & ad cognitionem entis in communi, ordinatur cognitio entium in particulari.

Hac sententia displicet Primò, quia ad cognitionem rationis communis non ordinatur cognitio rationum particularium, sed potius è contrario; ergo modus sciendi in communi potius est obiectum attributum ad modos sciendi in particulari, quam attributionis illorum. Consequentia est certa. Antecedens probatur; quia ad cognoscendum animal v. g. esse principium sentiendi, non est necessarium cognoscere rationale ut rationale formaliter, quia ut tale est extra rationem genericam. Idem est in aliis rationibus superioribus. Confirmatur & explicatur argumentum: quia tam perfectam cognitionem habere possum de animali in communi quatenus est principium sentiendi, etiam si non nouerim differentias reptilium, volatiliū, aliorumque inferiorum animalium, quae sub genere animalis continentur, quam qui haec omnia inferiora perfectè nouerit; nam per differentias ut differentias formaliter, non potest cognosci perfectius ratio conueniendi inter se. Ratio à priori est, quia non potest cognosci totum, nisi cognoscantur perfectè eius partes, totum enim non differt ab illis; at verò una pars bene potest cognosci perfectè, etiam si non cognoscatur altera: atque ratio communis est pars Metaphysica, species verò est totum, constans ex ratione communi & ex particulari; ergo bene potest cognosci ratio superior sic, ut non cognoscantur differentiae, è contrario verò non poterunt cognosci species particulares, quin cognoscantur rationes communes; ergo cognitio specierum non ita ordinatur ad cognitionem generis, quam è contrario; ergo modus sciendi in communi non potest

esse obiectum attributionis modi sciendi in particulari.

Confirmatur vltimò: genus ut genus, non dicitur in suo conceptu differentias, nisi summum confusissimè, ergo ad cognoscendum perfectè genus, non est necessaria explicita & distincta cognitio specierum in particulari. Probatur secundò eadem veritas, quia ante cognitionem speciei perfectam, debet praecedere cognitio perfectae generis, quod est pars illius speciei; sicut ad cognoscendum perfectè totum hominem, praerequitur cognitio perfecta corporis; ergo cognitio perfecta speciei nequit rursus ordinari ad perfectam cognitionem generis; quia, ut dixi numero praecedenti, ad aliquam rem cognoscendam nequit ordinari illa cognitio, quae necessariò praesupponit iam talem rem perfectè cognitam, sicut nequit ordinari ad faciendum ali-quod opus, id quod necessariò supponit tale opus iam perfectum & absolutum, ut ex terminis constat.

Nonnulli recentiores hanc rationem ut debilem respuunt; qui putant in Metaphysicâ ens ut sic esse obiectum attributionis, & ad illud cognoscendum ordinari cognitionem de Deo, & de Angelis, aliisque differentiis entis: aiunt enim, perfectius cognosci animal, si cognoscatur quibus differentiis possit contrahi, quam si illa prorsus ignorentur; ea enim capacitas, ut identificetur cum hac vel illâ differentiâ, est essentialis ipsi animali, quae nequit cognosci nisi cognitio differentiis in particulari. Verum hæc impugnatio omnino displicet, & quidem hi Auctores non tenent consequentiam; negant enim nobiscum, rationem genericam ex parte obiecti esse aliquam rationem abstractam ab indiuiduis, quæque ad illa possit contrahi (fortè enim in hac opinione vim haberent argumenta ipsorum) aiuntque, genus ex parte obiecti esse ipsamet species & eorum indiuidua, ut inter se confusa & cognita, ut omnino similia, de quo fusiùs infra. Iam autem hoc supposito, sic argumentor: Ea cognitio, quæ illa indiuidua inter se distinguo, & differentias ipsorum penetro, nullatenus potest deferuire ad ea confundenda inter se, & cognoscenda quasi essent unum, cum potius per eam cognitionem distinctam auferatur confusio requisita ad rationem generis; ergo in nostrâ sententiâ repugnat, ad rationem genericam ordinari cognitiones differentiales, quia ad confundenda ea indiuidua non ordinatur cognitio illa distinguens: non est autem in nostrâ sententiâ alia ratio generica, nisi ipsamet cognitio confusa. Fateor, si ex parte obiecti poneremus aliquam veram formalitatem abstractam, quæ esset genus, posset tunc dici ad cognitionem illius ordinari aliquo modo cognitionem differentiarum, ut eò melius cognosceretur ordo illi intrinsecus ad ea inferiora. Et fortè hi recentiores putarunt se iuxta hæc principia discurre. At in nostrâ sententiâ ratio generica nullum habet ex parte obiecti ordinem aut respectum ad differentias; est enim formalissimè ipsamet differentia: quo manet argumentis à ratione in contrarium factis satisfactum.

Ad illud è Metaphysicâ suo loco ostendam, 54 ens ut sic non esse eius obiectum attributionis, consequenter ad hanc doctrinam præsentem.

Confirmo & explico, retorquendo argumentum. Vt ego sciam, quid sit *existere a parte rei* (in quo conceptu consistit ratio entis vt sic) non me iuuat cognoscere quid sit esse materiale aut spirituale, quid sit esse honestum moraliter, quid malum, quid sit discurre, &c. hæc enim non iam ad cognoscendum *existere vt sic*, sed ad cognoscendas species illius deferuit, vt ex ipsis terminis patet. Stat ergo firmum semper argumentum *suprà* à nobis factum.

Dices, hoc argumento euinci, primam cognitionem perfectam generis esse independentem à cognitione perfectâ speciei, & consequenter non posse hanc ordinari ad illam; verum non probari, cognitionem speciei non posse ordinari ad secundam cognitionem generis: sicut, licet primus actus non possit oriri ab habitu, quia est causa illius; secundus tamen actus recte potest oriri ab habitu producto per primum. Sed contra, quia per te cognitio perfecta generis est independentis à cognitione speciei, demus ergo illam cognitionem repeti, vt potest, sine cognitione speciei, perfectò generis. bit habitum facilitantem ad illam rationem genericam; ergo cognitio speciei non potest deferuire ad cognitionem perfectam generis vilo modo. Patet consequentia, quia nec deferuit ad eam cognoscendam facilius (id enim præstat per habitum productum ex primis illis cognitionibus); neque deferuit ad eam cognoscendam simpliciter, (vt & tu fateris) ergo ad nihil. Exemplum autem de habitu & actu non est è re, quia non possum elicere facilius actus sine habitu. Vnde non mirum, si concurrat ad secundum actum, non verò ad primum, quia secundum actum facilius elicio quàm primum: at etiam sine cognitione speciei possum esse facillimus ad cognitionem genericam, vt probatum est; ergo exemplum de habitu & actu non vrget.

Secundò impugno prædictam sententiam, quia finis præcipuus Logicæ est, tradere modum sciendi, quo alias scientias perfectè obtineamus: sed non obtinemus illas per modum sciendi vt sic, sed per modos sciendi in particulari, v. g. per definitionem, diuisionem, & argumentationem; ergo modus sciendi in communi non est finis vltimò intentus à Logicâ. Maior & consequentia sunt euidentes. Minor probatur: quia ego addisco alias scientias per modum sciendi realem, non per modum sciendi impossibilem: sed modus sciendi in communi non est realis, nec possibilis, ergo per illum non possum addiscere alias scientias. Confirmatur, quia nulla scientia versatur circa sua obiecta, nisi definiendo, diuidendo & argumentando in particulari: modus autem sciendi vt sic, licet possit esse obiectum cognitum, non tamen potest esse actus, & medium ad cognoscendum formaliter per ipsum. Cuius ea est ratio, quia licet obiectum possit non esse aliquid reale, vel particulare; cognitio tamen de obiecto realis & particulatis debet esse; ergo licet Logica possit cognoscere modum sciendi vt sic, per illum tamen vt sic nequeunt alie scientie formaliter sua obiecta cognoscere; ergo cum obiectum Logicæ præcipue intentum, sit *modus sciendi* quo reliquæ scientiæ sua obiecta attingunt, non potest esse modus sciendi in communi, sed in particulari. An autem hoc argumentum & sequens fiant contra meam sententiam,

prout nonnulli recentiores contendunt, disquiram num. 59.

Tertio principaliter impugnatur ea sententia 56 ad hominem; quia ipsi admittunt, Logicam esse scientiam practicam, & vltimò ad rationem scientiæ practicæ requiri, vt eius obiectum attributionis sit operabile: sed modus sciendi in communi non est obiectum operabile, ergo vel naquit esse obiectum attributionis; vel si est, Logica erit speculatiua, & non practica: quorum vtrumque est contra aduersarios, quibuscum ago.

Quartò & vltimò refutatur ea sententia, quia si quis perfectè sciat definitionem, diuisionem, & argumentationem in particulari, habet perfectum modum sciendi, imò omnes modos sciendi possibiles; ergo eis cognitis non est, cur vltimò appetat modum sciendi vt sic, ergo cognitio modi sciendi in particulari, non ordinatur ad cognitionem modi sciendi in communi, vt ad obiectum attributionis.

Aliud argumentum adducit contra hanc sententiam nonnullus, quod scilicet sequeretur ex eâ, non tam modum sciendi vt sic, quàm propositionem vt sic esse obiectum attributionis; quia propositio est genus ad modum sciendi, sicut modus sciendi est genus ad definitionem, & diuisionem. Sed fortè respondebunt aduersarij, non quamcumque rationem communem, sed illam quæ pertinet propriè ad scientiam, esse obiectum Logicæ: propositionem autem vt sic, esse communem veræ & falsæ, idè ad Logicam non spectare vt obiectum attributionis; secus verò modum sciendi vt sic. Idè omisso hoc argumento, sufficiant quæ nos fecimus.

Alij Doctores propius veritatem attingentes, 57 omnes modos sciendi in particulari, definitionem scilicet, diuisionem, & argumentationem, assignarunt pro obiecto attributionis Logicæ. Quorum ratio est, quia Logica intendit præbere alius scientiis instrumenta quibus cognoscant sua obiecta, hæc autem tam sunt definitio quàm diuisio, quàm argumentatio, & è contratio; ergo omnia simul sunt obiecta attributionis Logicæ. Confirmatur, definitio propter se & diuisio propter se, & argumentatio propter se sunt maxime viles ad alias scientias; ergo eas omnes propter se intendit Logica tamquam obiectum attributionis.

Hi in primis non videntur locuti consequenter: ob eandem enim rationem (quo argumento postea alij frequenter hanc sententiam impugnant) possent assignare pro obiecto attributionis Logicæ propositionem, quia propositio etiam est instrumentum quo alie scientiæ cognoscunt sua obiecta. Neque enim omnes cognitiones aliarum scientiarum, sunt definitio, diuisio, & argumentatio: nam ad Philosophiam pertinet cognitio risibilitatis hominis, & eius admirationis, quæ tamen cognitiones habentur per simplices propositiones. Idem est de aliis Philosophiæ & aliarum scientiarum cognitionibus, cum præcipue, etiam si definitio, diuisio, & argumentatio repugnarent, adhuc propositio esset per se appetibilis in horum sententiâ; esset enim cognitio, quæ vnum de alio prædicaretur, ergo etiam propositio erit obiectum attributionis Logicæ. Quod enim sit minus perfectum, quàm definitio, nihil impedit

impedit quòd minùs sit obiectum attributionis; nam etiam syllogismus probabilis est minùs perfectus quàm demonstratio, & tamen in sententiâ horum est obiectum parziale attributionis Logicae.

Secundò impugnatur ea sententia, quia sola demonstratio est obiectum attributionis Logicae, ergo non omnes modi sciendi in particulari. Consequentia est euidens: antecedens probò Subiectione sequenti.

SUBSECTIO TERTIA.

Sola demonstratio est obiectum attributionis Logicae.

Hanc sententiam, quam veriorē reputo, latè defendit Hurtadus Disputat. 1. Logicae sect. 7. & recentiores communiter. Et in primis, qui constituunt obiectum attributionis ex arbitrio Auctoris scientia, tenentur admittere eam sententiam: Aristoteles enim Logicae Auctor nullum aliud attributionis obiectum assignauit præter demonstrationem in Logica, vt & aduersarij fatentur. Deinde, qui dicunt omnes actus scientia ex naturâ suâ dicere ordinem inter se, idem etiam tenentur docere, vt iam probò. Quia (vt num. 51. ostendi) cognitio partis ordinatur ad cognitionem totius, non è contrario: sed termini, propositio, definitio, & diuisio, nec non & argumentatio, sunt partes ex quibus componitur demonstratio; ergo illa est obiectum attributionis, definitionis, diuisionis, &c. Consequentia est euidens. Maior probata suprâ. Minor verò negari à nemine potest, quia definitio & diuisio possunt esse præmissa vel conclusio in demonstratione, ergo sunt partes illius. Argumentatio verò est pars Metaphysica demonstrationis, quia est ratio generica illius. Sed antequam ulterius pergamus, fortè ex dictis à me suprâ sic

Obiicies Primò, Modus sciendi in communi nequit esse obiectum attributionis Logicae, eò quòd modus sciendi vt sic non potest fieri; sed demonstratio etiam vt sic non potest fieri, sed debet esse in indiuiduo & determinatè, ergo demonstratio vt sic non est obiectum attributionis Logicae. Concedo libenter consequentiam, si de ratione aliquâ abstractâ demonstrationis sit sermo; est ergo obiectum attributionis Logicae, omnes demonstrationes omnium scientiarum in particulari: quia verò Logica non explicat in particulari, quid quilibet demonstratio debeat habere (hoc enim ad proprias scientias spectat.) ideo aliquo modo dici potest habere pro obiecto demonstrationem vt sic, id est ipsam Logicam, licet particulares demonstrationes habeat pro obiecto, non tamen cognoscere earum differentiam inter se.

Sed vrgebis, Ergo etiam hoc modo posset Logica habere pro obiecto modum sciendi vt sic, id est, omnes modos sciendi, non considerando eorum differentiam in particulari, licet Logica sit scientia practica, & instrumenta præbeat aliis scientiis: malè ergo suprâ num. 56. hoc argumento impugnata est sententia, docens modum sciendi vt sic esse obiectum attributionis Logicae. Respondeo, differentiam esse manifestam Primò, quia si ea sententia intelligatur de modo

sciendi vt sic, abstracto ex parte obiecti, clarè constat illum non esse factibilem, (& fortè in hoc sensu loquuntur aduersarij) ego autem in præsentia pono pro obiecto attributionis omnes demonstrationes in particulari, quæ vt sic factibiles sunt. Si verò illi non ponant ex parte obiecti nisi omnes modos sciendi in communi, confusè tamen cognitos; adhuc etiam differentia à meâ sententiâ est manifesta. Quia per hoc, quòd ego sciam quid sit modus sciendi in communi, si non scio quid sit definitio vel diuisio in particulari, nihil potero efficere; non enim nosco rationem specificam quam debeo velle. At si nosco differentiam specificam demonstrationis, etiam si ignorem differentiam indiuidualem, possum tamen rectè dirigì ad demonstrationem in indiuiduo faciendam. Sic artificij non sufficit vt faciat cathedram, nouisse quid sit opus artificiosum in communi; si autem nouerit quomodo cathedra fiat, eam faciet, licet indiuiduationem illius non nouerit. Omnes ergo demonstrationes in ratione artificij Logici solo numero differunt. Ideò Logica satisfecit suæ obligationi, declarando essentiam demonstrationis, ad indiuiduationem verò in materiâ Physicâ aut Theologicâ determinat, non Logica, sed Theologia vel Physica. Si autem ignoraretur ratio definitionis, non posset vlla scientia ex solâ cognitione modi sciendi vt sic se determinare ad definiendum. Vide ergo quanta sit differentia quoad hoc inter modum sciendi vt sic, abstrahentem ab speciebus per se considerabilibus à Logica; & inter demonstrationem vt sic, abstrahentem solum ab indiuiduationibus, de quibus per se Logica non agit.

Obiicies secundò, cognitionem partis tunc ordinari ad cognitionem totius, quando partes sunt tales per se & ex naturâ suâ, quia tunc non possunt cognosci, nisi in ordine ad totum quod ex se respiciunt. at id non videtur necessarium in partibus accidentalibus, & quæ ex se sunt quoddam totum perfectum, vt patet in numeris: licet enim binarius & ternarius componant numerum millesimum, non tamen inde fit, eos solum considerari ab Arithmetica propter millesimum, & hunc solum esse obiectum attributionis Arithmeticae. Cum ergo definitio & diuisio per se sint entia completa, & solum sint partes demonstrationis per accidens, non est necesse, vt solum propter demonstrationem cognoscantur, sed erunt tamquam media, quæ simul habent & bonitatem honestam, quæ possunt propter se amari, & vtilem, quæ possunt amari propter aliud.

Hanc obiectionem retorli contra hos Auctores, & placuit postea aliis instantia: ipsi enim dicunt, cognitionem terminorum ordinari ad propositionem, & hanc rursus ad definitionem vt ad obiectum attributionis, quod etiam verum est in omni sententiâ, quâ parte docet, terminos non propter se, sed propter propositionem & alios modos sciendi considerari à Logica. Iam ergo sic arguuntur: Termini eodem modo sunt partes propositionis, quo definitio & diuisio sunt partes demonstrationis; & sicut per te definitio & diuisio secundum se sunt quoddam totum perfectum, ita etiam termini secundum se sunt entia completa, item & propositio. Ergo sicut hoc non obstante negas, & meritò, terminos & propositiones considerari propter se à Logica, ita etiam

iam negare debes, definitionem & diuisionem propter se à Logica intendi. Deinde impugno absolutè eam solutionem, quia definitio & diuisio non sunt partes omnino per accidens, sed per se ordinatae ad demonstrationem; quia essentia prius cognita ex sua naturâ intrinsecâ ducit in cognitionem passionis non ratione sui, sed ratione suae cognitionis; cognitio autem essentiae est per definitionem, ergo definitio medio discursu ex se est illatiua cognitionis de passione; ergo definitio ex se & naturâ suâ petit esse pars demonstrationis, quia idem est esse illatiuam conclusionis, & esse partem demonstrationis; hoc autem fusiùs ostendi supra Disputat. I. à num. 43. ubi ostendi definitionem esse illatiuam conclusionis, & constitutiua demonstrationis, non secus ac ignis est productiua caloris per suam essentiam. Fateor, definitiones, quas Deus & Angeli habent de rebus, non esse illatiuas conclusionis, nec constitutiuas discursus, at in nobis ita cognitio essentiae ducit in cognitionem passionis, ut id praestet per cognitionem distinctam quam infert, & consequenter per demonstrationem. Vnde sicut ex hoc capite definitio, quâ Deus cognoscit essentias, differt ab eâ quâ nos easdem definimus, ita etiam censeo futuram diuersam specie eam definitionem essentiae, quâ in nobis esset, casu quo impossibilis esset demonstratio, ab eâ quâ nunc est; quia haec est illatiua conclusionis, illa verò non.

Et hinc manet satisfactum exemplo de numeris: quia numerus primus, verbi gratiâ, quantum est ex se, non petit numerum millesimum (neque enim vnus homo in ratione vnus esset diuersus ab eo qui nunc est, etiam si non essent possibiles mille aliae res, cum quibus componeret numerum millesimum) ergo illi numeri non dicunt connexionem essentiali cum subsequenti, tam enim essent duo, Petrus & Ioannes, etiam si non esset possibilis alius tertius, quàm modo sunt. Non ergo mirum, si cognitio binarij & ternarij numeri non ordinetur ad millesimum, ut ad obiectum attributionis, secus verò definitio, ut iam probatum est. Ad aliam confirmationem de medio, quod propter se & propter aliud potest amari, etiam facillè respondeo, verum quidem esse, me saepe posse cogitare de definitione, quatenus explicat naturam rei, etiam si non cogitem tunc, an possit ordinari ad demonstrationem, sicut potest actu amari medium, quod in se est etiam honestum vel delectabile, licet non ametur finis actu: nego tamen, propter ea non ordinari eam cognitionem ad demonstrationem. licet enim ego eam tunc non ordinem, quando tamen postea volo demonstrationem facere, eâ cognitione iuuor, quia per se est illatiua conclusionis, etiam si actu non inferat, sicut ignis etiam, quando non calefacit, est calefactiua.

63 Quod de definitione dixi, dictum puta de diuisione, quâ non differt à definitione: & licet diuisio rationis communis differat ab eius definitione, quia tamen eam diximus esse definitionem specierum, ideo etiam ordinabitur ad cognitionem proprietatum specierum medio discursu, ut probatum est.

Respondebis, hoc argumento solùm probari, definitionem & diuisionem dicere ordinem ad argumentationem, non verò dicere ad demonstrationem, praecipuè cum syllogismus probabi-

lis per se sit dignus scitu, imò de facto sapius eo vtamur quàm demonstratione, vel propter tenuitatem ingenij, vel propter dependentiam à sensibus; ergo non minus ille, quàm demonstratio, erit obiectum attributionis Logicae. Respondeo, in primis argumentationem ut sic non posse esse obiectum attributionis; quia (ut Sectione praecedenti ostendi) ratio superior ut talis ordinatur ad inferiora. Deinde nec syllogismus fallacem, quia non est modus sciendi; imò de illo diximus disputare Logicam, ut de contrario modi sciendi: sed neque syllogismus probabilem ob eandem rationem posse esse obiectum attributionis, quia non est modus sciendi. Licet autem communius eo vtamur quàm demonstratione, id tamen ex imperfectione prouenit; non quia intellectus noster de se non semper conetur ad demonstrationem tanquam ad finem vltimum, etiam si quando eam non possit obtinere; sicut contingit in causis naturalibus, quae de se semper conantur producere res perfectas, etiam si aliquando ob impedimenta occurrentia nequeant eas producere, & earum loco producant vel monstra, vel aliam rem minus perfectam.

Sed adhuc virgebis: Syllogismus probabilis non est pars demonstrationis, nec cognitio illius videtur necessariò habere connexionem cum demonstratione; ergo non ordinatur ex se & ex naturâ suâ ad demonstrationem, ergo haec non est obiectum attributionis omnium eorum quae in Logica tractantur. Respondeo, cognitionem illius ordinari ad demonstrationem, ad modum quo cognitio vnus contrarij ordinatur ad cognitionem alterius, & cognitio syllogismi fallacis, in sententiâ etiam aduersariorum, ordinatur ad cognitionem veri: licet ergo syllogismus probabilis non sit contrarius demonstrationi, quia tamen aliquo modo illi opponitur, & potest homo in eo errare, faciendo probabilem, dum deberet facere eundem, ideo oportuit ut de probabili etiam differeret Logica, eo fine, ut sciret meliùs intellectus, quomodo possit demonstrationem facere.

Secundò principaliter probatur nostra sententia, quia finis vltimus Logicae est tradere modum sciendi, sed hic propriè est sola demonstratio, ergo, &c. Probo Minorem. Scire, est cognoscere rem per causas, & quod illius est causa: hoc autem non fit neque per definitionem, nec per diuisionem, sed per demonstrationem, quae est cognitio rei per suas causas, vel à posteriori per effectus; ergo sola demonstratio propriè est modus sciendi. Confirmo. Proprius modus sciendi hominis, ut distinguitur ab Angelo & Deo, est per discursum: sed Logica intendit modum sciendi proprium hominis, ergo & discursum. At inter discursus, solus demonstratiua est scientia, ergo Logica primariò intendit demonstrationem. Et hinc colliges, etiam si definitio secundum se esset nobilior modus sciendi, quia tamen non est proprius hominis, eam non futuram obiectum attributionis Logicae: sed neque esse nobiliorem demonstratione constat, quia haec includit definitionem, & addit aliquid supra illam, scilicet conclusionem illatam, ergo est perfectior quàm sola definitio.

Probo Teriò meam sententiam, quia in vni-

ea demonstratione exercet intellectus omnes tres operationes, apprehensionem, iudicium, discursum; ergo sola demonstratio est quæ adæquat actiuitatem intellectus, ergo illa sola est ultimus illius finis. Probo antecedens, quia in primis ad eam debet præcedere apprehensio, sicut ad omne iudicium: deinde, in ea datur iudicium & assensus circa præmissas, & præterea discursus circa conclusionem, ergo includit omnes tres intellectus operationes, ergo in illa satiatur & expletur capacitas nostri intellectus, ergo est eius ultimus finis. Deinde, obiectum ipsius per solam demonstrationem perfectè cognoscitur, quia per eam solam cognoscitur obiectum in se eius proprietatis & causæ; ergo sola demonstratio est obiectum attributionis Logicæ, vt pote quæ sola est perfectè cognitio obiecti.

Obiectis, Deus perfectius cognoscit obiecta, quàm nos: sed Deus cognoscit per definitionem, ergo definitio est perfectior modus cognoscendi quàm demonstratio. Respondeo, Dei definitionem attingere res in se, & simul in ipsis attingere earum causas & proprietates per cognitionem, quæ posset dici virtualis discursus, nostram verò definitionem non posse id se solâ præstare, vnde eget noster intellectus demonstratione, vt perfectè obiectum cognoscat, & consequenter in nobis perfectior modus cognoscendi est per demonstrationem, quàm per definitionem.

66 Rogabis, quâ ratione Enthymema ad demonstrationem reducat. Respondeo, in mente non esse Enthymema, vt diximus in Summis, & amplius ostendat in libris de Prioribus & posterioribus.

Vtenuis rogabis, quâ ratione argumentatio ordinetur ad demonstrationem, eum non differant inter se, nisi solum ex parte materiæ, non verò ex parte artificij Logici; Logica autem non agit de materiâ, sed de formâ syllogismorum. Responderi potest Primò, Logicam agere de materiâ demonstrationis vt distinctâ à materiâ syllogismi probabili, licet in ipsis demonstrationibus non agit in speciali de materiâ demonstrationis Philosophicæ & Theologicæ. Respondeo Secundò & melius, demonstrationem non differre à syllogismo probabili ex parte materiæ, id est ex parte rerum, nam de eadem re potest haberi & demonstratio & syllogismus probabilis; differunt ergo ex parte propositionum, quibus constat, & sæpè in ipsâ illatione conclusionis: Logica autem, licet non agit de rebus ipsis proximè (vt suprâ dixi) agit tamen de propositionibus ipsis, & de differentiâ inter eundem & probabilem, vnde differentiâ demonstrationis à syllogismo probabili per se spectat ad Logicam, quod ab omnibus concedi debet, siue dicatur demonstratio obiectum attributionis Logicæ, siue non. Alia argumenta, & pro nostra sententiâ contra illam omitto, quia faciliè ex dictis soluantur, nec sunt prædictis efficaciora: ea vide apud Hurtadum suprâ fusiùs solito hac de re disputantem.

SECTIO VI.

An obiectum Logicæ differat ab obiecto aliarum scientiarum.

DIFFICULTAS hæc sub alio titulo agitata foret, an scilicet Logica ab aliis scientiis distinguatur. Verum quia hæc distinctio ex obiecti distinctione communiter censetur provenire, idè eam oportet explicare hic vbi de obiecto Logicæ disquirimus. Pro cuius intelligentiâ suppono, modum sciendi, prout est obiectum Logicæ, non dicere entitatem aliquam realem, aut modalem superadditam ipsorum actuum substantiæ, ab eisque separabilem, vt nonnulli male docuerunt. Quod probo, quia definitionem v. g. (idem est de diuisione) esse modum sciendi, nihil aliud est, quàm esse cognitionem expressam rei repræsentantem, rationem communem, & differentialem: sed repræsentare has rationes, est ipsa essentia actus, qui est definitio; ergo modus sciendi vt talis, non dicit modum accidentalem essentiæ ipsorum actuum superadditum. Consequentia est euident. Maior certissima: nam quid est aliud definire, quàm cognoscere rem per genus & differentiam? Minor verò, scilicet, eam repræsentationem esse ipsam actuum substantiam, inde constat, quia actui non accidit esse cognitionem sui obiecti (vt vniuersa Philosophia docet) imò nihil magis actibus essentiale, quàm esse sui obiecti repræsentationem.

Confirmatur: eo ipso quod ponamus actum illum, qui est definitio, & per possibile vel impossibile auferamus ab eo omnem modum superadditum, actus ille repræsentabit rationem genericam & specificam; ergo erit definitio, ergo superfluous est modus superadditus. Imò, licet demus, de facto, resultare eum modum, adhuc in priori naturæ, in quo intelligitur actus illum præcedens, debet concipi actus vt repræsentans genus & differentiam, quia non potest intelligi cum aliâ essentiâ; ergo pro illo priori iam eum concipimus vt definitionem, quia concipimus eum repræsentantem genus & differentiam, ergo, etiam si resisteret talis modus accidentalis, adhuc per illum non constitueretur definitio in esse definitionis, ergo neque in ratione modi sciendi, ergo neque in ratione obiecti Logicæ.

De diuisione probatur eodem modo. Nam diuisionem esse modum sciendi, nihil est aliud, quàm repræsentare rem explicando partes eius, vel componentes, vel subiectiuas: sed hoc totum est essentiale actui, ergo & esse modum sciendi. Minor debet probari eodem modo quo de definitione, tum quia non distinguitur à definitione (vt dixi) tum quia, licet distinguatur, tam essentiale est diuisioni diuidere partes totius, quàm definitioni eas coadunare: non enim aliter diuidit, nisi cognoscendo vt distincta ea membra, cognitio autem est essentia ipsa actus ipsius.

Aduerte, nonnullos voluisse, definitionem esse compositam ex tribus vel quatuor apprehensionibus, aliâ terminatâ confusè ad subiectum, v. g. ad hominem, aliâ ad copulam, aliâ ad genus, vltimâ ad differentiam; & idem dicunt de diuisione,

69 diuisione, imò & de omni iudicio vniuersim. De hac sententiâ agemus, Deo iuuante, in libris de Animâ: nunc solum obseruo, in eâ dicendum esse definitionem & diuisionem distingui à quolibet actu seorsum sumpto, non tamen ab illis omnibus collectiue sumptis: sicut homo distinguitur ab animâ solâ, & corpore solo, & ab vnione solâ, non tamen ab omnibus illis. Quid autem sit illos actus esse simul, faciliè intelligitur, si comparentur cum coëxistentiâ duorum hominum v.g. quæ nihil est aliud, quàm vtriusque existentia & duratio, de quo nonnulla in Disputat. XIII. de Relatione.

Maiores difficultates sunt in argumentatione, quæ constat tribus propositionibus realiter distinctis, quæ variari possunt & permutari, ita vt cum eisdem propositionibus diuersæ argumentationes in diuersis figuris efformentur, v.g. *omnis homo est animal, Petrus est homo, ergo Petrus est animal.* Hic syllogismus est in primâ figurâ: si verò Maior ponatur loco Minoris, & hæc è contrario loco Maioris, vt, *Petrus est homo, omnis homo est animal, ergo Petrus est animal.* iam erit syllogismus in quartâ figurâ *Galenî*, etiam si maneant iidem actus; ergo forma argumentationis distinguitur ab omnibus illis actibus, etiam simul sumptis. Dixi in Summulis, & iterum repetam Disputatione xv. in intellectu eo instanti, quo fit syllogismus, non esse Maiorem & Minorem, sed duas propositiones, quas dicimus præmissas: vnde etiam dixi, quartam figuram *Galenî* non distingui à primâ in intellectu. Vnde nego, cum eisdem omnino propositionibus posse in intellectu variari figuram syllogismorum. De conclusione nullum est dubium, quia hæc de se essentialiter est conclusio, vt nos ostendimus fusiùs in libris Priorum.

70 Obiicies, definitio hominis & definitio leonis conueniunt in ratione definitionis, non verò in ratione actus; ergo forma definitionis debet esse diuersa ab ipsis actibus: sicut, quia vas aureum & argenteum conueniunt in formâ vasis, & differunt in materiâ, colligere licet, formam vasis diuersam esse à materiâ illius. Idem argumentum fieri potest contra diuisionem, argumentationem de homine vel leone: nam conueniunt in formâ diuisionis & argumentationis, differunt tamen actus ratione suæ entitatis, ergo forma diuersa est ab entitate actus. Respondeo, duas definitiones, aliam hominis, aliam equi (idem est de diuisione & argumentatione) esse etiam diuersas in ratione definitionis, non quia in hoc, quod est explicare naturam rei, differant formaliter loquendo; sed quia hoc est idemificatum cum aliis formalitatibus diuersis: & hinc solum colligitur, rationem definitionis esse genus ad hanc vel illam definitionem specie diuersam; non verò colligitur, rationem definitionis distingui realiter ab ipsis actibus, sicut, licet homo & equus conueniant in ratione animalis, & differant in rationibus specificis, non idè sequitur, rationem animalis esse accedens respectu hominis & equi. Exemplum autem de vase aureo non est de re, tum quia (vt dicam in Prædicamento Situs) etiam illæ formæ sunt diuersæ in specie, licet diuersitas non oriatur ex diuersitate materiæ; tum quia forma illa vasis est separabilis ab ipsâ materiâ, vt oculis cernimus: at forma definitio-

nis nequit ab ipsis actibus separari, vt supra ostendi.

Possent etiam aliqui virgare aduersarios: quia licet forma definitionis distingueretur ab ipsis actibus, adhuc deberet esse diuersa specie in illis duabus definitionibus hominis & leonis; quia actus, ex quibus resisteret forma illa, essent (vt & aduersarij fatentur) diuersi specie, ergo etiam formæ ex illis resultant. Patet consequentia, quia duæ formæ exigentes per se diuersa subiecta in specie, & ipsæ specie differant necessarium est: hæc enim ratione probatur communiter, cognitiones Angeli & hominis esse diuersas specie propter diuersitatem potentialium, in quibus recipiuntur; ergo & aduersarij tenentur illi obiectioni satisfacere, cum ex eorum sententiâ etiam sequatur, formam definitionis esse diuersam pro diuersitate actuum, quod contra me pro absurdo inferebant. Sed hæc impugnatio apud me non habet vim, quia non omnes formæ, quæ sunt de facto in diuersis subiectis, sunt etiam specie diuersæ, nisi quando quælibet est alligata determinatè illi diuerso subiecto. Potest autem contingere, vnam formam esse naturâ suâ indifferentem, vt vel in hoc vel in illo subiecto specie diuerso existat; sicut calor est indifferens vt oriatur vel à sole vel ab igne: eo autem casu sicut non valet, *hic calor de facto oritur à sole, & ille de facto ab igne diuerso in specie à sole, ergo etiam calores differunt specie*; ita nec valeret, *hæc forma est in hoc diuerso subiecto, & illa in alio diuerso specie, ergo differunt inter se specie*, vt patet de facto in gratiâ, quæ est eiusdem speciei siue in homine siue in Angelo sit. Ad illam instantiam de cognitione respondeo, etiam ibi consequentiam per se non esse bonam. Quid autem de facto dicendum sit, in materiâ de Angelis ostendi.

Ex hucusque dictis apertum est, quid sentendum sit de diuersitate obiectionis Logici ab obiectione aliarum scientiarum, & præcipuè ab obiectione Philosophiæ, de quâ solâ potest esse difficultas; quia cum hæc agat de animâ & eius actibus, videtur cum Logica coincidere: constat, inquam, ex his quid sentiendum sit, nempe Logicam & Philosophiam agere de eodem obiectione realiter loquendo, circa illud verò diuersas formalitates considerari à Logica, quàm à Philosophiâ. Hæc enim agit de vitalitate actuum, eorum veritate & falsitate, de respectu quem dicunt ad potentias, & ad obiectum, & de aliis similibus; Logica verò in eis considerat rationem cognitionis, generis, speciei, diuisionem totius in partes, rationem prædicationis vnius de alio, & similes formalitates, quæ ratione nostrâ distinguuntur ab illis, quas diximus à Philosophiâ cognosci. Et hoc est sufficiens ad distinguendas eas scientias, sicut & Metaphysica distinguitur ab aliis, non quia obiecta illius distinguantur realiter ab obiectionis aliarum scientiarum (agit enim de omnibus entibus sub ratione communi) sed propter diuersas formalitates, quas in eodem obiectione considerat. Quod si dicas, ad eandem scientiam Philosophiæ, eo ipso quod agat de actibus intellectus, pertinere agere de omnibus illorum formalitatibus; facile potest responderi, vel negando id esse necessarium, quod potest probari exemplo adducto de Metaphysicâ; vel concedendo Logicam esse partem Philosophiæ, & ab eo distingui solum

solum inadæquate vt inclusum ab includente, & vt partem à toto, quæ est communissima sententia inter Doctores, quam defendunt Fonseca Tomo Metaphysicæ cap. 3. quæst. 3. sect. 3. Conimbricenses quæst. 4. Proemij art. 4. & recentiores multi secuti plures Antiquos, quos videre licet apud proxime relatos.

Aduerte tamen, quando dico *diuersas formalitates*, non intelligi à me diuersum aliquid ex parte obiecti, has enim formalitates obiectiuas in creatis reiciam infra. Vnde, si clariùs vis respondere, dic Logicam à Philosophiâ ex parte obiecti non distingui, sed ex modo quo illud explicat.

Quâ vero parte Logica agit de demonstratione vel de argumentatione, habet diuersum obiectum non solum ratione, sed etiam realiter ab obiecto librorum de Animâ, quia in his solum agitur de natura cuiuslibet actus seorsim; Logica verò agit etiam de coëxistentia quæ consistit in duratione

eorum actuum, ex quibus argumentatio constituitur: hæc autem coëxistentia distincta est realiter ab essentiâ cuiuslibet actus, imò & omnium, nam supra illos addit durationem realiter distinctam, iuxta probabiliorum opinionem. Nec ideo censeas nos docere contrarium eis quæ proximè diximus, dum negauimus rationem modi sciendi non esse quid accidentale, distinctum ab ipsis actibus: tunc enim loquebamur de illis etiam vt in coniunctis cum durationibus, à quibus vt sic non distinguitur ratio argumentationis, vt aduersarij volebant, contententes, esse quamdam formam realem artificialem illis superadditam; at verò in præsentî solum loquimur de illis secundum suam substantiam, & vt distinctis ab ipsis durationibus, secundum quam solam rationem considerantur ab Animastico, & distinguuntur ab obiecto Logicæ etiam considerantis eorum coëxistentiam in tempore, ratione cuius efficiunt argumentationem.

DISPUTATIO TERTIA.

De Logica secundum se, & in ordine ad suum obiectum.

SECTIO I.

De Logica docente & vrente.

CELERRI diuisione in *docentem* & *vrentem* Logicam partiuntur Dialectici. De hac egit D. Thomas 4. Metaphysicæ, lect. 4. Scotus quæst. 1. Prædicabilium, & moderni nonnulli nimium fuscè & inutiliter hac de re disputarunt, rem claram importanâ disquisitione obscurantes. Nos breuius ab hac difficultate expediemur. Pro quâ aduerte, nemini dubium esse, Logicam docere modum definiendi, diuidendi, &c. Deinde, certum esse, alias scientias, imò & ipsam Logicam, vt eâ doctrinâ, dum qualibet in propriâ materiâ definit, diuigit, &c. Hæc quæ de re disputari poterant, ad id sunt certa & per se manifesta, vt in controuersiam vocari nequaquam debeant: est tamen inter Doctores magna dissensio, cui sit applicandum nomen *Logica vrentis*, an solum ipsi Logica, an aliis etiam scientiis, dum iuxta regulas Logicæ definiunt, diuidunt. Rursus, an Logica præcisè quatenus agit de probabilibus, an etiam quatenus de omnibus aliis suis obiectis. Quæ dissensio est, vt pater, de solo nomine, ideoque parui momenti. Rem intellige, vocibus vtire vt libuerit, nec deficient patroni pro quocumque modo loquendi. Dicam tamen, quid in hoc puncto videatur probabilius, & consequentius ad ipsarum vocum significationem.

2. Ego in primis censeo, diuisionem hanc esse solius Logicæ, vnde solum appellarem *Logicam vrentem* ipsam Logicam, dum in actu exercito vtitur definitione, diuisione, &c. Quod enim aliqui docent, Logicam vrentem dici ceteras scientias, dum definiunt, diuidunt, &c. non placet, quia illæ non sunt Logica, sed vrentes Logica: quando autem totum aliquod potentiale diuiditur, semper partes diuidentes debent in recto

participare rationem diuisi. nec enim posset dici rectè, *animal aliud est rationale, aliud causa animalis, scilicet Deus*; ergo pari ratione non potest dici rectè, *Logica alia est docens, alia est ea quæ vritur Logica*, quia, quæ vritur Logica, verè non est Logica, sicut vtens ferrâ, verè non est ferra. Quod si, hoc non obstante, volueris alias scientias posse etiam dici Logicam, quia, licet non cognoscant modum sciendi, ipsum tamen efficiunt; non tecum contendam, habes quem imiteris P. Valquez 1. parte, Disputat. 8. num. 19. & Hurtadum Disputat. 2. Logicæ, §. 4. qui refert Augustinum, vocantem Paulum & alios Theologos Dialecticos, non quia traderent modum sciendi, sed quia eo in suis materiis vterentur. Sed Hurtadus non benè id explicat: ibi enim; Logicam vrentem vsurpat pro eodem quod *vrentes Logica*. Incurrit autem obiectionem à nobis factam; non enim benè diuiditur ferra, alia est quæ ferrat, & alia quæ vritur ipsâ ferrâ. Debent ergo, vt ea diuisio possit sustineri, etiam alia scientiæ vocari in nominatiuo Logica, siue id sit per figuram, siue alio modo, vt rectè possint esse membrum diuisionis Logicæ: sed quæstio est de nomine, & parui momenti.

Obiicies contra nostram doctrinam. Idem actus nequit esse vtens & docens, quia non potest esse obiectum sui ipsius; sed omnes actus Logicæ sunt docentes, ergo nequeunt esse Logica vtens, ergo soli actus aliarum scientiarum erunt Logica vtens. Respondetur communiter, eundem actum posse esse docentem respectu aliquorum, & vrentem respectu alterius reflexi supra ipsum cuius regulis conformetur: neque enim implicat, vnum actum esse cognitionem obiecti, & simul esse obiectum actus reflexi. Hæc solutio non respondet omnino difficultati: quia, licet id verum sit in pluribus actibus, v. g. quando demonstro essentiam definitionis (nam ille actus est docens respectu definitionis, & vtens respectu doctrinæ de demonstratione:) at verò in pri-

mā definitione, quā ipsam definitionem explico, 4
v. g. *definitio est oratio explicans naturam rei per genus & differentiam*, cum non præcellerit alter actus docens essentiam definitionis cui hic conformetur, non poterit esse vtens, nisi respectu doctrinæ à se traditæ; ergo iam erit obiectum sui ipsius, quod videtur repugnare. Respondeo ergo, illum actum esse vtentem Logicā non ex doctrinā, vel ex reflexā cognitione definitionis, sed quia ipse intellectus habet vim naturalem ad efficiendas definitiones, & diuisiones, etiam si non præcellerit directio, quā de illis faciendis edoceatur. Nam (vt dicam Sectione 4.) Logica artificialis non est simpliciter necessaria ad definiendum, diuidendum, & argumentandum. Vnde nego, illum actum primum esse obiectum sui ipsius: quia licet vtatur Logicā, non tamen habet id ex directione alicuius actus, à quo cognitus sit, neque ex directione à se ipso, vt iam dixi. Sed replicabis fortē, ergo ille actus non est Logica artificialis vtens, sed naturalis: hic autem definimus solam Logicam artificialem. Respondeo, concedendo, illum actum non vtī præceptis Logicæ, sed naturæ vi fieri: addo tamen, in reseruare eadem præcepta, quæ per alios actus Logica artificialis tradit, ideoque posse dici in actu exercito vtentem præceptis Logicæ artificialis, nec aliud iam hic contendimus.

De Logicā docente nulla est difficultas: nam alia scientia non possunt dici Logica docens, cum illa nullo modo tradant regulas faciendi definitionem, diuisionem, &c. in quo consistit munus Logicæ docentis.

Logica habitualis docens, & habitualis vtens (idem est de actualibus) distinguuntur inadæquate, vt includens ab inclusō, casu quo alia scientia dicantur Logica vtens: quia Logica docens iuxta eum modum dicendi, includit solum ipsam Logicam; at verō Logica vtens includit & ipsam Logicam, & reliquas scientias vtentes præceptis Logicæ. Logica autem sola à se ipsā simul cum aliis scientiis distinguitur inadæquate, vt pars à toto, & inclusum ab includente. Verum in meā sententiā, asserente Logicam vtentem solum dici ipsam Logicam, dicendum est; nullo modo distingui realiter docentem ab vtente.

Nonnulli recentiores dixerē, nullam dari Logicam habitualement vtentem, quia Logica habitualis vtens debet inclinare ad vsum Logicæ; sed nullus habitus potest inclinare ad vsum formaliter, ergo nulla potest esse Logica habitualis vtens. Probant Minorem: quia vsum vt vsum debet regulari per doctrinam respectu cuius est vsum; sed habitus non potest inclinare ad actus regulatos vt regulatos formaliter, quia ad hoc ipse habitus deberet cognoscere regulas, quod repugnat habitui; ergo nullus habitus potest inclinare ad vsum formaliter, vt tale. Hæc difficultas etiam est de nomine: omnino tamen displicet modus loquendi horum Auctorum, quia sicut vsum dicit conformitatem cum regulā Logicæ, ita actus virtutis dicit cōformitatem cum regulis rationis; ergo sicut dicitur virtus habitualis habitus inclinans ad actus virtuosos, etiam si ipse habitus virtutis non cognoscat regulas rationis, ita similiter poterit Logica habitualis dici vtens habitus inclinans ad actus, qui sint vsum Logicæ, etiam si ipsi habitus non cognoscant doctrinam Logicæ,

quā vtuntur actus ab ipsis eliciti. Ratio est, quia sufficit, si inclinet ad vsum, vt habitus ille inde accipiat denominationem, sicut habitus vitiosus denominatur à vitio, & de virtuoso iam dixi, nec requiritur vt habitus reflexē ad omnes rationes, quæ in vsum sunt, inclinet, vt ostensum est. Sed res est parui momenti, & de solo nomine, vt dixi.

SECTIO II.

An Logica absolute sit scientia, tam vt docens quā vt vtens.

SUPPONO primò, scientiam in presenti accipi 7
pro significatione strictā, quā eam accepit Aristoteles 1. Posteriorum cap. 2. & cum eo Philosophi communiter, pro cognitione euidenti alicuius rei, deductā ex principiis euidētibus per consequentiam euidētem: in quo sensu quærimus, vtrum Logica sit scientia.

Suppono secundo, vt aliqua scientia absolute talis dicatur, non requiri, omnes eius conclusiones esse euidētes, quia nulla est ex iis quæ dicuntur scientiæ, vt Metaphysica, Philosophia, &c. quæ non habeat multas cognitiones probabiles; sufficit ergo ad rationem scientiæ, vt saltem ex modo procedendi, & quantum est ex se, conetur demonstrare, & quoad multas partes de facto scientificē procedat.

Suppono tertio, multo minùs requiri ad scientiam, vt obiectum ipsius sit scientia; nam de plantis, de homine, de animali, & de errore potest scientia haberi. Quod icedò notauī, quia nonnulli hæc duo confundunt, & dixerē, Logicam, dum agit de opinione & de syllogismo fallaci, non esse scientiam, quia opinio & syllogismus fallax scientia non est: quæ ratio falsissima est, & æquiuocatione laborat; confundit enim obiectum scientiæ cum scientiā ipsā, quod longè aliud est. His positis,

PRIMA CONCLUSIO. Logica absolute est scientia. 8
Hæc est contra nonnullos Philosophos antiquos apud Conimbricenses quæst. 4. Proæmij, art. 3. quos sequitur Pereira lib. 1. Philosophiæ, cap. 2. A nobis tamen stat Aristoteles 1. Priorum cap. 1. D. Thomas 4. Metaphysicæ, cap. 4. sect. 4. Scotus quæst. 1. prædicabilium, & alij, quos referunt & sequuntur Toletus quæst. 2. Proæmij, Conimbricenses suprà, & Hurtadus Disputat. 2. §. 5. estque communissima inter recentiores: quam probō hac efficaci ratione. Logica demonstrat ex principiis euidētibus per euidētem consequentiam, proprietates & essentiam suorum obiectorum, ergo est scientia. Antecedens Probo: Logica probat, definitionem debere esse clariorem definito, quia definitio est manifestatio definiti; omnis autem manifestatio debet esse clarior re manifestatā. qui discursus euidens est, & constans præmissis euidētibus. Eodem modo de demonstratione euidētem ostendit, debere constare principiis certis & euidētibus, rectaque illatione. Item de eadem ostendit, generare scientiam; de syllogismo probabili, generare opinionem; de fallaci, errorem; & alias plures veritates ostendit Logica de terminis, de propositione, &c. ergo absolute & simpliciter est scientia.

Communi-

9 Communis obiectio contra dicta desumitur ex Aristotele 2. Metaphysicæ, cap. 3. asserente, absurdum esse, quærere simul scientiam, & modum sciendi. Quod hac ratione potest affirmari. Nam scientia acquiritur sine aliquo modo sciendi: vel ergo hic modus est scientia, vel non. Si non est scientia, habemus intentum: si verò est, ergo debet acquiri per alium modum à se distinctum. sicque procedemus in infinitum, quod absurdum est. Respondeo, Aristotelem solum docuisse, absurdum esse quærere simul scientiam & modum sciendi pro eà ipsa scientiâ. Vnde absurdum est, quærere simul Logicam, & alias scientias ad quas Logica est modus sciendi: non verò docuisse, absurdum esse simul quærere modum sciendi, & scientiam quæ in ipso modo sciendi imbitur. Logica autem, est sit modus sciendi ad alias scientias, non tamen est modus sciendi ad se ipsam. Ad confirmationem è ratione dico, non esse necellum, & ante ipsam scientiam præmittatur modus sciendi: potest enim intellectus vi naturæ acquirere scientias, ita vt ad eas non adiuvetur modo alio sciendi præiio. Fa-teor tamen, tunc difficilius scientiam acquiri, quam si præcessisset modus sciendi. Vnde Logica difficilior est cognitui, quam alie scientie, quia ad ipsam nulla alia, ipsa verò ad reliquas alias eis faciem præbens præsupponitur.

10 Obicitur secundo, idem Aristoteles, qui ibidem diuidit scientias in Metaphysicam & Physicam, nullâ factâ mentione Logicæ, ergo eam excludit à numero scientiarum. Respondeo, hoc argumentum esse ab auctoritate negatiuâ, quod nihil probat, præsertim cum constet iam de mente Aristotelis. Quod si alicubi oppositum obscure tamen videatur docere, intelligendus est ex his, quæ clariùs alibi dixit.

Ternò obicitur, Logica est practica, ergo non est scientia; quia practicum vt practicum respicit dirigibile vt dirigibile, non verò vt scibile: ob quam rationem ars vt ars non est scientia, quia respicit operabile vt operabile. Respondeo, operabile vt operabile posse cognosci scientificè, ita vt ipsa cognitio deferuiat ad opus (de quo diximus Disputat. 1. Sect. 4) & idèò communiter scientie diuiduntur in practicas & speculatiuas, quæ diuisio proculdubio esset pessima, si nulla esset scientia, quæ practica esset. Ad exemplum de artibus respondeo, non idèò eas deficere à ratione scientiæ, quia rem operabilem respiciant, sed quia circa illam non procedunt demonstratiuè & scientificè, sed solum quasi in fide parentum, & ex doctrinâ receptâ à Magistris: quæ licet euidentis sit, non tamen ostenditur euidenter ex principis euidentibus ab ipsâ arte.

11 Virgent tamen aliqui, quia etiam ars futoria, v. g. dicit in calceis pro soleis debere poni cotinum solidius & fortius, eò quod eis innitatur pes: pro superiore verò parte delicatius sufficere: item inferiorem partem non ita pulchrè elaborandam, quia & non apparet, & statim defædatur, &c. Et idem in omnibus aliis artibus potest ostendi: & propter hanc rationem putant, in rigore Aristotelico Logicam non esse scientiam. Sed hi debuissent, quandoquidem ita Aristoteli voluit adherere, aduertisse, eum eo loco citato supra expressè docere, Logicam esse scientiam, insuper eum propriè agnoscere scientias aliquas

practicas; alias (vt dixi) ineptè scientia diuideretur in practicam & speculatiuam. Argumentum autem horum recentiorum aequè est contra omnes alias scientias practicas, ac contra Logicam. Ei ergo respondeo primò, artem vt artem solum curare modum, quo debeat arte factum fieri (vt antè insinuauerà) rationem autem huius per se non curare: quo differt ars à scientiâ practicâ, idèò docetur quidem forma calceorum & figura, &c. Quare autem hoc vel illo modo, non curatur multum ab opificibus communiter loquendo. Nec pueris, dum discunt, dicitur idèò hoc corio vtaris pro soleâ, quia fortius, solidius, &c. Sed præcisè ostensio corio dicitur, hoc vtaris pro soleis, & hoc pro superiori parte, &c. Quod si aliquando etiam reddatur ratio manifesta operis, vel hoc est per accidens, vel certè dicendum, artem omnem in re esse scientiam, nomen tamen hoc scientia non applicari cognitionibus, quæ ad externa præsertim mechanica descendunt, sed eis, quæ circa nobilius obiectum versantur. Logica autem, cum agat scientificè, & deinde de nobilissimo obiecto, id est actibus intellectus, absolute & est & vocari debet scientia, quidquid sit de aliis artibus.

Obicitur tandem vltimò, Logica est instrumentum ad alias scientias, sed instrumentum non est eiusdem rationis cum re, ad quam est instrumentum, ergo non est scientia. Falsum antecedens, quia Logica non est instrumentum, sed cognoscens & tradens instrumenta. Mala etiam consequentia, quia ex antecedenti solum inferitur, Logicam non esse scientiam eiusdem speciei cum aliis, non verò absolute non esse scientiam.

SECUNDA CONCLUSIO. Logica vt docens est scientia. Hac est certissima, inferiturque ex præcedenti Conclusionem: quia si Logica absolute est scientia, cum eius præcipua pars sit docens, inde inferitur, Logicam docentem futuram scientiam. Probo autem id à priori: Logica docens vt docens contemplatur naturam & odi sciendi, eum cognoscendo formaliter, & demonstrando; ergo est scientia. Consequentia est euidentis. Antecedens probatur: quia omnes Doctores Logicæ docentis nomine significant eam partem Logicæ, quæ contemplatur scientificè suum obiectum.

Quod autem nonnulli voluerunt, idèò Logicam docentem non esse scientiam, quia per Logicam docentem formaliter intelligunt ipsam Logicam vt tradentem externis vocibus præcepta, quasi Logica docens diceretur solus professor Logicæ; hoc, inquam, falsum est, quia Logica per se non est ad alios, sed ad illum cui inest. Vnde Logica non aliâ ratione docere dicitur, nisi cognoscendo scientificè, in quo consistat formaliter essentia modi sciendi, & quæ sint eius partes: ex hac cognitione manet intellectus ipse doctus ad efficiendum modum sciendi: ergo Logica formaliter vt docens, est scientia. Et hæc est communis omnium sententia, significantium, vt dixi, nomine Logicæ docentis eam partem Logicæ, quæ scientificè attingit suum obiectum. Hanc Conclusionem intellige in eis actibus, quibus Logica docens certè & infallibiliter procedit: nam quando probabiliter docet, tunc non est scientia, ad modum quo in tertiâ Conclusionem de vtente iam dico.

TERTIA CONCLUSIO. Logica vtens materialiter accepta, aliquando est scientia, aliquando vero non. Hæc probatur ex dictis supra: quia Logica vtens, vel sunt omnes actus aliarum scientiarum, & simul ipsius Logica; & hi non omnes sunt scientia, quia, vt dixi, multi actus sunt in qualibet scientia, qui sunt tantum cognitiones probabiles: vel sunt soli actus Logica, & hi etiam partim sunt scientia, partim vero non; ergo Logica vtens aliquando est scientia, aliquando vero non.

QUARTA CONCLUSIO. Logica vtens vt vtens formaliter non est scientia. Hæc est communissima inter Doctores. Eam probat quidam, quia vtens vt vtens habet rationem obiecti: sed obiectum vt obiectum non est scientia, neque opinio; ergo. Hæc ratio nihil probat: Maior enim falsa est, quia vtens vt vtens non dicit rationem obiecti, sed rationem exercentis, seu efficientis id quod doctum est, vt ex significatione vocis *vtens* euidenter constat. Sed hinc ego Conclusionem probo efficaciter, quia vtens vt vtens formaliter non est cognoscens, sed efficiens, seu produciens; ergo vtens vt vtens non est formaliter scientia. Consequentia est euidentis. Antecedens vero probatur: nam quando aliquis Philosophus v.g. efficit definitionem hominis, non vtiur ipso homine cognito, sed definitione qua illum cognoscit; tunc autem non cognoscit reflexe ipsam definitionem, sed tantum illam efficit; ergo vt formaliter aliqua re, non est cognoscere, sed eam efficere iuxta regulas præcognitas. Hoc autem quod de aliis scientiis diximus, dictum etiam puta in ipsa Logica vtente; quia dum iuxta regulas definitionis definit argumentationem, tunc non vtiur argumentatione quam cognoscit, quia non reflectitur supra illam; ergo vt vt vt formaliter, non est cognoscere, sed efficere cognitionem, etiam intra ipsam Logicam, ergo vtens vt vtens formaliter, in quacumque materia sit, non est scientia. Dixi semper *vt vtens formaliter*; quia vt ex Conclusionem præcedenti constat, vtrique potest coincidere in vnum: nec repugnat, vt qui efficit aliquam rem, simul per eam cognoscat aliud obiectum, imò semper cognoscimus per actus à nobis productos; ergo non repugnat coincidere vsum, seu effectiorem alicuius rei cum cognitione alterius; ergo vtens & scientia etsi formaliter non sunt idem, possunt tamen simul in vno actu reperiri.

SECTIO III.

An Logica sit practica an speculativa.

REVOCAnda breuissimè sunt in memoriam quæ de scientia practica & speculativa in communi diximus Disputat. I. Sect. 4. vbi ostendimus contra Scotum, actus intellectus esse posse praxim, ex quo capite in primis non deficit Logica à ratione practica. Ostendi præterea, eam cognitionem esse practicam, quæ considerat obiectum à se operabile, præscindendo ab eius existentia, & concurrente ad effectiorem sui obiecti, siue sit opus liberum, siue necessarium.

Iam verò suppono, nomine *scientia* merè *practica* à me intelligi eam scientiam, quæ nullam habet cognitionem speculatiuam; & nomine *me-*

rè speculatiuæ, quæ nullam habet practicam. Vnde in præfati non inquiri, vtrum Logica absolute dicenda sit solum practica, etsi habeat aliquas cognitiones speculatiuas (ea enim est quaestio de vocibus); sed inquiri de re, an omnes cognitiones Logicae sint practicae, an omnes speculatiuæ, vel an aliqua practica & aliqua speculatiuæ. Quod notanter aduertit, propter nonnullos qui defaigantur, vt ostendant, nullam scientiam posse dici simul practicam & speculatiuam, etiam si constet cognitionibus partim practicis, & partim speculatiuis; sed vel solum dicendam practicam, vel solum speculatiuam, prout fuerint præcipue eius cognitiones; quæ disputatio inutilis est, quia de solo nomine.

Suppono deinde, etiam si, vt dixi Disputat. I. Sect. 4. quaestio de scientia practica & speculatiua in communi sit quaestio de nomine, quia solum est de significatione huius vocis *practica*; difficultatem tamen, de qua in hac Sectione, non esse de nomine solo, sed de re: quia semel intellecta significatione illius vocis, inquirere, vtrum significatum per illam vocem sit nec ne in Logica, iam est quaestio omnino de re. sicut, licet esset quaestio de nomine, vtrum vox *animal* significet principium sentiendi, an verò principium illuminandi v.g. tamen semel statuta eius significatione, inquirere, vtrum in Petro reperiatur an non, iam non est quaestio de nomine, sed de significato per nomen, siue de re.

SUBSECTIO PRIMA.

Due sententia reiectæ.

PRIMA docet, Logicam omnino esse speculatiuam. Ab ea stant Scotus quaest. 4. Proleg. Duran. quaest. 6. lauellus 6. Metaphysica quaest. 7. Socin. quaest. 6. Ant. Andre. quaest. 4. Proæmij, Niphus 1. Metaphysica quaest. 2. & Canariensis parte 1. quaest. 1. art. 4. & alij. Hæc sententia posset probari, ex eo quod actus intellectus non sint praxis; sed hoc argumentum refutauimus supra. Idem secundo potest pro ea argui ex Augustino lib. 8. de Civitate Dei, c. 4. docente, Logicam esse contemplatricem, & partem Philosophiæ. Sed responderetur, Augustinum nomine scientia contemplatricis solum eam intelligere, quæ demonstratiue & scientificè versatur circa suum obiectum; quod non repugnat scientia practica. Tertiò potest probari: quia Logica versatur circa suum obiectum modo speculabili, id est, definiendo, diuidendo, &c. sed etiam ostendi supra, modum speculatiuum non consistere in definitione & diuisione vtriusque; sed vterius requiri, obiectum illius non esse factibile ab operante, aliàs nulla esset scientia practica; quia eo ipso quod sit scientia, debet versari circa suum obiectum per definitionem, diuisionem, &c. Logica ergo, etsi cognoscat definiendo, vterius tamen procedit ad effectiorem rei cognitæ, ac proinde ex hac parte poterit esse practica.

Secunda sententia docet, Logicam partim esse practicam, & partim speculatiuam. Ita P. Suarez 2. Metaphysica Disput. 44. Sect. 13. num. 54. Valquez 1. parte, Disputat. 9. num. 2. Rubius quaest. 5. Proæmij, num. 14. quos sequuntur alij recentiores è nostra Societate. Hæc sententia duas

duas habet partes. Prima est, in Logica esse aliquas cognitiones practicas. de hac fusiùs in tertia sententiâ. Secunda, habere etiam aliquas cognitiones speculatiuas. Hanc probant Primò, quia Logica agit de principiis *dicti de omni*, & *dicti de nullo*; quia in illis fundatur omnis vis syllogistica, sed illa principia non sunt praxis, ergo nec Logica, dum de illis agit, erit practica. Probant Minorem, quia licet intellectus possit dirigi ad efficiendam propositionem vniuersalem; tamen ut id quod in eâ affirmatur vel negatur de omnibus, affirmetur vel negetur de particularibus contentis in illâ, non pendet ex directione Logicæ, est enim passio, seu proprietas naturaliter conclusa propositionem vniuersalem.

19 Confirmant argumentum exemplo cognitionis de vitalitate & spiritualitate actuum, quæ cognitiones non sunt practice, quia non deseruiunt illo modo neque iuuant potentiam ad producendos actus vitales & spirituales. Hi Auctores videntur sibi in hoc argumento aduersari: ex vna enim parte docent, totam vim syllogisticam pendere ex illis principiis; ex quo videtur inferri, eorum cognitionem deseruire maximè ad efficiendam argumentationem, & consequenter eorum cognitionem ordinari ad opus, & esse practicam: ex alia verò parte docent, intellectum sistere omnino in contemplatione illorum principiorum; ex quo volunt inferre, ea principia non ordinari ad efficiendos syllogismos, quod aduersatur primæ parti. Exemplum autem de vitalitate actuum non est ad rem, quia sine cognitione illius aequè benè & facillè produceretur vitalitas actuum, ac si fuisset perfectissimè cognita: unde non mirum, si ea cognitio sit speculatiua. At verò sine cognitione illorum principiorum nec rectè nec facillè fient syllogismi. Quod si dicas, etiam sine illâ cognitione principiorum aequè facillè & rectè fieri posse syllogismos; ac cum illâ; ego dicam tunc, eam cognitionem non esse Logicam: quia Logica solum agit de his quæ deseruiunt ad simpliciter, vel meliùs efficiendum modum sciendi.

20 Dices pro his Auctoribus, posse aliquam cognitionem deseruire ad opus, etsi non sit practica, quando opus, effectum ex illâ, non est eius obiectum, ut de cognitione Dei diximus Disputat. I. Sect. 4. esse speculatiuam, etiamsi ex illâ sequatur amor Dei; quia non sequitur effectio ipsius Dei, qui est eius obiectum: ergo non quia cognitio illorum principiorum deseruiat ad demonstrationem, debet esse practica, cum non deseruiat ad efficienda ipsa principia cognita. Fateor, cognitionem practica requirere, ut eius obiectum sit factibile ex vi illius, ut ostenditur in replicâ. at nego, cognitionem illorum principiorum non deseruire ad demonstrationem, ut simul etiam deseruiat ad efficienda ipsa principia, scilicet propositiones vniuersales, tam affirmatiuas quam negatiuas, & inde inferendum particulares tam affirmatiuas quam negatiuas. Ex quo patet, *dicti de omni*, & *dicti de nullo*, esse factibile à Logica, quia sunt factibiles propositiones quibus dicitur *de omni* & *de nullo*, non ergo ex hoc capite deficit Logica à ratione scientiæ practicæ.

21 Secundo arguunt iidem, quia hæ cognitiones, ex præmissis euidentibus dispositis in modo perfectò euidenter inferunt conclusio, & ex probabilibus in

quocumque modo dispositis solum probabilis sequitur conclusio; hæ inquam cognitiones sunt speculatiuæ: quia licet necessaria sit directio ad disponendas præmissas, eis tamen dispositis independenter à quacumque cognitione reflexâ sequitur conclusio, ad quam maneo determinatus ex præmissis; ergo illæ cognitiones sunt speculatiuæ.

Nonnulli ex his, qui propter hoc argumentum stant ab hac secundâ sententiâ, dicunt adhuc, ad eliciendam conclusionem dari habitum facilitantem; quia cum potentia sit saltem quoad exercitium libera ad eliciendam vel non eliciendam conclusionem, dari potest habitus eam iuuans ad eliciendam faciliùs conclusionem: negant tamen, cognitionem reflexam de illatione conclusionis deseruire ad eam inferendam; quia si deseruiret, maximè ut inferret meliùs & sine errandi periculo. at hoc periculum non est in eo casu, ergo, &c. Non video quâ consequentiâ hæc duo dicta fuerint: quia si habitus deseruit ad eliciendam faciliùs conclusionem, quin deseruiat ad eam eliciendam sine periculo erroris, cur non idem dici potest de cognitione reflexâ illationis, deseruire scilicet ad inferendam conclusionem cum maiori facilitate, eò quod, qui etiam in actu signato cognoscit bonitatem conclusionis, faciliùs illi assentitur, quàm qui eam cognoscit solum in actu exercitio, quæ maior facilitas consistet in maiori propositione obiecti ad conclusionem eliciendam? Respondeo ergo, eas cognitiones & similes, virtualiter & æquiualeuter practicas, quia illa, ex præmissis euidentibus sequitur euidenter conclusio, æquiualeat huic, ut euidenter inferatur conclusio, debent assumi propositiones euidenter, & poni in perfectâ figurâ, quæ cognitio est practica. Item illa, ex probabilibus sequitur conclusio probabilis, æquiualeat huic, ut probabilis conclusio inferatur, debent assumi propositiones probabiles, &c. quæ cognitio omnino est practica.

Sed vrgebis Primò, si ad rationem scientiæ practicæ sufficit quod mediâtè influat in suum obiectum modo explicato (dicitur enim, cognitionem illationis idè esse practicam, quia ex eâ dirigitur ad ponendas benè præmissas, ex quibus fiat illatio) si hoc, inquam, verum est, ergo similiter cognitio de nutritione erit practica, quod est absurdum. Sequela probatur: quia etiam mediâtè potest ea cognitio influere in nutritionem, scilicet applicando cibos, ex quibus postea fiat nutritio, sicut ibi applicando præmissas, ex quibus sequatur conclusio. Respondeo Primò, fortè posse aliquo modo cognitionem de nutritione dici practicam, si ex eâ ad cibos edendos determinaremur, & præsertim ad eligendos hos præ aliis, ex quibus meliùs & faciliùs nutritio putatur futura. nec defunt multi, qui in hoc sensu cognitionem eam dicunt esse practicam: & fortè non aliâ ratione Medicina dicitur & est practica, ut statim dicam. Secundo respondeo, 23 cognitionem de nutritione esse speculatiuam, eò quod nec mediâtè influat in ipsam nutritionem, quia nec ex eâ dirigimur ad efficiendam ipsam nutritionem in se, nec ad applicandos cibos: at hoc enim parum interest scire, an primò formetur chylus, an sit albus vel niger, an in hac parte stomachi an in illâ, & sic de aliis quæ de nutritione sciiri possent: hoc autem in Logica non habet locum, quia cognitio illa de conclusione

ex rectâ formâ per se conducit ad efficiendam eam conclusionem mediante illâ formâ. imò addo, independenter ab hoc de Logicâ, cognitionem practicam non requirere, ut immediatè dirigat ad opus; cognitio enim medica de sanitate dicitur communiter practica, eò quod sit productiva sanitatis, quod solum fit mediâ applicatione medicinarum, non verò quia immediatè causet sanitatem.

Obiicies cû aliis, has cognitiones, *genus latius patet suis differentiis, & definitio conuertitur cum suo definito*, nullo modo videri esse factiuas sui obiecti. Suprà dixi, has cognitiones, ut ad Logicam spectantes, non terminari immediatè ad res, sed ad actus intellectus; ideoque sic exponendas, *cognitio de genere plura explicat, quam cognitio de differentiis*. ut sic autem hæc cognitio est practiciſſima, quia dirigit me ad formandum conceptum genericum, qui sit vniuersaliſſior, quàm specificus. Item illa alia, *definitio conuertitur cum suo definito*, talis est, *definitio debet idem prorsus obiectum significare quod definitum*.

24 Hinc autem ego dirigor ad faciendam bonam definitionem æquiualem definitio. Quòd autem sub illis terminis illæ duæ cognitiones non videantur Logicæ, parum est: nam ipsemet obiiciens benè arguit contra Thomistas, ut probet, hanc cognitionem esse practicam, *Syllogismus in Barbara constat tribus propositionibus*, arguit, inquam, ex eo quòd æquiualeat huic, *syllogismus est faciendus in Barbara ex tribus propositionibus, &c.* ergo similiter licet illa, *definitio conuertitur cum suo definito*, non videatur practica, quia tamen æquiualeat huic, *definitio est facienda taliter, ut significet idem quod conceptus definiti*, erit etiam cognitio practica.

Teritiò potest argui pro eâ sententiâ, quia Logica considerat etiam sua obiecta, ut existentia: sed ea cognitio, ut dixi *Disputat. I. Sect. 4.* nequit esse practica, quia non præſcindit ab existentia obiecti; est ergo speculatiua. Respondeo, ex principiis Logicæ non posse cognosci, an definitio existat nec ne, vnde Logica non potest per se considerare definitionem ut existentem reduplicatiuè; quia licet possit cognoscere, utrùm aliqua definitio habeat naturam definitionis, verùm an ea existat an non, minimè cognoscitur à Logicâ, sed ab ipso intellectu cognitione experimentalis: sicut Philosophus potest cognoscere ex suis principiis, quæ sit essentia hominis, utrùm autem existat, non cognoscitur à Philosopho ut tali, sed per cognitionem intuitiuam visus, & Philosopho & rustico communem; quod & tandem multi ex aduersariis postea fatentur, sed minus consequenter ad hanc obiectionem, quàm hic ipsi nobis faciunt: cognitio ergo definitionis existentis, ut terminatur ad naturam definitionis secundum se, est Logica, ut sic autem etiam est practica, quia ut sic præſcindit ab existentia.

Non acquiescunt adhuc nonnulli recentiores, videntque, ista cognitio, *hæc definitio est facta iuxta regulas Logicæ*, non potest non ad Logicam pertinere, quia nulla alia scientia cognoscit eas regulas, ergo est Logica; & tamen est purè speculatiua, ergo in Logicâ sunt aliquæ cognitiones speculatiuæ. Respondeo facillè, eam cognitionem esse discursiuam, ex vnâ cognitione Logicâ & aliâ experimentalis deductam, ideoque non

pertinere ad Logicam. Ratio est manifesta: quia ut cognoscatur, hæc definitio est bona, debent cognosci hæc duo, *omnis definitio bona debet rem explicare per genus & differentiam*, quæ cognitio est purè Logica, & est practica (ut per se patet): postea additur alia cognitio, *sed hæc explicat de facto genus & differentiam*, hæc secunda est experimentalis, & nullo modo ad Logicam pertinet: hinc autem non iam scientia Logica, sed intellectus infert conclusionem, ergo *hæc est benè facta*. Sicut dicere, *fundamenta solida debent esse supra lapidem*, est cognitio Architectonica, & practica; ac videre, *hæc fundamenta sunt supra lapidem*, hoc ad visum pertinet, & qui nihil de Architecturâ scit, æquè id videt, ac summus Architectus, post eâ ex illis duabus infertur vna conclusio, ergo *hæc fundamenta sunt benè facta*, quæ propriè non est cognitio Architectonica, & consequenter potest esse speculatiua, licet ars Architectonica sit adæquarè practica.

SVBSECTIO SECVNDA.

Nostra sententia.

26 TERTIA ergo sententia sit, Logicam esse merè practicam: pro quâ refert P. Rubius suprà Gabrielem, Occamum, Paul. Venetum, Albertum, Iandunum. Eam tenet noster Fonseca 2. Metaphysicæ, cap. 3. quæst. 2. sect. 4. Murcia in Introductione Logicæ *Disputat. I. I.* quæst. 4. art. 1. Commbricenses quæst. 4. artic. vnicò, estque communis inter recentiores. Eam probò primò, ex D. Thomâ Opusculo 70. in Boëtium de Trinitate, quæst. de Diuisione scientiæ speculatiuæ, in responsione ad 2. vbi hæc ait: *Ad secundum dicendum, quod scientia speculatiua (ut patet in 1. Metaphysicæ) sunt de illis quorum cognitio queritur propter se ipsam, res autem, de quibus est Logica, non queruntur ad cognoscendum propter se ipsas, sed ut administrant quoddam ad alias scientias; & ideo Logica non continetur sub Philosophiâ speculatiua ut pars principalis, sed quasi quoddam reductum ad eam, prout ministrat speculationi sua instrumenta*. Ecce apertè D. Thomas Logicam docet esse practicam, solumque appellari speculatiuam, quatenus scientiis speculatiuis præbet instrumenta. Quòd si D. Thomas centeret, 27 eam habere cognitiones aliquas speculatiuas, non recurreret, ut eam diceret speculatiuam, ad alias scientias speculatiuas, quibus ipsa præbet instrumenta, sed ad speculationes proprias ipsius Logicæ: ergo sentit D. Thomas, eam esse merè practicam. Pro hac etiam sententiâ stant quotquot Logicam appellant artem, inter quos est Augustinus 2. de Ordine cap. 13. & Tullius de Claris Oratoribus, & lib. 1. de Oratore.

Hanc sententiam, quam veram censeo, probò ratione: quia Logica deseruit ad efficiendam omnia sua obiecta, ergo est omnino practica. Consequentia est euidentis. Antecedens probatur: omne obiectum Logicæ est terminus, *propositio, oratio, definitio, diuisio, & argumentatio*; sed hæc omnia (ut per se patet) sunt ex directione Logicæ, imò ad id solum est inuenta Logica, ut sciamus efficere & vi modo sciendi; ergo omnia Logicæ obiecta sunt factibilia ex eius directione. Quòd si aliqua fuerit cognitio, non deseruiens ad dirigendos actus nostros, non erit Logica, sed Philosophica:

phica: quia ad Philosophiam spectat speculari actus intellectus; ad Logicam, illos dirigere & regulare.

Dices, etiam si cognitio modi sciendi per se deseruiat ad eius effectiorem, tamen cognitio proprietatum modi sciendi non deseruiat ad earum effectiorem; sicut in qualibet arte, verbi gratia in domificatiua, sunt tales cognitiones omnino speculatiue, hac domus hoc modo defendet à frigore, vel facile, aut difficulter corrumpet, ergo similiter in Logica. Sed ut incipiamus ab exemplo de Architecto, dico, eas cognitiones esse practicas: quia cum domus ordinetur ut defendat & à frigore & à calore: item Architectus eam stabilem efficere conatur. Idem est cognoscere, domus sic facta defendat à frigore, & erit stabilis, ac dicere, ut hac domus recte fiat, debet hoc vel illo modo construere, quæ cognitio omnino est practica. Quod si eam cognitionem non ordinat Architectus ad sciendum, quomodo recte sit erigenda domus, sanè est extra eius metam: ipse enim solum per se curat de his quæ deseruiunt ad efficiendam domum. Ad præcipuam obiectionem de proprietatibus modi sciendi respondeo, à Logico non agi de omnibus proprietatibus modi sciendi: neque enim agit, an modus sciendi producat species, an sit operatiuus nec ne; sed solum de his quæ deseruiunt ad cognitionem finis, qui per se intenditur in illo modo sciendi, acquisitionis scientiæ, & opinionis, ut in illis supra enumeratis, quas dixi esse æquiualeuter practicas. Ratio à priori: quia scire finem, qui intenditur in modo sciendi, maxime deseruiat ad efficiendum perfectius ipsum modum sciendi, & ponenda media ad eum magis proportionata.

Sed urgebis, Ille finis non fit per cognitionem Logicam, ergo cognitio de illo non est practica. Paret consequentia, quia (ut dixi supra) cognitio practica debet esse sui obiecti effectiua, nec sufficiens fit factiua alterius. Respondeo, illum finem, qui à Logico cognoscitur, esse ab eadem factibilem, quia ille solum est illatio v. g. scientiæ, quæ fit per conclusionem formaliter: conclusio autem fit à Logica mediis præmissis; nec requiritur, ut immediatè ad eam influat, iuxta dicta supra. De acquisitione autem scientiæ habitualis, siue de productione habituum, &c. quæ est res remotior, & speculatiua, non curat Logicus, sed animasticus.

Dices secundò, In omnibus artibus, etiam mechanicis, sunt aliquæ cognitiones speculatiue, illæ scilicet quibus cognoscitur materia, ex qua efficiendum est opus; ergo etiam in Logica. Respondeo, negando consequentiam: discrimen est, quia artes mechanicæ non efficiunt suam materiam; quapropter cognitio de illâ est speculatiua; at verò Logica & efficit, & disponit suam materiam, quia hæc est actus intellectus, seu modus sciendi, qui fit ex directione Logica, est ergo Logica scientia omnino practica.

SECTIO IV.

De necessitate Logica ad alias scientias.

SUPPONO duplicem necessitatem, vnam ad simpliciter efficiendum aliquid, ita ut sine illo, quod necessarium dicitur, non possit existere

res; quomodo intellectus & voluntas sunt necessaria ad intelligendum & amandum, quia sine illis nec intelligere nec amare illo modo possumus: aliam non ad simpliciter, sed ad melius & facilius aliquid efficiendum, v. g. ut quis eat Romam, non est necessarius equus aut rheda, est tamen ut eat facilius & commodius. Iuxta hanc ergo distinctionem duplicis necessitatis, duplex esse potest in præsentī difficultas. Prima, an Logica sit simpliciter necessaria. Secunda, an saltem ad melius esse.

Deinde suppono, Logicam (sicut & alias scientias) & esse actualem, id est, actus Logicos; & esse habitualem, id est, habitus facilitantes ad actus: de quibus etiam duplex potest esse difficultas, alia, an actus Logici sint necessarij. Secunda, an habitus Logici. Has ergo quatuor difficultates quatuor Conclusionibus explicabo.

PRIMA CONCLUSIO. Habitus Logici non sunt simpliciter necessarij ad alias scientias. Hæc est communis, & patet facile, quia nullus habitus acquisitus, quales sunt habitus Logici, dant simpliciter posse, sed solum facilius; cuius ea est ratio, quia habitus acquisiti producuntur ab actibus; ergo supponunt, actus posse absolute fieri sine habitibus, nequit enim dari mutua prioritas in causis; ergo primus actus factus fuit sine habitu. potuit ergo eadem ratione & secundus & tertius absolute produci sine habitu, eadem enim est ratio de illis, quæ de primo; ergo habitus acquisiti non sunt simpliciter necessarij, ergo nec habitus Logica, seu Logica habitualis.

SECUNDA CONCLUSIO. Nec Logica actualis est simpliciter necessaria ad alias scientias. Hæc probatur à nonnullis, quia non requiritur Logica habitualis (ut iam probaui) ergo nec actualis, cum hæc non sit nisi actus secundus habitualis Logica. Non placet hæc ratio. Sicut si quis inferret, ad amandum Petrum non requiritur cognitio habitualis Petri, ergo neque actualis, male inferret; quia cum habitus supponat actum, bene stat, prærequiri actum, etiam si non prærequiratur habitus. Præterea falso dicitur, Logicam actualem non esse, nisi actum secundum productum ab habituali, quia potius habitualis producitur ab actuali, saltem in primo fieri, unde habitualis pendet ab actuali, & non è contrario. Melius ergo probo Conclusionem, quia Logica ipsa potest habere cognitiones scientificas, definitionem v. g. diuisionem, & argumentationem, quin ad ipsam præcesserit alia Logica actualis, ergo pari ratione reliquæ scientiæ absolute poterunt habere definitiones, diuisiones, &c. Quin ad ipsas præcesserit Logica; ergo Logica actualis non est simpliciter necessaria ad alias scientias. Ratio à priori: quia sicut prima cognitio potuit haberi, quin ad ipsam præcesserit vlla doctrina, ita etiâ potest haberi secunda & tertia; quia non est maior difficultas in secundâ, quàm in primâ. Confirmatur experientia, quia videmus persapè, etiam rusticos, qui propterea carent Logica artificiali, ut argumentationibus in suis quotidianis colloquiis, ut v. g. qui furatur aliena, debet puniri; tu ea es furatus, ergo debes puniri. Item, restitue pallium, quia alienum est, & omnia aliena debent restitui, & his similia plura argumenta conficiuntur quotidie à quolibet homine, quantumuis ignaro Logica; neque difficultas est in assentiendo conclusioni, sed

sed in probatione Maioris aut Minoris, nullus enim dubitat, si res sit aliena, restituendam esse: nec dubitat, quod si Petrus occidit Ioannem iniuste, dignus sit poenâ; sed dubitat de antecedentibus, an scilicet Petrus occiderit Ioannem, an hæc res aliena sit nec ne; ergo non sunt necessarij actus Logicæ reflexe cognoscentes argumentationem & discursum, ad hoc ut absolute possit fieri discursus & argumentatio. Idem est de alijs modis sciendi. Ergo Logicæ actus non sunt simpliciter necessarij ad alias scientias.

Obiicies Primò, Plurimi sunt syllogismi, etiam demonstratiui, in quibus non statim apparet ex ipsis terminis bonitas illationis; ergo saltem ad illos requiritur cognitio reflexa de bonitate consequentia. Nego Primò consequentiam, quia, quando non apparet bonitas consequentia, id prouenit, quia non sunt perfecte cognita præmissa, unde tunc non est necessaria cognitio reflexa de bonitate illationis, sed maior penetratio præmissarum, quæ potest haberi sine Logicâ. Secundò addo, Logicam non posse in materiâ particulari Philosophiæ aut Theologiæ cognoscere, vtrum extrema connectatur cum medio, id enim pertinet ad proprias scientias; unde, etiam si in illis syllogismis requireretur reflexa cognitio de eâ connexionem, illa cognitio pertineret ad Logicam.

32 Obiicies secundò, Nisi cognosceatur euidenter bonitas illationis, non potest inferri conclusio euidentis; ergo requiritur actus Logicus eam cognoscens saltem ad argumentationem. Respondent nonnulli, bonitatem illationis posse reflexe cognosci vel per actum Logicæ naturalis, vel per discursum naturalem, qui actus non sunt Logicæ artificialis: hæc enim est vniuersalis pro omnibus materijs; illi verò actus versantur tantum circa materias particulares. Et hac distinctione videntur sibi satisfacere Alberto Magno, propter hoc argumentum docenti, Logicam artificialem requiri necessariò ad alias scientias. Ceterum Albertus per Logicam non intellexit nisi cognitionem illam reflexam de bonitate illationis, quam Conimbricenses rectè vocant Logicam artificialem imperfectam & inchoatam. Quod autem habeatur ex vi naturæ intellectus, antequam ad illam præcesserit Logica artificialis, non efficit ipsam non esse Logicam artificialem; primus enim actus Logicæ artificialis in omnium sententiâ non supponit alium actum Logicum. Ratio est, quia ipse intellectus habet vim, ut se solo possit Logicam artificialem adipisci. Melius ergo 33 iidem secundò respondent, negando esse necessariam cognitionem reflexam de bonitate illationis; eo enim ipso, quod intellectus cognoscat in præmissis illa obiecta connexa, iam cognouit in actu exercito bonitatem consequentia sufficienti cognitione ad eam inferendam. Imò rarissimè in discursibus reflectimus supra bonitatem illationis (ut experientia docet) & patet ex exemplis in num. 31. posit. Sed de hoc redibit sermo Disputat. xv. à num. 15.

TERTIA CONCLUSIO. Actus Logicus est necessarius, ut aliæ scientiæ commodius & facilius obtineantur. Hæc est communis, possetque probari multis Patrum & Philosophorum testimonijs. Videantur Conimbricenses quæst. 2. Proæmialium art. 2. Eam sic probo, Quia humani

ingenij imbecillitas propter dependentiâ a sensibus magna est: & licet in hac vel illâ argumentatione possit sine directione rectè procedere, tamen facillè decipietur in alijs multis, putans rectum syllogismum eum, qui fallaciam continet. At instructus vniuersalibus Logicæ præceptis, facilius, quæ sit bona quæ verò mala definitio aut diuisio cognoscat, nec ita facillè capietur, & maiori cum securitate, ac sine tanto periculo errandi procedet; quod experientia suadet: longè enim melius, qui Logicam didicerunt, definiunt, diuidunt & argumentantur in alijs scientiis, quam qui ignari sunt præceptorum Logicæ. & hinc fit, ut ipsa Logica (iuxta dicta supra) difficilior acquiratur, quam aliæ scientiæ ad quas ipsa præmittitur. Quod si Ius Canonicum vel Ciuille multi aggrediuntur sine Logicâ, propterea difficilior illud assequuntur, quam si præceptis Logicis imbuti essent, & vix sine breui saltem instructiuncula de modo argumentandi & definiendi progredi vel vno passu possunt. Adde, non per modum scientiæ Ius addisci, sed ferè tantum ibi attendi, quid Iuriscultus dixerit, sine vltiori discursu.

Obiicies, Aliquando Patres in Logicam, ut 34 perniciosam & inutilem, inuehi apud Conimbricenses supra art. 1. Respondeo, eos esse intelligendos vel de abusu eius scientiæ, & de his qui sophisticis cõtentionibus & cauillationibus veritatem oppugnant; aut qui eâ contenti superbiunt, & sacras negligunt scientias. Logicam autem ipsam secundum se magnopere commendant iidem Patres apud Conimbricenses. Sufficiat nobis vnus Hieronymus Commentariis in Ezechielem: *Verè quidquid peruerforum dogmatum, est, & putatur esse robustum in terrenâ sapientiâ, hoc Dialecticæ arte subuertitur, & instar incendi in cinerem fauilla sepe dissoluitur.*

QUARTA CONCLUSIO. Logica habitualis est necessaria ad alias scientias facilius obtinendas. Solum mediât, quatenus faciliat ad actus Logicos, qui (ut vidimus Conclusionem præcedenti) dirigunt intellectum ad reliquas scientias facilius & suauius obtinendas; habitus autem Logicæ per se immediatè non influit, nec dirigit alias scientias; ergo solum mediât est utilis ad illa.

SECTIO V.

Quem influxum habeat Logica in alias scientias.

35 Ex dictis Sectione præcedenti insurgit præsens difficultas: nam si Logica concurret cum alijs scientiis, ut facilius attingant sua obiecta, explicare oportet quâ ratione id præstet, an efficiendo simul cum illis earum actus eo modo, quo habitus in communi sententiâ inuat potentiam simul cum illâ efficiendo actum; an solum dirigendo alias scientias medijs actibus Logicis. Hic duplex concurrenti modus potest explicari exemplo Magistrî edocentis puerum scribere. Nam si simul cum manu pueri scribat, illum inuat efficienter; si verò relinquat puerum solum scribere, ipse verò tantum dirigat doctrinâ & regulis, non inuat illum efficienter, sed solum directiue. In præsentem ergo querimus, quo ex his modis

modis Logica iuuet reliquas scientias. Pro cuius intelligentia distinguenda est duplex Logica, ut etiam diximus Sectione precedenti, alia *actualis*, alia *habitualis*.

PRIMA CONCLUSIO. Logica habitualis non est causa effectiua actuum aliarum scientiarum. Patet, quia habitus solum potest concurrere effectiue ad actus similes iis a quibus productus est, ut saepe dixi: sed habitus Logici non producuntur ex actibus aliarum scientiarum, ut per se constat, ergo non possunt ad illos concurrere efficienter. Confirmatur, quia (ut dixi Sectione precedenti Conclusionem 4.) habitus Logicus solum requiritur ad alias scientias mediare ratione actus producti ab ipso habitu: neque enim habitus Logicus dirigit per se alias scientias, id enim praestat actus ipse; ergo habitus Logicus non debet concurrere per se immediate ad illas.

36 SECUNDA CONCLUSIO. Nec actus Logici concurrunt efficienter, sed solum directiue ad aliarum scientiarum actus. Patet, quia ad dubitandum, utrum concurrat efficienter an directiue, solum mouemur (ut dixi initio Sectionis) ex eo quod Logica sit necessaria, ut aliae scientiae commodius acquirantur. At sine influxu efficienti recte intelligitur quia ratione Logica iuuet alias scientias, ergo non habemus fundamentum ad ponendum cum influxum, imo nec ad dubitandum utrum debeat poni. Quod autem sine influxu efficienti possit Logica non solum alias scientias iuare, sed & necessaria esse ad illas, inde patet; quia non solum ea quae concurrunt efficienter ad aliquem effectum, sed etiam quae concurrunt solum directiue, possunt ad illum requiri, ut requiritur discipulus Magistrum, etiam si Magister non efficiat in ipso discipulo actus intellectus, sed solum eos dirigit. Item cognitio obiecti requiritur ad illud amandum, & tamen cognitio non efficit amorem, sed solum concurrunt manifestando obiectum: item artes mechanicae solum concurrunt dirigendo potentiam; neque enim actus intellectus, qui est in capite, efficit cum manu calceos, aut superponit lapides, sed solum dirigit potentiam operatricem; ergo necessitas Logicae, & a fortiori sola utilitas ad alias scientias sufficienter saluatur cum sola directione sine influxu efficienti. Confirmatur, quia reliquae scientiae solum egent Logica, ut sciant quomodo sit efficienda definitio: hoc autem sufficienter praestatur a Logica sola directione, qua doceat modum quo facienda est definitio, etiam si ipsam non efficiat; ergo non est necessarius concursus effectiuius Logicae in alias scientias, ergo nec ponendus.

Obiicies Primò: Actus aliarum scientiarum sunt sub sphaera actiuitatis Logicae; ergo possunt ab illa effici. Respondeo, esse sub sphaera obiectiua, id est, esse obiecta Logicae: ex quo non colligitur posse ab illa effici; neque enim omnis actus potest efficere suum obiectum. Numquid nostra cognitio de Deo potest efficere Deum,

quem habet pro obiecto? Per hoc tamen non facimus Logicam speculatiuam: nam, licet non concurrat efficienter, concurret tamen absolute directiue.

Obiicies Secundo: Artificium Logicum est quid distinctum ab actibus, ergo saltem illud poterit a Logica effici: neque enim est alia scientia, a qua fiat. Iam ostendi Disputat. 11. Sect. 3. artificium Logicum vel non distingui ab ipsis actibus, vel solum supra illos addere durationem: ad causam autem, quae producit substantiam rei, spectat eam cum hac vel illa duratione producere, licet egeat directione ut fiat, quo ordine & quo tempore eos debeat producere; sicut discipulus Architecti v. g. licet egeat doctrina Magistri, ipse tamen ponit lapides & ligna cum hoc vel illo ordine, in quo consistit artificium domus, & ad hoc non addit illi Magister vires Physicas; ergo licet Logica necessaria sit ut doceat alias scientias quo ordine debeant producere suos actus, id tamen executioni mandare, ad ipsas scientias pertinebit; ergo Logica non efficienter, sed solum directiue concurrat ad alias scientias, & propter hunc directiuum concursum, non propter effectiuum dicitur *scientia practica*, sicut & omnes aliae artes, quae non habent influxum physicum, sed directiuum in opera quae faciunt.

SECTIO VI.

De vnitate Logicae.

DE vnitate Logicae nihil peculiare occurrit 38 dicendum, praeter dicta Disputat. 1. Sect. & Subsect. 3. de vnitae scientiae in communi: dixi ibi enim, ex multitudine & diuersitate obiectorum scientiae ostendi, quaecumque scientiam esse compositam ex pluribus & diuersis specie habitibus, non quidem inter se vnitae, sed dicentibus ordinem ad idem obiectum attributionis: quae omnia dicta puta de Logica, quae habet plures & diuersos habitus, quia & plura & diuersa obiecta cognoscit, v. g. definitionem, diuisionem, argumentationem, &c. qui omnes vniuntur vnitae ordinis ad idem obiectum attributionis, scilicet demonstrationem, ut dixi Disputat. 11. Sect. 5.

Ex his tribus Disputationibus constat, Logicam esse scientiam compositam ex pluribus habitibus, & dicentem ordinem ad directionem aliarum scientiarum, ut facilius & sine periculo errandi in suis actibus procedant: pro quibus non simpliciter, sed ad melius esse requiritur, & ad quos solum directiue concurrat. Hinc hanc breuem inferes Logicae definitionem: *Est scientia practica, ostendens modum intellectualem definiendi, diuidendi, & argumentandi.* quae definitio ex hac usque dictis explicata satis ac probata manet. Iam ad ipsa Logicae obiecta disquirenda faciamus gradum. 39